

2—7 december

Debatter m. m.

Onsdagen den 7 december	Sid.
Svar på interpellation av herr Jacobsson om höjt bidrag till dagliga skolresor m. m.	5
Tullen å cordväv av bomull	6
Prissättningen på jordbrukets produkter	9
Interpellation av herr Anderson, Carl Albert, ang. handläggningen av resningsärenden	73

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 7 december	
Gemensam votering ang. ersättning till V. Kenttä för viss krigsskada	5
Statsutskottets utlåtande nr 183, ang. Sveriges anslutning till EURO-FIMA	6
— nr 184, ang. statens väghållningsskyldighet i städerna	6
— nr 185, ang. den enskilda väghållningens problem	6
— nr 186, ang. löne- och arbetsförhållandena för viss personal vid vägförvaltningarna	6
— nr 187, ang. statstjänstemännens sjukvårdsförmåner m. m.	6
— nr 188, ang. ändrad lönegradsplacering för vissa tjänster m. m.	6
Bevillningsutskottets betänkande nr 57, ang. särskild tullavgift för vissa varuslag	6
— nr 58, ang. godkännande av vissa tullkoncessioner m. m.	8

	Sid.
Bankoutskottets utlåtande nr 39, ang. ersättning till vissa tjänstemän för minskning i avlöningsförmåner från riksdagens verk under tjänstgöring som beställningshavare i reserven	8
Andra lagutskottets utlåtande nr 38, ang. besvärsrätten i sjukförsäkrings- och pensionsärenden	9
Jordbruksutskottets utlåtande nr 39, ang. den framtida utformningen av prissättningen på jordbrukets produkter	9

Fredagen den 2 december

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 213, angående godkännande dels av tilläggsprotokoll nr 6 och 7 till överenskommelse den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion, dels ock av ett europeiskt monetärt avtal.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till konventionen rörande bildandet av EUROFIMA, europeiskt bolag för finansiering av järnvägsmateriel, m. m.;

nr 184, i anledning av väckta motioner angående statens väghållningsskyldighet i städerna;

nr 185, i anledning av väckta motioner om utredning av den enskilda väghållningens problem;

nr 186, i anledning av väckta motioner om utredning angående löne- och arbetsförhållandena för viss personal vid vägförvaltningarna;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens sjukvårdsförmåner m. m., och

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lönegradsplacering för vissa tjänster m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av beslut om uttagande av särskild tullavgift för vissa varuslag jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av vissa inom ramen för det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) lämnade tullkoncessioner jämte därav föranledda ändringar i gällande tulltaxa, m. m.;

bankoutskottets utlåtande nr 39, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning om ersättning till ordinarie tjänstemän vilka fått vidkännas minskning av sina avlöningsförmåner från riksdagens verk under tjänstgöring som beställningshavare i reserven;

andra lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av väckta motioner om besvärsrätten i sjukförsäkrings- och pensionsärenden; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 39, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida utformningen av prissättningen på jordbrukets produkter jämte i ämnet väckta motioner.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 14.02.

In fidem

G. H. Berggren

Tisdagen den 6 december

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 29 och den 30 nästlidna november.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 376, till Konungen i anledning av väckta motioner om ändring av gällande bestämmelser angående vissa kungöranden i kyrka.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 380, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av ytterligare kostnader för det svenska deltagandet i stilleståndsövervakningen i Korea; och

nr 381, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1955/56 för tillverkning av polioympämne m. m.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 213, angående godkännande dels av tilläggsprotokoll nr 6 och 7 till överenskommelsen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk be-

talningsunion, dels ock av ett europeiskt monetärt avtal.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 183—188, bevillningsutskottets betänkanden nr 57 och 58, bankoutskottets utlåtande nr 39, andra lagutskottets utlåtande nr 38 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 39.

Anmälades och bordlades bevillningsutskottets betänkande nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om investeringsavgift för år 1956, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och bordlades en av herr Ohlon under sammanträdet till herr talmannen avlämnad, av honom m. fl. undertecknad motion, nr 580, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område under återstoden av produktionsåret 1955/56.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.03.

In fidem
G. H. Berggren

Onsdagen den 7 december

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Om höjt bidrag till dagliga skolresor
m. m.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 182 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill att motionerna I: 250 och II: 293 icke må av riksdagen bifallas, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, i anledning av motionerna I: 250 och II: 293, till Ersättning till Vilhelm Kenttä för viss krigsskada å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 14 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 51;

Nej — 73.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 581, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 70 ja och 126 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 121 ja och 199 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Herr statsrådet och chefen för eklestastikdepartementet PERSSON, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Jacobssons interpellation om höjt bidrag till dagliga skolresor m. m., erhöll ordet och anförde:

Herr talman! I en med första kammarens tillstånd framställd interpellation har herr P. Jacobsson till mig riktat följande två frågor:

1) Avser herr statsrådet att för riksdagen framlägga förslag om höjning av bidragsgränsen för dagliga resor till och från skolorten för elever vid realskolor och andra läroanstalter och, i så fall, när kan ett sådant förslag vara att förvänta?

2) Avser herr statsrådet att till prövning upptaga studiehjälpsnämndens utredning och förslag angående studiehjälp åt icke svenska elever och vilka åtgärder kan i så fall denna prövning förväntas leda till?

Interpellanten har i sin interpellation påpekat, att studiehjälpsnämnden redan verkställt utredning och framlagt förslag till förbättringar i båda de hänseenden som frågorna rör. Studiehjälpsnämndens förslag är för närvarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning — interpellanten påpekar detta själv beträffande det ena förslaget men detsamma gäller för det andra. Eftersom båda förslagen, om de bifalles, medför behov av ökade statliga anslag, sker Kungl. Maj:ts prövning i samband med den just nu pågående budgetberedningen till statsverkspropositionen i januari nästa år. Självfallet kan jag icke nu yppa något från den pågående anslagsprövningen. Något annat svar än en hänvisning till att ifrågavarande förslag upptages till prövning i samband med höstens normala budgetberedning — liksom alla

Ang. tullen å cordväv av bomull

andra förslag och framställningar som rör statsanslag — kan jag alltså icke lämna.

Herr JACOBSSON (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret.

Av svaret framgår, att de i interpellationen berörda frågorna kommer att bli föremål för Kungl. Maj:ts prövning i samband med den nu pågående budgetberedningen till nästa års statsverksproposition. Något uttalande huruvida och i vad mån de framställda önskemålen kommer att beaktas vid denna prövning anser sig statsrådet däremot ej kunna göra, vilket jag beklagar.

I likhet med vad jag sagt i min interpellation ber jag även nu få understryka, att kostnaderna för dagliga resor till och från skolorna för elever i realskolor och läroverk ofta blir orimligt betungande och att detta därför — i den mån man vill medverka till en rättvis utjämning av studiekostnaderna för ungdomen i de stora norrländska kommunerna, jämfört med övriga delar av riket — är det område där åtgärder i första hand påkallas.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret och för herr statsrådets löfte att pröva de frågor som här berörts. I den mån denna prövning i första hand tar sikte på att tillgodose kravet på en rättvis fördelning av studiekostnaderna vågar jag också förutsätta, att resultatet skall bli tillfredsställande.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr Ohlson m. fl. väckta motionen, nr 580, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område under återstoden av produktionsåret 1955/56.

Föredrogs och bordlades ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 59.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till konventionen rörande bildandet av EUROFIMA, europeiskt bolag för finansiering av järnvägsmateriel, m. m.;

nr 184, i anledning av väckta motioner angående statens väghållningsskyldighet i städerna;

nr 185, i anledning av väckta motioner om utredning av den enskilda väghållningens problem;

nr 186, i anledning av väckta motioner om utredning angående löne- och arbetsförhållandena för viss personal vid vägförvaltningarna;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens sjukvårdsförmåner m. m.; och

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lönegradsplacering för vissa tjänster m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. tullen å cordväv av bomull

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av beslut om uttagande av särskild tullavgift för vissa varuslag jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 30 september 1955 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 202, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att godkänna Kungl. Maj:ts beslut av den 30 juni 1955 och av den 30 september 1955 om uttagande av särskild tullavgift för vissa varuslag, m. m.

Till utskottet hade hänvisats de i anledning av propositionen väckta, likalydande motionerna I: 565 av herrar Theodor Johansson och Weiland samt II:694 av herr Nelander m. fl., vari hemstälts,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 202 måtte besluta, att tullen för till stat. nr 1034:1 (ur tulltaxenummer 496) hänförliga varor (cordväv av bomull) skulle fastställas till 8 %.

Tullen å berörda varuslag hade av Kungl. Maj:t fastställts till 12 % av värdet.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet under åberopande av vad däri anförts hemställt,

1) att riksdagen måtte godkänna Kungl. Maj:ts beslut av den 30 juni 1955 och av den 30 september 1955 om uttagande av särskild tullavgift för vissa varuslag, m. m.; samt

2) att de likalydande motionerna I: 565 av herrar Theodor Johansson och Weiland samt II: 694 av herr Nelander m. fl. måtte av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Herr WEILAND (fp):

Herr talman! Den fråga det här ur motionärernas synpunkt gäller kan ju inte anses vara så särskilt betydelsefull. Cordväven användes endast av gummiindustrien och inom denna så gott som uteslutande för tillverkning av gummidäck till cyklar, motorcyklar och traktorer. För bildäcken har de svenska gummi-fabrikerna under de senaste åren övergått till att använda uteslutande cord av rayonsilke, varför cordväv av bomull huvudsakligen, som förut sagts, användes för tillverkning av cykel- och motorcykeldäck samt däck för traktorer. I dessa varor ingår emellertid cordväv som en väsentlig beståndsdel, och det har därför en icke obetydligt fördyrande effekt, om tullen på dessa varor höjes i sådan omfattning som det här är fråga om.

Den provisoriska tullhöjning, som senast genomfördes, medförde en höjning av priset på ett flertal av gummiindustriens textilvaror. Endast ett fåtal gummitullar justerades samtidigt. För gummiindustrien blev därför den totala effekten en reduktion av nettotullskyddet. Det innebar, att det t. ex. för cykeldäck

Ang. tullen å cordväv av bomull på grund av den provisoriska höjningen för bomullscordväv från cirka 6 procent till 12 procent blev en minskning av nettotullskyddet med, enligt vad som uppgivits, cirka 1 procent.

Det säges visserligen vidare, att man kan konstatera att bruttotullskyddet för närvarande är så högt som 18 procent. Men det måste också tilläggas, att detta tullskydd ej nu i sin helhet utnyttjas av gummiindustrien. Den marginal, som det outnyttjade tullskyddet innebär, ger ju industrien möjlighet att låta den höjda cordvävstullen slå igenom i priserna och därigenom övervältra den ökade kostnaden på konsumenterna. Men detta kan ju inte vara något som bör eftersträvas, då vi alla på grund av kända förhållanden är måna om att priserna för konsumenterna skall hållas nere så mycket som möjligt. Cykeln är alltså för arbetarna i stora delar av landet det främsta fort-skaffningsmedlet till och från arbetet.

Motionen har inte i första hand vänt sig mot den kostnadsstegring, som uppstår för gummiindustrien, utan mot den fördyring, som åstadkommes av en numera synnerligen viktig konsumtionsartikel. Denna fördyring förefaller ju särskilt onödigt, då de tillverkare, som under kriget ålades att tillverka bomullscord, genomgående förklarat sig ointresserade av en tillverkning av detta slag. Något textilskyddsintresse kan sålunda inte heller ha någon betydelse i detta sammanhang.

Vid bedömandet av storleken av den fördyring det här är fråga om kan man lämpligen utgå ifrån importsiffrorna rörande cordväv för år 1953. Man räknar nämligen med att 1956 års siffror kommer att hålla sig på ungefär samma nivå. År 1953 importerade vi här i landet 560 ton cordväv till ett värde av nära 5 miljoner kronor. Övergången från en vikt-tull av 50 öre per kilo till en värdetull av 12 procent innebär en tullhöjning med omkring 312 000 kronor. I motionen föreslår vi en tull av 8 procent, och därför blir skillnaden inte så stor. Men det rör sig om ett belopp av cirka 200 000 kronor i fabriktionsledet, och för konsumenterna torde det röra sig om en be-

Ang. tullen å cordväv av bomull

lastning — som enligt vår mening är onödigt — med över 250 000 kronor.

Det bör också observeras, att cordväv är en mycket obetydlig förädling av cordgarn. Förädlingsarbetet är nämligen knappast större än arbetet med att spola upp cordgarnet på det sätt som är nödvändigt för garnets försäljning. Världsmarknadspriserna på cordväv och cordgarn är praktiskt taget desamma. Det ser därför nästan ut, som om tulltaxekommittén förbisetat detta, då den föreslagit en tull på cordgarn med 8 procent men tänkt sig en betydligt högre tull på cordväv.

Den av oss motionärer föreslagna sänkningen av den provisoriska tullen på bomullscordväv från 12 procent till 8 procent är sålunda enligt vårt förmenande fullt motiverad. Därigenom skulle en onödig fördyring för konsumenterna undvikas.

Utskottet framhåller i sitt betänkande, att det inte varit fråga om att ta ståndpunkt till vilka tullsatser som var för sig bör gälla för olika varugrupper eller enskilda varuslag på längre sikt, och utskottet tillägger, att ett utbrytande av den i motionen upptagna tullfrågan säkerligen skulle aktualisera frågan om ändrade tullsatser på andra varor, beträffande vilka man med lika stort fog som i det föreliggande fallet kunde kräva ändringar. Utskottet har dock inte bemödat sig om att leta upp och angiva ett enda sådant fall. Det kanske inte var så lätt att hitta något dylikt fall, och detta är måhända anledningen till att det ej framförts i utskottsbetänkandet. För övrigt kan detta vara motivering nog för att icke rätta till ett misstag, som är ganska uppenbart.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen nr 565 i första kammaren och nr 694 i andra kammaren.

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Jag tror inte att det är rätta tidpunkten att i dag diskutera frågan om tulltaxekommitténs förslag. De antydningar, som göres i bevillningsutskottets betänkande beträffande kommit-

téns blivande förslag, ger bara vid handen, att detta förslag kommer att innebära åtskilliga förenklingar i den nuvarande tulltaxan. Det var inte möjligt eller lämpligt för utskottet att i fråga om dessa tillfälliga tullar ta upp till granskning alla detaljer inom exempelvis textilområdet för att på varje punkt utröna vad som kunde vara rimligt.

Herr Weilands siffror har jag ingen anledning att på någon punkt bestrida, men jag saknade i alla fall en uppgift, nämligen vad tullförhöjningen betyder för exempelvis varje cykel. Om herr Weiland hade räknat ut det, skulle han ha kommit till en siffra, som hade varit så låg i förhållande till cykelns värde, att den varit ganska betydelselös. Jag förstår mycket väl, att herr Weiland inte ville nämna den siffran.

Jag skall, herr talman, med dessa ord be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av vissa inom ramen för det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) lämnade tullkoncessioner jämte därav föranledda ändringar i gällande tulltaxa, m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 39, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning om ersättning till ordinarie tjänstemän vilka fått vidkännas minskning i sina avlöningsförmåner

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

från riksdagens verk under tjänstgöring som beställningshavare i reserven, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av väckta motioner om besvär-rätten i sjukförsäkrings- och pensions-ärenden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 39, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida utformningen av prissättningen på jordbrukets produkter jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 12 maj 1955 avlåten proposition, nr 198, vilken hänvisats till jordbruksutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att medge, att prissättningen på jordbruksprodukter fr. o. m. regleringsåret 1956/57 finge utformas i överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i propositionen.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

de likalydande motionerna I: 550 av herrar *Öhman* och *Norling* samt II: 680 av herr *Hagberg* i Stockholm m. fl.,

de likalydande motionerna I: 555 av herr *Ohlén* m. fl. samt II: 690 av herr *Ohlén* m. fl.,

de likalydande motionerna I: 556 av herr *Ewerlöf* m. fl. samt II: 684 av herr *Hjalmarson* m. fl.,

I: 557 av herr *Elofsson, Gustaf,*

de likalydande motionerna I: 558 av herr *Werner* m. fl. samt II: 688 av herr *Pettersson* i Dahl m. fl.,

de likalydande motionerna I: 559 av herr *Holmqvist* m. fl. samt II: 691 av herr *Severin* i Stockholm m. fl.,

de likalydande motionerna I: 560 av herr *Andersson, Lars,* och herr *Pålsson* samt II: 689 av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl.,

de likalydande motionerna I: 561 av herr *Jonsson, John Wiktor,* m. fl. samt II: 687 av herr *Ahlsten* m. fl.,

de likalydande motionerna I: 562 av herr *Larsson, Sigfrid,* m. fl. samt II: 685 av herr *Hansson* i Önnarp m. fl.,

I: 563 av herr *Persson, Karl,* ävensom

II: 686 av herr *Johnsson* i Kastanjegården.

I de likalydande motionerna I: 550 av herrar *Öhman* och *Norling* samt II: 680 av herr *Hagberg* i Stockholm m. fl. hade hemställts, att riksdagen, med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 198, måtte uttala

att särskilda kalkyler borde upprättas för det mindre jordbruket i södra och mellersta Sveriges skogs- och dalbygder samt i Norrland, vilka borde ges en med det centrala kalkylunderlaget likvärdig ställning så till vida, att de lades till grund för socialt betonade stödåtgärder, respektive fortlöpande anpassning av dessa, som erfordrades för att småbrukets utövare skulle kunna tillförsäkras en högre standard;

att statlig priskontroll borde upprätthållas i förädlings- och handelsleden på alla viktigare jordbruksprodukter samt beträffande vegetabilieproduktionen på brukningsdelar överstigande 50 ha också i produktionsledet;

att importavgifter ej borde uttagas på fodersäd och övriga fodermedel av betydelse för det mindre jordbrukets animalieproduktion;

att sockerbetsodlingen på Öland och Gotland samt sockerproduktionen vid fabriker i Mörbylånga och Roma borde upprätthållas i minst hittillsvarande omfattning;

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

att margarinpriset borde sänkas med 45 öre per kilo;

att leveranstillägget för mjölk borde höjas med 5 öre per kilo samt

att det extra mjölkpristillägget för Norrland borde fördubblas.

I motionen I: 557 av herr *Elofsson, Gustaf*, hade hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 198 måtte besluta, att en årlig översyn av systemet skulle äga rum, varefter av utfallet påkallade ändringar i systemet skulle underställas riksdagen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet under särskilda med 1—24 betecknade avsnitt uttalat sig beträffande de i den kungl. propositionen behandlade frågorna och de i ämnet väckta motionerna, varefter utskottet, under förmälan, att uttalandena i propositionen, i den mån de icke särskilt berörts i det föregående, icke föranlett någon erinran från utskottets sida hemställt, att riksdagen måtte medge, att prissättningen på jordbruksprodukter fr. o. m. regleringsåret 1956/57 finge utformas i överensstämmelse med de riktlinjer, utskottet angivit i det föregående, samt således

1) beträffande problem i samband med överskottsproduktionen av jordbruksprodukter bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

2) i fråga om jordbruksbefolkningens inkomstläge med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 558 och II: 688, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

3) beträffande det svenska jordbruket och utlandsmarknaden bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

4) i fråga om utformningen av gränsskyddet med hänsyn till handelspolitiken och det internationella samarbetet bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

5) i vad anginge förhållandena i slättbygderna som underlag för prisstödets avvägning, med bifall till Kungl. Maj:ts

framställning samt med avslag å motionerna I: 560 och II: 689, godkänna vad utskottet anfört;

6) beträffande småbruksfrågan, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med anledning av motionerna I: 556 och II: 684 ävensom med avslag å motionerna I: 550 och II: 680 — samtliga motioner såvitt nu vore i fråga — godkänna vad utskottet anfört;

7) rörande formerna för prisstödet bifalla Kungl. Maj:t framställning;

8) i vad anginge utformningen av prissättningen på jordbruksprodukter, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med anledning av motionerna I: 556 och II: 684, såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 557 samt I: 563, godkänna vad utskottet anfört;

9) i fråga om prisgränser, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 558 och II: 688, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

10) beträffande import- och regleringsavgifter, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med anledning av motionerna I: 555 och II: 690 ävensom med avslag å motionerna I: 550 och II: 680 samt I: 558 och II: 688 — samtliga motioner såvitt nu vore i fråga — godkänna vad utskottet anfört;

11) rörande exportförhållanden, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, godkänna vad utskottet anfört;

12) i fråga om särskilda spärregler, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 555 och II: 690 samt I: 558 och II: 688 — samtliga motioner såvitt nu vore i fråga — godkänna vad utskottet anfört;

13) beträffande ikraftträdande och allmän översyn av systemet, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 558 och II: 688, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

14) angående informationsmaterial om förhållanden i jordbruket bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

15) i vad anginge brödsäd m. m. bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

16) beträffande fodersäd och andra fodermedel m. m., med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 550 och II: 680 samt I: 555 och II: 690 — samtliga motioner såvitt nu vore i fråga — godkänna vad utskottet anfört;

17) i fråga om potatis bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

18) angående potatisprodukter, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 559 och II: 691 samt II: 686, godkänna vad utskottet anfört;

19) beträffande socker och sockerbetor m. m., med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 550 och II: 680, såvitt nu vore i fråga, ävensom motionerna I: 561 och II: 687 samt I: 562 och II: 685, godkänna vad utskottet anfört;

20) angående fettvaror, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 555 och II: 690, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

21) i fråga om mjölk och mejeriprodukter, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med anledning av motionerna I: 555 och II: 690 ävensom med avslag å motionerna I: 550 och II: 680 — samtliga motioner såvitt nu vore i fråga — godkänna vad utskottet anfört;

22) beträffande kött och fläsk m. m. bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

23) i vad anginge ägg bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

24) i fråga om övriga produkter bifalla Kungl. Maj:ts framställning.

Reservationer hade avgivits

beträffande punkten 1 av utskottets hemställan (problem i samband med

överskottsproduktionen av jordbruksprodukter) av herrar *Eskilsson* och *Hæggbloom*, vilka ansett, att utskottets yttrande rörande nämnda punkt bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade;

beträffande punkten 2 (jordbruksbefolkningens inkomstläge) a) av herrar *Nord*, *Hansson*, *Johnsson* i Kastanjegården, *Svensson* i Ljungskile och *Widén*, vilka ansett, att utskottets yttrande angående berörda punkt bort i viss del erhålla den ändrade avfattning, som i reservationen angivits;

b) av herrar *Eskilsson* och *Hæggbloom*, som ansett att utskottets yttrande rörande punkten bort lyda på sätt denna reservation visade;

beträffande punkten 8 (utformningen av prissättningen på jordbruksprodukter) av herrar *Eskilsson* och *Hæggbloom*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under punkten hemställa, att riksdagen måtte i vad anginge utformningen av prissättningen på jordbruksprodukter, med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 556 och II: 684, såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 557 samt I: 563, godkänna vad i reservationen anförts;

beträffande punkten 10 (import- och regleringsavgifter) av herrar *Nord*, *Hansson*, *Johnsson* i Kastanjegården, *Svensson* i Ljungskile och *Widén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten hemställa, att riksdagen måtte beträffande import- och regleringsavgifter, med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 555 och II: 690 ävensom med avslag å motionerna I: 550 och II: 680 samt I: 558 och II: 688 — samtliga motioner såvitt nu vore i fråga — godkänna vad reservanterna anfört;

beträffande punkten 12 (särskilda spärregler) av herrar *Nord*, *Hansson*, *Johnsson* i Kastanjegården, *Svensson* i

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

Ljungskile och *Widén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under denna punkt hemställa, att riksdagen måtte i fråga om särskilda spärregler, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med anledning av motionerna I: 555 och II: 690 ävensom med avslag å motionerna I: 558 och II: 688 — samtliga motioner såvitt nu vore i fråga — godkänna vad i reservationen anförts;

beträffande punkten 13 (ikraftträdande och allmän översyn av systemet) av herrar *Tjällgren, Sigfrid Larsson* och *Pettersson* i *Dahl*, som på anförda skäl ansett, att utskottet bort under nämnda punkt hemställa, att riksdagen måtte beträffande ikraftträdande och allmän översyn av systemet, med anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom med bifall till motionerna I: 558 och II: 688, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anförts;

beträffande punkten 16 (fodersäd och andra fodermedel m. m.) av herrar *Nord, Hansson, Johnsson* i *Kastanjegården*, *Svensson* i *Ljungskile* och *Widén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten hemställa, att riksdagen måtte beträffande fodersäd och andra fodermedel m. m., med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 555 och II: 690 ävensom med avslag å motionerna I: 555 och II: 680 — samtliga motioner såvitt nu vore i fråga — godkänna vad reservanterna anförts;

beträffande punkten 19 (socker och sockerbeter m. m.) av herrar *Anderberg, Lage Svedberg, Jon Jonsson, Hjalmar Nilsson, Mossberger, Gustafson* i *Dädesjö*, *Andersson* i *Hysna, Jonsson* i *Strömsund* och *Ekdahl* samt fru *Lindskog*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse som i reservationen angivits samt att utskottet bort under punkten hemställa, att riksdagen måtte beträffande socker och sockerbeter m. m., med bifall till Kungl.

Maj:ts framställning samt med anledning av motionerna I: 550 och II: 680, såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 561 och II: 687 samt I: 562 och II: 685, godkänna vad reservanterna anförts;

beträffande punkten 20 (fettvaror) av herrar *Nord, Hansson, Johnsson* i *Kastanjegården*, *Svensson* i *Ljungskile* och *Widén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten hemställa, att riksdagen måtte angående fettvaror, med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 555 och II: 690, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anförts.

Herr **TJÄLLGREN** (bf):

Herr talman! Att jag tar till orda redan i början av denna debatt beror inte på att jag har för avsikt att göra någon vidlyftigare utläggning med anledning av det föreliggande utskottsutlåtandet. Med hänsyn till dess utförliga motivering och uppläggning i övrigt torde detta inte heller vara nödvändigt utan endast ägnat att i onödan ta tiden i anspråk. Jag skall därför inskränka mig till att framföra några mera allmänna synpunkter i anledning av utlåtandet.

Då det tydligen på vissa håll, särskilt i en del av tidningspressen, förekommit en viss förväxling av innebörden i den kungl. proposition, som vi nu behandlar och som rör den framtida utformningen av prissättningen på jordbrukets produkter, och propositionen rörande de priser på nämnda produkter, som är avsedda att gälla under nästkommande regleringsår, kan det måhända vara skäl att här erinra om att detta är två visserligen nära besläktade men dock skilda saker.

Vad beträffar propositionens innehåll må det tillåtas mig att ur densamma i största korthet anföra följande.

Enligt förslaget fastställes prisstödet för en period av tre år. Vid periodens början bestämmes i princip för varje jordbruksprodukt en importavgift, vil-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

ken sedan icke ändras så länge inlandspriset på produkten ligger inom vissa gränser, kallade den övre och den nedre prisgränsen. Inom prisgränserna blir sålunda den inhemska prisutvecklingen ganska omedelbart beroende av den utländska. Blir ett eventuellt prisfall på den utländska marknaden så kraftigt, att inlandspriset sjunker under den nedre prisgränsen, föreslås särskilda åtgärder för att hindra ett ytterligare prisfall inom landet. Jordbruket erhåller härigenom en viss säkerhet för att dess inkomster ej reduceras under en bestämd nivå. Å andra sidan föreslås åtgärder för att hindra en ytterligare prisstegring, om priset på en produkt överstiger den övre prisgränsen. Därigenom erhåller konsumenterna en viss garanti för att stigande priser på utlandsmarknaden ej medför ett för högt prisläge inom landet.

Prisgränserna och importavgifterna skall enligt förslaget fastställas så, att mittpriserna mellan prisgränserna i utgångsläget ger den i 1947 års riksdagsbeslut åsyftade inkomstlikställigheten mellan jordbruksbefolkningen och jämförliga befolkningsgrupper. Det föreslås, att det skall ankomma på statens jordbruksnämnd att, efter förhandlingar med jordbrukets organisationer, till Kungl. Maj:t inge förslag rörande prisgränser och importavgifter för de olika produkterna.

Vidare omnämns i propositionen att systemet örnsetts med vissa spärregler avsedda att tillämpas vid förändringar i penningvärdet m. m. Det sägs vidare i propositionen att en allmän översyn av systemet kommer att föreslås åga rum tre år efter ikraftträdandet. Vid den periodiska översynen skall bl. a. utredas, hur jordbruksbefolkningens inkomstläge utvecklats under tillämpningsperioden samt huruvida inkomstlikställighet uppnåtts vid det givna gränsskyddet. Ansens ändringar till systemet påkallade, föreslås frågan härom skola underställas riksdagen, och några närmare regler för översynen har därför inte uppställts i propositionen.

Vidare är att anteckna, att de tullar,

som för närvarande utgår på jordbruksvaror, enligt propositionen skall slopas. Importavgiftsmedel skall användas för regleringsändamål på jordbruksområdet, varvid det föreslås skola ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av statens jordbruksnämnd meddela föreskrifter angående den huvudsakliga medelsanvändningen.

Under förutsättning att det föreslagna systemet godkännes av riksdagen ämnar Kungl. Maj:t våren 1956 för riksdagen framlägga ett förslag till systemets närmare utformning för olika varor och till erforderliga författningsföreskrifter.

Enligt 1947 års riksdagsbeslut rådde inom de olika politiska partierna enighet om att jordbruksbefolkningen i rättvisans namn, som det heter, borde i inkomsthänseende jämställas med övriga befolkningsgrupper i jämförlig ställning. Ehuru nu inte mindre än åtta år gått till ända sedan nämnda riksdagsbeslut fattades, har inte ännu ifrågavarande likställighet fullständigt uppnåtts. Tyvärr ser det ut som om därmed skulle komma att dröja länge ännu. Det förhåller sig ju i verkligheten så, att tillerkännes jordbrukets utövare en den allra minsta inkomstökning, exempelvis i form av bättre betalning för jordbrukets produkter, kommer ganska snart andra befolkningsgrupper — helt naturligt för resten — med krav på löneökningar. På så sätt blir det alltid i berörda hänseende en eftersläpning för jordbrukets folk. Att så är fallet just nu ser vi dagligen ganska slående exempel på. Att eftersläpningen i det hänseende jag här talar om kommer att för framtiden skapa problem vilka statsmakterna på ett eller annat sätt måste försöka lösa, är enligt min mening uppenbart. Jag tänker härvid inte minst på den många gånger och vid oerhört många tillfällen påpekade flykten från landsbygden, särskilt då från jordbruket. Det är en företeelse, som kanske förefaller många vara av mindre betydelse men som enligt min och många andras mening är och kan bli ganska allvarlig. Såvitt jag kan se är den statistiskt bevi-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

sade starka minskningen av mjölkproduktionen bland annat en direkt följd av denna avfolkning av landsbygden och den därav förorsakade bristen på arbetskraft inom jordbruket. Jag har, herr talman, inte kunnat underlåta att i detta sammanhang omnämna berörda förhållande.

I samband med behandlingen av den kungl. propositionen har utskottet även haft att ta ställning till en hel del i anledning av propositionen väckta motioner. Om jag har räknat rätt är det ett tjugotal motioner. Visserligen har en del av dessa motioner väckts i båda kammarna och är sålunda likalydande, men det sammanlagda antalet tror jag rör sig om ungefär tjugo. Motionerna finns redovisade i utskottets utlåtande, och det torde därför knappast vara nödvändigt för mig att här lämna en närmare redogörelse för deras innebörd. Ett par, tre av dem skall jag emellertid nämna några ord om.

Jag avser motionerna nr 558 i första kammaren av herr Werner m. fl., likalydande med motion nr 688 i andra kammaren av herr Pettersson i Dahl m. fl., samt motion nr 563 i första kammaren av herr Karl Persson.

I den sistnämnda motionen yrkas att riksdagen måtte besluta att avslå den kungl. propositionen, alltså rent avslag. Helt naturligt hade utskottet att först ta ställning till denna motion. Hade utskottet beslutat tillstyrka motionen, d. v. s. avstyrka propositionen, hade självfallet någon vidare behandling av propositionen inte behövt äga rum. Som framgår av utskottsutlåtandet beslöt utskottet emellertid att enhälligt avstyrka motionen, vilket ju innebär att i princip enhälligt tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. På grund av vad som i samband med ifrågavarande propositions framlämnande till riksdagen och under dess utskottsbehandling förekommit i såväl tidningspressen som annorstädes, har jag velat omnämna förhållandet och få i kammarens protokoll inskrivet att propositionen i princip enhälligt tillstyrkts av utskottet.

Vad beträffar de två förstnämnda motionerna så har ju kannstöperierna och ryktessmiderierna i anledning av dessa varit ännu intensivare än i fråga om den förstnämnda. Skulle den del av tidningspressen, som begärligast sysslat med berörda spörsmål, varit sannspådd, skulle väl vid det här laget det inte funnits något kvar av bondeförbundet, och jordbruksministern skulle ju för länge sedan varit fullständigt avpolletterad, men nu har — jag höll på att säga gudskelov — dessa ryktessmidare inte fått rätt.

Jämte ett par övriga av utskottets ledamöter har jag tillåtit mig att mot vissa delar av utskottets förslag anteckna en reservation. I denna yrkas, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning och förslag rörande sådan komplettering av prissättningssystemet, att vid förändringar i det allmänna löneläget under ovan angivna förutsättningar den avsedda inkomstrelationen må kunna återställas.

I motiveringen framhålles bl. a.: »De synpunkter, som i de likalydande motionerna I: 558 och II: 688 anförts rörande principerna för inkomstlikställigheten och utformningen av prissättningssystemet, synes oss vara beaktansvärda. Det är angeläget, att sådant statistiskt material så snart ske kan framskaffas, att inkomstjämförelserna kan bli så rättvisande som möjligt. För likvärdiga arbetsprestationer oavsett inom vilken näringsgren de utföras skall utgå likvärdiga ersättningar. Den framtida målsättningen måste därför vara, att inkomstjämförelserna skall ske på grundval av timlöner och att hänsyn jämväl skall tagas till i vilken mån s. k. obekväm arbetstid förekommer inom olika sysselsättningar.»

Vidare anføres i reservationen: »Det bör uppmärksammas, att en betydande utveckling ägt rum inom jordbruksdriften, sedan 1947 års beslut om riktlinjerna för jordbrukspolitikerna fattades. På en företagare inom jordbruket ställes numera betydligt större krav i fråga om yrkeskunskaper framför allt beträffande ekonomi, maskinteknik, växtodling och djurskötsel. Jordbrukets företagare kan

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

enligt vår mening i detta avseende väl jämställas med yrkesskickliga arbetare inom industrien.»

Det torde inte kunna sägas vara någon överdrift att påstå, att det förslag till nytt prissättningssystem för jordbruket, som utskottet framlagt på grundval av förevarande proposition och motioner, är att betrakta som en sammanjämkning mellan de olika uppfattningar, som företrätts i utskottet. Härigenom har de i motionerna I: 558 och II: 688 framförda synpunkterna i viss mån vunnit beaktande.

Reservanterna förutsätter, att vid den allmänna översyn av prissättningssystemet, som skall äga rum vid regleringsperiodens utgång, frågan om tillfredsställande garantier för målsättningens förverkligande upptages till allsidig prövning på grundval av de erfarenheter, som då vunnits.

Herr talman! Jag nämnde i början av mitt anförande att jag inte skulle komma att hålla på länge. I anledning härav skall jag nu strax sluta. Innan jag gör det vill jag emellertid som min personliga mening säga, att det i den kungl. propositionen framlagda förslaget angående den framtida utformningen av prissättningen på jordbrukets produkter — i det skick det föreligger i utskottsutlåtandet — väl torde komma att motsvara sitt ändamål och framför allt bli mera smidigt än nu gällande system på området.

Beträffande behandlingen inom utskottet av propositionen har arbetet därmed med hänsyn till ärendets omfattning och de jämförelsevis många motionerna varit ganska drygt och krävande men samtidigt synnerligen intressant.

Till vad jag nu tillåtit mig säga vore ju givetvis ytterligare en hel del att tillägga. Med hänvisning till vad utskottet i övrigt anför avstår jag därifrån åtminstone för tillfället, helst som jag vet att en lång rad talare är anmälda, som nog kommer att närmare utveckla innebörden av utskottets utlåtande.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan och motivering med undantag för punkten 13, där jag yrkar bifall

till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr JONSSON, JON, (s):

Herr talman! Det förslag till prisregleringsåtgärder för jordbruket, som nu ligger på riksdagens bord, tar sikte på de närmaste tre åren. För att kunna få en uppfattning om hur framtiden kommer att se ut är det nödvändigt att se tillbaka och söka fånga in utvecklingslinjerna, förutsättningarna och hur de utnyttjats.

1942 års jordbruksutredning räknade med att totalskörden skulle stiga med 15 procent till 1970. Hittills har vi en ökning av endast 3 procent. Den totala slutproduktionen är dock något större. Till detta har den kraftiga decimeringen av vårt hästbestånd bidragit. Den fodermängd, som därigenom frigjorts för annan produktion, utgör cirka 7 procent av en normalskörd, och om den helt skulle användas för mjölkproduktion skulle den, räknat i smör, betyda cirka 33 miljoner kg eller ungefär dubbelt så mycket som vi exporterar. Om vi haft våra hästar kvar, hade vi troligen inte besvärats av någon smörexport. I stället har det utvecklats så, att vi exporterat smör och importerat traktorer. Varken bönderna eller folkhushållet har förlorat på den affären. Den har utgjort en betydelsefull del i den omfattande rationaliseringsprocessen inom vår modernisering.

Trots denna kraftiga minskning av hästbeståndet har totalproduktionen stegrats med endast 1 procent om året de senaste femton åren. Under mellankrigstiden uppskattades produktionsökningen till 2,5 procent per år.

Denna undersökning ger sålunda klart vid handen, att det icke är produktionsökningen som varit den främsta grundvalen för den betydande förbättring av inkomststandarden som även jordbrukets folk haft att glädja sig åt. Det är i stället rationaliseringen och den omfattande mekaniseringen som neutraliserat arbetstillgången och förbättrat inkomstmöjligheterna.

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

Den stagnation i produktionsökningen, som skett under de senaste åren, har säkerligen sin främsta förklaring i det hastiga tempo, i vilket arbetskraften lämnat jordbruket, och den omfattande omställningsprocess, som därigenom utlösts. Rationaliseringen och mekaniseringen har inte helt kunnat neutralisera arbetskraftsavgången. Sedan en viss stabilisering ägt rum och forskningens, försökens och avelsarbetets resultat förbättrats och sedan ökad yrkesundervisning och upplysning påverkat produktionsutvecklingen, kommer förmodligen produktionsvolymen att åter öka. Men även om så blir fallet, bör vi inte behandla denna proposition i någon över-skottspanik. Nyodlingen är endast ett minimum mot tidigare, och betydande åkerarealer återförs varje år till skog. Det är klart att vi nog får räkna med över-skott på vissa produkter, och det bör givetvis beaktas.

Då avsättningsmöjligheterna på de upparbetade marknaderna förmodligen inte blir så besvärliga kan vi se fram mot de närmaste åren tämligen lugnt. Även om vissa exportförluster måste uppkomma, finns det ingen anledning att anta, att dessa kommer att bli så stora, att exporten samhällsekonomiskt inte skall löna sig.

För mjölkproduktionen har nedgången varit särskilt markant. Produktionsåret 1949/50 var produktionen 3 procent större än 1938/39 och 10 procent större än det inhemska behovet av mjölk och mejeriprodukter. Sedan dess har produktionen minskat successivt och totalt med minst 10 procent och årligen med 2 å 3 procent. Under det senaste året har produktionen gått kraftigt tillbaka även i Norrland, där den tidigare ökat åtskilligt. I Mälardalskapen har mjölkproduktionen gått ned med 17 procent sedan 1950. Det är således en markant nedgång i mjölkproduktionen, och det är uppenbart att så måste vara fallet, när vi nu har närmare 400 000 kor mindre och ett betydande antal pålägsdjur mindre än för 15 år sedan och avkastningen per ko också har sjunkit de senaste åren.

Denna utveckling måste föra med sig, att det i varje fall under de närmaste åren — såsom också utskottet betonar — icke blir något egentligt problem att vinna avsättning för överskottsproduktionen. Däremot kommer det att uppstå vissa besvärligheter att på ett tillfredsställande sätt ordna mjölkutförseln till de större konsumtionsorterna.

Jag vill i detta sammanhang framhålla, att det inte finns någon reservation på punkten om mjölkproduktionen, utan utskottet har uppnått enighet med en viss justering av propositionen. Det är värdefullt att så blivit fallet när det gäller denna gamla stridsfråga. Jag vill tillägga, att då det är fråga om att nå fram till en rättvis inkomstfördelning inom jordbruket, bör man beakta mjölkproduktionens lönsamhet, emedan denna produktion är en väsentlig inkomstkälla för de mindre jordbrukarna, som i flertalet fall är hänvisade till animalisk produktion.

Sedan flera år tillbaka har den nu gällande jordbrukskalkylen varit föremål för kritik. Man har med rätta sagt, att den är invecklad och svårbegriplig. Automaten mellan lantarbetarlönerna och prissättningen har kritiserats, och man har anfört, att trots det omfattande siffermaterialet har kalkylen inrymt många osäkra moment och felmarginaler. Då t. ex. Dagens Nyheter och Expressen riktigt ordentligt har vädrat sina starka olustkänslor inför allt som har med jordbruket och jordbruksbefolkningens inkomstförhållanden att skaffa, har kalkylen, illvilligt uttolkad, använts såsom ett som de trott slagkraftigt tillhygge. Andra, som anlagt ett mera belanserat och sakligt betraktelsesätt, har ansett, att kalkylen ger det bästa material till belysning av jordbrukets produktionsutveckling och ekonomiska förhållanden som vi hittills kunnat åstadkomma, även om de varit medvetna om dess brister och felmarginaler. Men detta har inte utslutit en önskan att komma fram till ett bättre siffermaterial, säkrare bedömningsmetoder och andra bättre mätare på jordbrukets lönsamhet.

Det förslag som prisutredningen fram-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

lade innebar en rätt väsentlig förändring av formerna för prissättningen men byggde på 1947 års beslut om stödet till jordbruket. Man hade inom utredningen kommit fram till att man borde eftersträva en friare ordning och en bättre kontakt mellan den svenska och den internationella marknadsutvecklingen men ändå genom vissa regler eftersträva, att de som arbetar i jordbruket skall ha möjligheter att följa med i inkomstförbättringen.

En övergång från fastlåsta prislägen till en mera liberaliserad prispolitik med ökat svängrum för prisförändringarna innesluter visserligen risker men ger större chanser för både producenter och konsumenter. Det nya systemet medför också ökad rörelsefrihet för jordbruket när det gäller att något spekulativt anpassa produktionen efter marknadsutvecklingen och prisförskjutningarna, så att jordbrukarna får den bästa inkomsten.

För jordbrukarna måste detta vara värdefullt och mera intressant. Det har ju länge och med fog påtalats att jordbruket varit alltför insnärvt i ett för många obegripligt nätverk av regleringar och bestämmelser. För bönder med frihetskänsla måste detta vara en irriterande belastning. Kan man, såsom det nya systemet avser, lätta något på regleringssystemet, måste detta ur flera synpunkter vara tacknämligt.

Här kan man göra den psykologiskt intressanta iakttagelsen, att personer, som annars säger sig vara frihetsvänner och reagerar mot regleringar och statsinflytande på näringslivet, när det gäller jordbruksbefolkningen omedelbart kommer in i regleringstänkandet. Det har blivit så invant och naturligt. Det är riktigt, att så ovisst som jordbrukets produktion och världsmarknadsläget är, är det nödvändigt att statsmakterna vidtar vissa regleringar och skyddsanordningar för att söka tillförsäkra dem som arbetar i jordbruket möjligheter att följa med i inkomstutvecklingen. Utskottet ger också uttryck åt denna uppfattning. Man har där sökt finna en handlingslinje med ökad frihet och mindre detalj-

regleringar, men som ändå kan bereda jordbrukets folk ekonomisk trygghet och inkomstlikställighet med jämförbara grupper. Men främst på jordbrukarhåll framhårdar man ändå i sitt krav på ytterligare regleringar och säkerhetsanordningar. Är det ändå inte nödvändigt att vi söker lösgöra jordbruket, så långt det nu med hänsyn till skälig levnadsstandard är möjligt, från regleringsbegreppet och komma fram till samma principer som gäller för andra näringar?

Jordbrukarna har ju sina mäktiga fackliga och ekonomiska föreningar, som i olika former tillvaratar jordbrukets intressen och påverkar produktionsapparaten, produktionsinriktningen och prisbildningen. Det bör därför inte innebära några större risker med ökat spelrum för både prissvängningar och produktionsförändringar inom de skydds- och stödordningar av mera allmän karaktär, som statsmakterna skapar. Enligt mitt sätt att se på denna angelägenhet bör man på jordbrukarhåll inrikta sig på att få in i medvetandet den uppfattningen, att statsmakterna drar upp de stora linjerna för utvecklingen, utformar sin stödjande och reglerande verksamhet i så klara och enkla regler som möjligt och att vi alla inom våra partier, föreningar och i övrigt, där vi har inflytande på åsiktsbildningen, söker vinna förstelse för den uppfattningen, att regleringar i största möjliga utsträckning, med beaktande av trygghetsfaktorn och likställighetskravet, bör ersättas av jordbrukarnas självverksamhet under ansvar.

Frågan om jordbrukets inkomstläge och jämförelsegrunderna intar en mera central plats i det föreliggande nya prisstödsförslaget och har därför ivrigt diskuterats i pressen och givit anledning till motioner. Då utskottet företagit en ändring i propositionen och denna ändring fått skiftande uttydning i pressen, skall jag försöka förklara, hur utskottet sett på denna fråga.

1947 års beslut innebar ett uttalande om att jordbrukarbefolkningen skulle tillförsäkras en inkomststandard, som vore likvärdig med standarden för jäm-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

förbara grupper på landsbygden. Jämförelsen knöts till rationellt skötta jordbruk med 10—20 hektar. Ehuru det inte blev klart fixerat, har som jämförbara grupper räknats vägarbetare, skogsarbetare och grovarbetare i industri på landsbygden. Jordbruksprisutredningen utgick i sina beräkningar av jordbruksbefolkningens inkomstläge från olika material: den jordbruksekonomiska undersökningen, taxeringsstatistiken och socialstyrelsens levnadskostnadsberäkningar för landsbygden för år 1951. De arbetargrupper, med vilka jordbrukets arbetskraft av utredningen jämförts, representerar ett något högre löneläge än den jämförelsegrupp, som 1942 års kommitté utgick ifrån. Utredningen avsåg nämligen industriarbetare i de två lägsta ortsgrupperna.

Jordbruksministern har intagit den ståndpunkten, att »jämförelsen bör ske med sådana arbetsgrupper på landsbygden, vilkas arbetsprestation i stort sett motsvarar skötseln av ett basjordbruk. Skötseln av en sådan gård kan inte betraktas som okvalificerat arbete, i synnerhet icke efter den omfattande mekanisering, som ägt rum». Statsrådet ansluter sig till den jämförelsegrupp, som utredningen valt. Det är sålunda klart utsagt av jordbruksministern att han vid sitt ståndpunktstagande tagit hänsyn till att skötseln av ett basjordbruk är ett kvalificerat arbete.

I denna uppfattning har också utskottet instämt, men sedan utredningen företog sina överväganden har ortsgrupp I försvunnit och de nu lägsta ortsgrupperna är ortsgrupperna II och III. I propositionen har man icke tagit ställning till denna förändring i ortsgrupperna. Utskottet däremot anför att jämförelsen bör ske med industriarbetare och liknande inom de två lägsta ortsgrupper som nu gäller, alltså II och III, varvid hänsyn skall tagas till jordbruksnäringens omfattning inom var och en av dessa ortsgrupper. Utskottets uttalande innebär närmast en precisering, som under alla förhållanden måste göras innan en slutgiltig fastställelse av jämförelsegrupperna kan ske. Någon nämnvärd

ändring av propositionens materiella innehåll innebär utskottets uttalande inte.

I reservation 2 a av herr Nord med flera har jämförelsefrågan berörts. Reservanterna är ense med utskottet om att jämförelsen med industriarbetarlönen i de två lägsta ortsgrupperna är skälig och att en begränsning av jämförelsegruppen till helt okvalificerad arbetskraft icke kan anses motiverad. Det är ju det samma som sägs i propositionen och i utskottsutlåtandet. Reservanterna synes vara rädda för att man skall komma för högt om man följer utskottets skrivning. Det torde här närmast vara en strid om ord, ty utskottet säger ju tydligt att det icke är berett att förorda att jämförelsegruppen anges på annat sätt än som skett i propositionen.

Det har motionsledes påpekats att prisutredningens bedömningsmaterial stannade vid 1952—1953. De senaste två åren har jordbrukarna sackat efter i inkomstförbättringen, och detta påpekande har säkert fog för sig. Det är därför förklarligt, att en del jordbrukare frågar sig om mittprisinivån, den centrala punkten i hela denna regleringsplan och om vilken förhandlingar skall föras, kommer att fastläggas för tre år framåt vid en nivå, som kan anses för låg med hänsyn till de senaste årens eftersläpning. Denna ängslan har i propositionen parerats med att statsrådet, som instämmer med utredningen att den i 1947 års riksdagsbeslut åsyftade inkomstlikställigheten i huvudsak uppnått 1952—1953, tillägger, att vid den närmare utformningen av det prissystem, som i propositionen presenteras, »måste självfallet hänsyn tagas till de förändringar, som därefter kan ha inträtt». Det är sålunda klart att det är det vid den tidpunkt, då mittprisinivån skall fastställas, rådande inkomstläget som får fälla utslaget. Om den saken torde väl heller icke några delade meningar råda.

I den av herr Tjällgren m. fl. till utskottsbetänkandet fogade reservationen återkommes till det motionsledes framförda yrkandet, att man vid jämförelsen skall utgå från timlöner i stället för årslöner. Det har för utskottet icke varit

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

möjligt att av det material, som ställts till dess förfogande, bilda sig ett realistiskt omdöme om till vilka resultat en sådan ändring i jämförelsen skulle leda. Vi får nämligen komma ihåg att jordbruket och industrierna arbetar under så olika förhållanden. Till detta kommer att jordbrukare är företagare och arbetare i samma person, vilket komplicerar jämförelserna särskilt i fråga om arbetstimme och de mätningmetoder som kan anses rättvisa. Likaså är frågan om obehövligt arbetstid besvärlig att få ett fast grepp om. I varje fall bör man väl nöja sig med årsjämförelser enligt utskottets förslag till dess att ett bättre material till frågornas bedömning har kunnat åstadkommas.

Den Tjällgrenska reservationens kläm är inte entydig. Det hemställes hos Kungl. Maj:t om »skyndsamt utredning och förslag rörande sådan komplettering av prissättningssystemet, att vid förändringar i det allmänna löneläget under i de nämnda motionerna angivna förutsättningar den avsedda inkomstrelationen må kunna återställas».

Skall yrkandet fattas så, att det beställda förslaget skall framläggas under treårsperioden och föranleda ytterligare spärregler under löpande period, så är man tillbaka till det nu gällande systemet med årliga prisjusteringar. Utskottet anser att en sådan ordning, som i reservationen föreslås, strider mot det nya systemets allmänna uppläggning.

Detsamma kan också sägas om reservation 8 av herrarna Eskilsson och Hæggbloom, vilka tydligen velat skaffa sig en liten brasklapp genom att uttala, att systemet redan under övergångstiden bör kunna omprövas om den äsyftade likställigheten uppenbarligen icke uppnås. Jag vill dock erinra om att de s. k. 5- och 6-procents spärreglerna är tillskapade för att vara ett skydd mot en ensidig prisutveckling någon längre tid. Vidare är det endast tre år som det gäller, och denna tid får väl närmast anses vara ett försök, då man samlar erfarenheter och uppslag till en kommande period. Man får väl vara på det klara med att ett friare system medför vissa risker

men också vissa chanser. Det beror på hur marknadsläget kommer att utveckla sig.

Det må framhållas, att jordbruksministern på tal om jordbruksbefolkningens relativa inkomstläge framhållit, att större möda än hittills bör läggas ned för belysning av hithörande spörsmål. Detta är en uppfattning som utskottet också understryker. Utskottet har dessutom framhållit, att det är nödvändigt att det statistiska bedömningsmaterialet på olika områden skall göras så utförligt och belysande som det går att åstadkomma för att om tre år komma fram till ett fastare grepp om problemet.

Med detta bör reservanterna låta sig nöja, särskilt som utskottet anfört att en översyn av systemet kan bli nödvändig vid en mera betydande förändring av växelkurserna och vid en katastrofartad utveckling för jordbruket.

6-procentregeln, som tillkom i jordbruksnämndens kompromiss, hade utformats såsom ett skydd mot möjligheten att inlandspriserna mera långvarigt tenderar att genomsnittligt ligga vid ett läge som skiljer sig väsentligt från den genomsnittliga mittprinsnivån. Ett särskilt producentprisindex skall upprättas och regeln utformas så, att den skall träda i kraft när avvikelserna från utgångsläget 100 under så många månader i följd var 6 enheter eller större att avvikelserna uppgick till siffran 30.

Från bondeförbundshåll hade motionerats om en sådan ändring, att kravet på månadsföljd skulle utgå och regeln träda i kraft, när index gått ner 6 enheter eller mera i så många månader under ett år att siffran 30 uppnåts. En sådan utformning av regeln har utskottet icke kunnat antaga, enär förslaget icke står i överensstämmelse med regelns syfte. Det ligger i det nya systemets natur, att tillfälliga prissvängningar får förekomma. Den av utskottet företagna ändringen innebär, att man skall tolerera ett överhopp av högst en månad. Det sker visserligen någon uppluckring av det stränga kravet på månadsföljd, men regelns karaktär förändras icke. Det bör också observeras att regeln självfallet,

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

liksom prisgränserna, har en dubbelsidig verkan. Stiger priserna, ökas genom regelns uppmjukning chanserna för att den träder i kraft vid den övre kritiska gränsen och sålunda medför en sänkning av priserna.

Från folkpartihåll har man reserverat sig för att indexberäkningen skall utgå från partipriser i stället för avräkningspriser. Man synes vara rädd för försök till spekulation från mejeri- och slakterihåll. Är den risken så stor, med den insyn man numera har i de stora mejeri- och slakteriorganisationernas förehavanden, att man fördenskull skall företaga en ändring av indexberäkningarna? Jag tror det knappast. Vi får väl även på denna punkt se hur det utvecklar sig under de tre försöksåren och sedan rätta till felaktigheterna och avhjälpa de missförhållanden som förekommit.

Frågan om sockerbetsodlingen har väckt stort intresse. Flera motioner har avlämnats med förslag till ändringar i propositionen. Denna innehöll förslag om att sockerbolagets importmonopol skulle upphävas och att producentpriset på sockerbetor skulle fastställas genom förhandlingar mellan betodlarna och bolaget. Gränsskyddet skulle kompletteras med ett pristilläggsförfarande. Vi socialdemokrater i utskottet har ansett att denna utformning av skyddet för sockerindustrin var acceptabel. Då gränsskyddet för denna odling är väsentligt större än för någon annan produkt, anser vi reservanter att man måste anstränga sig för att genom rationaliseringar av odlingen och fabrikationen söka få denna produktion att fungera med ett skydd som kan bringas i nivå med andra produktionsgrenars. Jag vill betona att även vi reservanter har en positiv inställning till denna produktionsgren.

Det är två saker som härvidlag är värda att uppmärksammas.

För det första, att vi socialdemokrater är ensamma om att lämna jordbruksministern vårt stöd. För det andra, att det ingår i folkpartiets liberaliseringsprogram att slå vakt om sockerbolagets monopol. Det finns tillfällen även för folkpartiet, då de taktiska beräkningarna får slå igenom principerna.

Då utskottets utlåtande åtföljs av inte mindre än tio reservationer, kan det förefalla som om liberaliseringstanken sprängts sönder och den nya given ointetgjorts, men så är nog inte fallet. Reservationerna berör huvudsakligen detaljproblem. Enighet har kunnat uppnås omkring den ledande tanken i propositionen om ökad frihet och större anpassning av priserna till skiftningarna i marknadsläget och att de nya reglerna skall gälla i tre år. Vi får hoppas, att det på längre sikt skall visa sig vara till fördel både för producenter och konsumenter. Det har i varje fall varit vägledande för mitt ställningstagande.

Wilken uppfattning man än har om de behandlade frågorna, måste man ändå anse det vara värdefullt att det skett en viss avpolitisering av prispolitiken och vi slipper de årligen återkommande stridigheterna om dessa känsliga och politiskt irriterande frågor.

Men detta bör inte betyda något vakuum i statsmakternas intresse för att stödja jordbruksnäringen. Den vetenskapliga forskningen, den målbundna försöksverksamheten har haft stora framgångar och har stor betydelse för framstegen inom jordbruket men arbetar med mycket begränsade resurser. Kampen mot växtsjukdomarna som bryter ned och förstör så mycket av vår skörd varje år, bör intensifieras och byggas ut. Jag måste därför beklaga att det förslag, som två representanter i prisutredningen framförde, nämligen att ett visst belopp skulle avsättas årligen till forskning och försök, inte vunnit beaktande. På en omslutning av 4 miljarder hade det icke märkts, om man avsett några hundra tusen kronor årligen för denna verksamhet, men det hade betydtt mycket om man fått spåda på de nu otillräckliga anslagen med dessa pengar. Det hade säkert varit en lönsam investering. Jag förutsätter att ökat stöd från det allmänna lämnas såväl till forskning och försök som till yrkesundervisningen, dessa mäktiga hävstänger i jordbruksnäringens tjänst.

I folkpartipressen har man de senaste dagarna fått läsa om vilken stor seger folkpartiet egentligen vunnit i denna

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

fråga. Visst har utskottet på några punkter intagit en något annan ställning än tidigare, men man får också komma ihåg, att förhållandena nu är delvis anorlunda än när vi fick importera betydande mängder brödsäd till priser, som låg avsevärt över hemmapriserna. Varje åtgärd måste ses i belysning av de förhållanden, som varit rådande vid dess vidtagande. Annars kommer man fel i sin bedömning. Då folkpartiet tillägnar sig äganderätten till förslaget om större liberalisering av jordbrukets prissättning på grund av den programförklaring, som herr Ohlin avgav i slutet av 1954 års riksdag, må det framhållas, att redan i maj 1952 tillsatte regeringen en prisutredning med uppgift att utreda frågan om större frihet i jordbrukets prispolitik.

I sina direktiv framhöll jordbruksministern att det var erforderligt att söka »finna en form för prisregleringen, som innebar att denna skulle ske efter mera schematiska regler och dessutom i högre grad än det nuvarande systemet medge en smidig anpassning till förändringar i produktions- och avsättningsförhållandena ävensom i den allmänna löne- och kostnadsutvecklingen». Det framhölls vidare att man skulle eftersträva största möjliga frihet och undvika detaljregleringar. Och som resultat av denna utrednings arbete och förslag är propositionen uppbyggd och utformad. Att folkpartiet, mot vad som är vanligt, under pågående utredning, för att vara först på planen, framlägger ett eget program i samma fråga, förändrar väl inte det faktum att regeringen tagit initiativet till totalalkylens ersättande med ett friare system och i direktiven till utredningen angivit riktlinjerna för det prissystem som vi nu går att besluta om. Det kan man inte komma ifrån.

Folkpartiet har väl ändå inte fått riktigt som det velat, ty av de tio reservationerna svarar folkpartirepresentanterna för halva antalet, eller fem. Men det kanske också betraktas som en förtjänst att ha många reservationer. De partitaktiska spekulationerna kan ta sig olika uttryck.

För min del är det praktiska resultat, som beslutet kan innebära till gagn för dem som arbetar inom jordbruket och för folkhushållet i sin helhet, ändock det väsentliga.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag med undantag av avsnittet om sockerbetsodlingen, där jag yrkar bifall till den av herr Anderberg m. fl. avgivna reservationen.

Herr ESKILSSON (h):

Herr talman! När riksdagen nu står i begrepp att besluta om det nya prissättningsystemet för jordbrukets produkter, kan det vara anledning att med några ord beröra den metod, som det nya systemet skall avlösa. Totalalkylen, som legat till grund för prissättningen i vårt land under ganska lång tid, var från början endast avsedd som ett övergångssystem. Allteftersom man fick material av olika slag skulle den avlösas av en typjordbrukskalkyl, i vilken man tog sikte på förhållandena vid de s. k. typjordbruken eller basjordbruken, d. v. s. gårdar med en åkerareal av 10—20 hektar. Det var för innehavarna av basjordbruken, som man ville förverkliga den inkomstlikställighet, som var kungstanken i 1947 års jordbruksbeslut.

Totalalkylen har emellertid, såsom redan herr Jonsson i Fjåle anför, blivit föremål för en mycket hård kritik från olika håll. Den har varit komplicerad och svår att förstå för menige man. Man har tid efter annan kunnat påvisa bristfälligheter i beräkningsmetoderna, t. ex. beträffande arbets- och maskinkostnader. Visst är det sant att det funnits många poster i jordbrukskalkylen, som man kunnat diskutera. Men enligt mitt förmenande har den trots detta varit betydligt bättre än sitt rykte. Den har aldrig varit något hafsverk. Den har tvärtom upprättats med anlitande av den främsta expertis, både från producent- och konsumentensidan, som står till buds på detta område. Den har varit ett försök att mäta den ekonomiska utvecklingen på jordbrukets område från ett givet utgångsläge, och den har mycket väl fyllt

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

uppgiften som underlag för de årliga prissförhandlingarna. I en rad andra länder har man också utformat sin jordbrukspolitik efter samma principer som vi gjort i Sverige. Det är därför inte att förvåna sig över att man från jordbrukarkarhåll med en viss oro ser fram emot ett nytt system, om vilket man inte vet mycket mer än att det i ännu högre grad än den gamla jordbrukskalkylen verkar krångligt och invecklat. Man har inte utan skäl resonerat som så, att man vet vad man har men inte vad man får.

Men det gamla systemet förutsatte bland annat en rad detaljregleringar, som det varit en allmän strävan att komma ifrån. För varje år har man försökt att få ett friare förhållande även på jordbrukets område. De årliga prisuppgörelserna har ofta vållat irritation och olust, som man anser sig kunna undgå genom en överenskommelse för flera år. Inte minst efter allt ståhej i höst både kring principbeslutet och åtgärderna med anledning av skördekadorna är litet mindre publicitet kring jordbrukets prisfrågor sannerligen en nåd att stilla bedja om.

Enligt det nya systemet skall prisbildningen på jordbrukets produkter liksom inom näringslivet i övrigt bli mer kontinuerlig och smidig. Både produktion och prisbildning skall bättre än hittills kunna anpassa sig efter förhållandena såväl inom landet som på utländska marknader. Det nya systemet bör också bättre gynna de driftiga och företagsamma jordbrukarna än det gamla, eftersom det ger större möjligheter för den enskilde att tillgodogöra sig vinsten på grund av rationalisering och egna initiativ. Och måhända kan det också i någon mån bidra till att minska det utbredda kompensationsstänkandet i vårt land. Enligt det nuvarande systemet har man vid varje prisuppgörelse fått en bestämd summa på livsmedelskostnaderna, en summa som sedan tagits till intäkt för kompensationskrav t. ex. vid avtalsförhandlingar. I en mera kontinuerlig prisbildning kan man räkna med att denna inflationsdrivande effekt kommer att minska.

Beslutet 1947 om den framtida jordbrukspolitikerna omfattades av en praktiskt taget enhällig riksdag. Beslutet har också lojalt fullföljts av statsmakterna under de gångna åren. Det är givetvis till fördel både för jordbruket och samhället i sin helhet om man får största möjliga enighet även nu, när de nya riktlinjerna skall bestämmas.

Det förslag, som riksdagen i dag har att ta ställning till, utgör resultatet av omfattande och grundliga utredningar. Det bygger på en kompromiss mellan företrädare för olika konsumentmanslutningar och för jordbrukets ekonomiska och fackliga organisationer, en kompromiss som inte tillkommit utan besvärligheter, utan där önskemål och synpunkter från båda håll har beaktats. Förslaget bygger på förutsättningen att när det nya systemet skall föras ut i verkligheten, nämligen hösten 1956, skall den i 1947 års riksdagsbeslut åsyftade inkomstlikställigheten uppnås.

Jordbruksutskottet understryker detta och betonar, att man måste ta hänsyn till den eftersläpning som ägt rum för jordbrukets vidkommande sedan 1952, då jordbruksprisutredningens undersökningar avslutades. Det är helt naturligt att man har detta krav från jordbrukets sida, men kan man förvänta att önskemålet vinner något gensvar från konsumenternas sida? Enligt mitt förmenande är så fallet. Inom jordbruksutskottet, där det inte bara sitter representanter för jordbruket, har den omtalade förutsättningen vunnit stöd från alla håll. Och för en tid sedan läste jag en artikel i tidskriften Vi, författad av fil. lic. Mauritz Bonow, där han också gav uttryck för samma inställning. Licentiat Bonow skrev följande i en artikel med rubriken »Blir livsmedlen dyrare?»: »Jag antydde tidigare, att vi fr. o. m. 1956 års skörd sannolikt har att vänta en viss uppgång i livsmedelspriserna. Detta sammanhänger med att jordbruksbefolkningen i vårt land, alldeles bortsett från dåligt skördeutfall, inte hållit jämna steg med industriarbetarnas inkomstutveckling under de senaste två åren. Hur stor denna eftersläpning i inkomsthänseende är

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

håller f. n. på att utredas av särskilda experter. Vid övergången till det nya, friare systemet för jordbruksprodukternas prissättning kommer dessa undersökningar om inkomstutvecklingen inom jordbruket respektive industrien att spela en betydande roll, när det gäller att fastställa importskyddets storlek och därmed den framtida prisnivån. Redan vad som nu är känt om utvecklingen under senare år ger emellertid vid handen att vissa ytterligare prishöjningar på livsmedel torde bli ofrånkomliga i samband med det nya systemets införande fr. o. m. hösten 1956.»

Ett sådant vittnesbörd som detta av en framstående representant för konsumentensida, riktat direkt till konsumenterna, är värt att notera med tillfredsställelse. Det bådar gott för förståelse och samförstånd även i fortsättningen när jordbrukets prisfrågor skall lösas.

Enigheten om de stora linjerna utesluter naturligtvis inte olika meningar om vissa detaljer i det framlagda förslaget. Som vanligt väcktes det en rad motioner med anledning av propositionen, i vilka olika önskemål framfördes. Av dessa motioner har framför allt den s. k. partimotionen från bondeförbundets sida väckt stor uppmärksamhet. Man kan inte låta bli att undra vad som står på, när 20 ledamöter av bondeförbundsgruppen i andra kammaren väcker en motion som är riktad mot ett förslag framlagt av partiets eget statsråd. Jag skall inte försöka analysera syftet med framstötten utan endast uttala den stillsamma förmodan, att motionen kanske främst varit avsedd för utvärtes bruk. Därom vittnar en del kommentarer, som förekommit i samband med motionen. Och när herr Tjällgren här talar om den uppmärksamhet motionen väckt i olika tidningsorgan, så skall vi inte glömma bort, att den även i bondeförbundets propaganda ute i landet har spelat en stor roll under den gångna hösten. Medan man här i riksdagen varit mycket angelägen att betona, att motionen inte alls avvek från principerna i herr Norups proposition, har man i bondeförbundspresens förmenat, att den innebar avsevärda för-

bättringar i jämförelse med samma proposition. Trots att utskottet i punkt efter punkt klart hemställer om avslag på motionens yrkanden — det sker på fem ställen i utlåtandets kläm — inkasserar man vissa smärre förtydliganden och omformuleringar i utskottets motivering som väsentliga framgångar för motionen. Det vittnar åtminstone i detta sammanhang om ett förnöjsamt sinnelag. Man har som bekant nyligen börjat experimentera med dubbelprogram i radio. Efter höstens händelser kring propositionen nr 198 har jag inte kunnat undertrycka den misstanken, att en del av vad som förekommit har ingått såsom led i ett slags dubbelprogram i jordbruksfrågan, så att man alltefter behovet kan tillgodose olika smakriktningar.

Herr talman! Från högerns sida har vi ansett, att Kungl. Maj:ts proposition bör godtagas av riksdagen. Vi har emellertid även från vår sida framfört vissa synpunkter, som vi hoppats att riksdagen skulle beakta vid behandlingen av propositionen. Ett par av våra önskemål, bl. a. i fråga om småbrukets speciella förhållanden, har tillgodosetts av utskottet, vilket vi noterar med stor tillfredsställelse. I några andra avsnitt har emellertid herr Hæggbloom och jag önskat en annan motivering för utskottets förslag, och jag ber nu, herr talman, att med några ord få motivera ett par av våra reservationer.

I första avsnittet av utskottets utlåtande diskuteras problem i samband med överskottsproduktionen. Därmed kommer man in på hela målsättningen för vår jordbrukspolitik. Jordbruksprisutredningens arbete skedde under trycket av ett för varje år besvärligare överskottsproblem, och utredningen diskuterade åtgärder för att minska produktionsvolymen. Sedan dess har vi haft 1955 års svåra missväxt, som för tillfället jagat överskottsspöket på dörren. Man får naturligtvis inte dra några långtgående slutsatser av ett enda års skördeförhållanden, men det dåliga året 1955 kommer förvisso att sträcka sina verkningar flera år framåt i tiden, bl. a. på grund av den kraftiga minskningen

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

av antalet mjölkkor. Men det finns även andra omständigheter som talar för att den snabba takt i produktionsökningen, som vi bevittnat under efterkrigstiden, kommer att dämpas. Herr Jonsson i Fjälle berörde i sitt anförande en del av dessa omständigheter, och jag ber att på någon punkt få komplettera framställningen.

Det senaste decenniet har framför allt präglats av en våldsam mekanisering inom jordbruksdriften. Under tiden 1938—1954 steg antalet traktorer i vårt land från ungefär 18 000 till över 100 000, vilket innebär mer än en femdubbling. Om traktorerna fördelades på brukningsdelar med mer än 10 hektar åker, bleve det drygt en traktor på varje brukningsdel. Det är ganska klart, att en sådan hastig utveckling inte kommer att kunna fortsätta under de närmaste åren. Mekaniseringen är inte heller i och för sig detsamma som en intensifiering av driften.

Även avfolkningen vid jordbruket medför en mer extensiv drift än förut. Folket räcker inte till för alla arbeten, och de ständigt höjda lönekostnaderna gör att jordbrukarna mer och mer börjar överväga, om inte priset för en ökad produktion blir för högt. Möjligheten till personlig omtanke och omvårdnad minskas i samma mån som tiden inte räcker till. Man kan förmoda, att avfolkningen inom en nära framtid kommer att göra sig alltmer kännbar. Höstens stora rush inom vissa industrier har i mina bygder medfört en ytterligare avfolkning av jordbruket och landsbygden. Jag ber att få nämna ett par siffror från mitt hemlän, som belyser den fortgående avfolkningen. År 1952/53 gjorde Jordbrukets utredningsinstitut en speciell arbeidskraftsundersökning i Östergötland. Därvid visade det sig, att på gårdar med 2—5 hektar åker närmare en tredjedel av samtliga brukare var över 60 år gamla. Där är alltså ett brukareskifte snart aktuellt. Men endast ett fåtal av dessa jordbruk har yngre arbetskraft, som kan tänkas träda till när de gamla går undan. Här blir det följaktligen många brukningsdelar, som med eller utan sam-

hälleliga åtgärder ställes utan innehavare under det närmaste decenniet.

Med hänsyn till alla dessa omständigheter kan man förutse en dämpning av produktionsökningstakten utan några särskilda statliga åtgärder. Även om jordbruksproduktionen under nuvarande förhållanden varit så stor, att en viss del måste exporteras, har detta icke varit till nackdel för vårt land. Vi anser det därför angeläget, såsom vi framhåller i vår reservation, att jordbruket även i fortsättningen får möjlighet att till fullo utnyttja alla sina produktionsfaktorer, även om därigenom visst exportöverskott skulle uppstå.

I en reservation under punkt 8 yrkar vi vidare bifall till högermotionens förslag om skyndsamt, särskild utredning beträffande resultatutjämning i beskattningshänseende även för jordbrukets del. Denna fråga var föremål för debatt i kammaren redan förra onsdagen, och statsrådet Sträng förklarade sig då beredd att i sinom tid, när möjligheterna det medgav, ta upp frågan till prövning. Jag vill emellertid understryka vad herr Sigfrid Larsson, som var interpellant, yttrade i debatten, nämligen att ärendet är så angeläget och brådskande, att det bör bli föremål för en snar utredning. Frågan om resultatutjämning är gammal, men den har vunnit ny aktualitet på grund av årets skördeskador. Från olika håll i landet kommer önskemål om åtgärder i utjämnande syfte. Önskemålen motiveras naturligtvis därav, att den nuvarande skattelagstiftningen gör det omöjligt att gömma över från de goda åren till de dåliga. På grund härav har ibland en onödigt stor investeringsverksamhet ägt rum under de goda åren. Man har bytt maskiner och verkställt reparationer i större omfattning än som skulle varit fallet, om det funnits möjlighet att gömma pengarna till ett annat år utan att behöva betala större delen i skatt.

Därmed har jag, herr talman, i korthet motiverat de särskilda yrkandena, som vi gjort från högerrepresentanternas sida, åtminstone till en del. Innan jag slutar, vill jag dock beröra ytterligare ett avsnitt av utlåtandet, som jag

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

tror kommer att bli föremål för mera ingående debatt senare i dag. Jag avser utskottets förslag rörande socker och sockerbetsodling. Jag vill endast ge uttryck för östgötarnas tacksamhet för att förslaget, såsom det nu utformats, lämnar viss möjlighet till fortsatt sockerbetsodling i Östergötland. Det är alldeles uppenbart, att denna odling kommer att bli av mycket begränsad omfattning, sedan sockerbruket i Linköping lagts ned. Men även i år har det odlats sockerbetor på cirka 700 hektar av den allra bästa sockerbetsjorden, och man är intresserad att fortsätta, om frågan beträffande fraktkostnaderna till Skåne löses på ett tillfredsställande sätt. Det är även ur allmän synpunkt önskvärt, att denna förhoppning kan bli tillgodosedd. Det är önskvärt bland annat därför att de odlare, som skaffat sig en mycket dyrbar maskinutrustning för mekanisering av sockerbetsodlingen, skall få tillfälle att utnyttja denna utrustning under de närmaste åren. Om riksdagen nu bifaller utskottets förslag och inte den reservation, som socialdemokraterna avgivit, öppnas en möjlighet att även under de närmaste åren fortsätta sockerbetsodlingen i Östergötland.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till jordbruksutskottets förslag med de ändringar beträffande motivering och hemställan, som framgår av reservationerna av herr Hæggholm och mig under punkterna 1, 2 b) och 8.

Herr ANDERBERG (s):

Herr talman! Jag kan instämma i vad ett par föregående talare erinrat om, nämligen att arbetet i jordbruksutskottet med frågan om den framtida prisregleringen för jordbruket varit rätt krävande med hänsyn till de många och svåröverskådliga regleringsbeslut och de många motioner som förclegat. Man kan dock konstatera att relativt stor enighet kunnat uppnås. Det föreligger visserligen flera reservationer. Herr Eskilsson har nyss talat för ett par av dem, som han står bakom, och jag skall nu en liten stund syssla med en reservation,

som vi från socialdemokratiskt håll har stannat för och som gäller frågan om stödåtgärder för sockerbetsodlingen. Det är väsentligen på denna punkt som det i utskottet stått en del strider, och det var endast med lottens hjälp som majoriteten segrade. Reservanterna har funnit det vara synnerligen angeläget, att det föreslagna prissättningssystemet icke brytes, och har delat departementschefens uppfattning, att man genom rationalisering av odlingen och fabrikationen skall skapa en möjligast effektiv och konkurrenskraftig sockerindustri i vårt land och därigenom möjliggöra att gränsskyddet för sockerproduktionen bringas mer i nivå med det skydd, som andra produktionsgrenar inom jordbruket kan komma att åtnjuta.

En bedömning av vad som är ett rimligt tullskydd för en viss produkt eller näringsgren måste alltid börja med de rådande priserna och den väntade prisutvecklingen på världsmarknaden i jämförelse med de inhemska. Därmed anger man konsumenternas direkta kostnader för skyddet åt ifrågavarande produktionsgren. Dessa får sedan vägas mot de hänsyn man anser sig böra ta till de speciella förhållanden av olika slag, som är relevanta för näringsgrenen i fråga.

Jordbruksprisutredningen räknade hösten 1954 med en produktionskostnad för socker i Sverige av 91—92 öre per kilogram, medan importpriset var 60,5 öre per kilogram, vilket innebar att det svenska priset på socker översteg priset på importvaran med ungefär 50 procent. Denna uppskattning torde dock ha inneburit en viss underskattning av gränsskyddets storlek. Hösten 1955 kan skillnaden beräknas till nära 70 procent av importpriset för östeuropeiskt betsocker med ett importpris av 54 öre per kilogram. Importpriset för kolonialsocker är något högre, nämligen 57 öre per kilogram. Skillnaden har således ökat något på grund av en viss nedgång i sockerpriserna på världsmarknaden. Arbetskostnadernas andel i totalkostnaderna är för betodlingen över 40 procent, medan de för exempelvis brödsädsodlingen är endast omkring 15 procent.

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

Vilka utvecklingstendenser gör sig då gällande på världsmarknaden? Är denna stora skillnad mellan inhemska priser och importpriser rent tillfällig eller kan den beräknas bli bestående? Kan vi med andra ord räkna med att även i framtiden kunna importera billigt socker, om vi väljer detta alternativ?

FAO har i sin senaste årsrapport givit en översikt över utvecklingen av produktion, konsumtion och priser under de 10 efterkrigsåren, bl. a. också för socker. Härav framgår, att både produktion och konsumtion av socker stigit mycket starkt både under denna period och i förhållande till åren närmast före kriget. Totalt har produktionen, jämfört med 1934—1938 ökat med 50 procent. Den internationella handeln med socker har dock inte ökat lika mycket, vilket återspeglar en växande självförsörjning och en speciellt stark ökning av konsumtionen i varmare länder, där den tidigare ofta var mycket låg och där odlingen av sockerrör expanderat i takt med ökningen av konsumtionen.

Situationen på sockermarknaden för närvarande påminner i rätt hög grad om den som förelåg på 1930-talet. Två väsentliga skillnader föreligger dock. För det första baseras en inte oväsentlig del av handeln på långtidskontrakt. De viktigaste är det mellan Kuba och USA och det mellan England och imperiet i övrigt. För det andra försöker man sedan en tid tillbaka reglera handeln med ett internationellt sockeravtal med exportkvotering, som skall träda i kraft när priset på råsocker under en viss tid legat under 3,25 cents per pound. Avtalet har även en övre prisgräns, 4,35 cents per pound, som dock hittills ej varit aktuell. Prisnivån ligger dock inte oväsentligt högre än den gjorde på 1930-talet. Även om man tar hänsyn till penningvärdeförsämringen, ligger bottenpriset i det internationella sockeravtalet, kring vilket det fria världsmarknadspriset under senare åren rört sig, med cirka 60 procent över medelpriset 1934—1938. Det synes därför inte vara så lågt, att en expansion av produktionen inte skulle kunna fortsätta vid denna prisnivå.

Det är tre synpunkter, som man måste ta hänsyn till när behovet av stöd till en sådan näring som sockerindustrien bedömes. För det första är det fråga om socialpolitiska hänsyn, d. v. s. hänsyn till sysselsättning och inkomster inom landet eller vissa delar av landet för dem, som är sysselsatta i ifrågavarande näring. För det andra gäller det beredskapspolitiska hänsyn, och för det tredje avses strukturförhållanden och rationaliseringen inom näringen. Om gränsskyddet skyddar ett monopol med föråldrade produktionsmetoder, kan det vara anledning att sänka skyddet för att få till stånd en rationalisering.

De social- och sysselsättningspolitiska aspekterna på den svenska sockerbetsodlingen knyter sig främst till odlingen på Öland och Gotland. Inom övriga delar av odlingsområdet skulle en minskning av den odlade arealen inte behöva leda till några mera avsevärda problem. Tvärtom har ju anskaffningen av arbetskraft till denna odling länge varit en mycket besvärlig fråga. Och även om en begränsning av odlingen skulle leda till svårigheter även inom något mindre område på fastlandet, får dessa lösas på andra sätt. Det kan inte vara rimligt att i ett fullsysselsättningsamhälle ge ett utomordentligt tullskydd för en viktig vara bara för att undvika dylika, mycket begränsade problem.

På öarna är alternativen dessutom nuvarande odling eller ingen odling alls, eftersom en fabrik ju kräver ett visst minsta råvaruunderlag, som väl egentligen enligt numera gängse bedömningsnormer inte i någotdera fallet ens är uppnått. Sockerbetsodlingen på Öland och Gotland är emellertid ett specialproblem, som egentligen inte hör hemma i de jordbrukspolitiska frågeställningarna. Det bör därför vara tillfyllest att här framhålla, att det inom ramen för det nya prissättningssystemet finns alla möjligheter att ge ett särskilt stöd av tillräcklig omfattning till denna odling, vare sig det ges i form av pristillägg eller arealbidrag och utgår direkt från budgeten eller från den föreslagna konjunkturutmätningens fonden. Givetvis krävs

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

det lokala förhandlingar med betodlarnas centrala organisationer när det gäller frågan hur man skall lämna det stöd, som näringen behöver från det allmännas sida.

Reservanterna och utskottsmajoriteten har inte heller haft olika meningar på denna punkt. Såsom framgår av vad jag här sagt hävdar både utskottet och reservanterna, att denna odling är erforderlig för dessa öar, och vi anser, att det finns möjligheter att på ett tillfredsställande sätt lösa denna fråga.

Jag kommer nu in på frågan om priset. Socker intar naturligtvis en mycket central ställning i livsmedelsberedskapen. Det är numera en nödvändighetsartikel och svarar dessutom för en mycket väsentlig del av den totala kaloriförsörjningen. Det är emellertid utomordentligt enkelt och billigt att lagra. Socker förfäres inte, och lagren behöver således inte omsättas. Lagringskostnaden kan, inklusive ränta på det i lagret investerade kapitalet, beräknas till cirka 4 öre per kg och år. Detta bör jämföras med gränsskyddet för den inhemska produktionen på 35—40 öre per kg. Om man genom lagring skulle trygga 25 procent av den svenska konsumtionen under tre år — lagren har ju också fördelen att kunna placeras på strategiskt lämpliga platser, medan sockerproduktionens lokalisering ju gör den utomordentligt sårbar — och göra motsvarande inskränkning av den inhemska produktionen, skulle det innebära en vinst för konsumenterna med cirka 20 miljoner kronor om året.

Vi har i detta land mycket folk som sysselsättes inom sockernärigen. Utöver 26 000 betodlare, som under det sista året har odlat 53 000 hektar, har vi omkring 50 000 betarbetare jämte 2 700 fasta arbetare och 1 000 kampanjarbetare och cirka 600 tjänstemän. Det rör sig således om stora grupper, och det är mycket betydelsefullt att vi ser till, att de kan få fortsätta inom näringen.

Konsumtionen av socker har under senare år stigit väsentligt i landet och uppgår till inte mindre än 45 kilogram per invånare. Eftersom invånarantalet

uppgår till 7,3 miljoner, har vi alltså behov av 300 000 ton socker om året. För den händelse vi skulle vara nödsakade att importera en så stor kvantitet socker, skulle således betydande belopp vandra ur landet.

Från Sockerbolagets sida har vidtagits en hel del rationaliseringar och sammanläggningar ända sedan bolaget 1907 sammanslog ett 30-tal fabriker. Under senare år har man verksamt arbetat på att genom rationalisering så mycket som möjligt nedbringa kostnaderna. Men det är en punkt, som jag särskilt har stannat vid och som jag vill rikta uppmärksamheten på, nämligen den tillämpade handelsmarginalen. Sockerbolaget säljer sina varor till omkring 350 grossister, karamellfabriker och konservfabriker, och grossisterna ombesörjer distributionen till detaljhandlarna. Vi har här i landet mycket hög vinstmarginal. Den är högre än i något annat land och uppgår till 23,88 öre. Fabrikspriset för strösocker utgör nämligen 87,12 öre, och strösockret kostar i dag 1 krona 11 öre. I andra länder är vinstmarginalen lägre: i Belgien 10,44, i England 13, i Holland 12,35 och i Danmark, där vinsten är allra lägst, 9,6 öre. Nu kan det hända, att i vissa länder avancen är mycket låg för att möjliggöra försäljning av andra varor, men nog får det i varje fall betraktas som en oronligt stor skillnad mellan vinstmarginalen i Danmark och i Sverige. Det bör nog kunna ske en rationalisering på detta område till konsumenternas fördel.

Jag sade nyss, att det gjorts stora ansträngningar för att hålla produktionskostnaderna nere — det skall jag villigt erkänna — och det är nog riktigt, såsom det såges i propositionen, att möjligheterna till ytterligare rationaliseringar synes vara inte obetydliga. Skyddet för sockernärigen är av en sådan storleksordning, att det ur konsumentsynpunkt måste betraktas som ofrånkomligt, att utomordentliga ansträngningar göres för att genom en rationalisering av odlingen och fabrikationen skapa en ändå effektivare och därmed någorlunda konkurrenskraftig sockerindustri, ifall socker-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

produktionen i landet över huvud taget skall bibehållas i någonting som närmar sig den nuvarande omfattningen.

Så länge det nuvarande importmonopolet bibehålles, kan man nog emellertid inte räkna med att Sockerbolaget och odlarna får en tillräcklig press på sig för att de skall genomföra en så radikal rationalisering, som här måste komma till stånd. Även om ledningen kanske inte saknar den goda viljan, kan ledningen inte annat än under hård ekonomisk press komma till rätta med de enstaka, ofta inflytelserika och alltid talföra grupper, som vid en sådan rationalisering får sina speciella intressen mindre väl tillgodosedda. Sådana grupper måste naturligtvis alltid uppkomma vid en genomgripande omläggning av en näring. En av de viktigaste rationaliseringsåtgärderna skulle ju bli att koncentrera odlingen till de områden, där betingelserna är lämpligast.

Denna monopolfråga har emellertid även en högst väsentlig principiell innebörd. I och med att utskottet uttalat sig för ett friare regleringssystem beträffande stärkelse, skulle sockermonopolet bli det enda kvarstående legala monopolet inom jordbruksregleringen. Med den ståndpunkt man under senare år tagit till monopoltendenserna inom det privata näringslivet — inte minst från folkpartiets sida — måste det finnas utomordentligt starka skäl för att statsmakterna skall medverka till att upprätthålla legala monopol inom detta, allra helst som dessa alltid måste bli 100-procentiga, medan man t. ex. i näringsfrihetsrådet betraktar varje företag, som har mer än 40 procent av marknaden för en viss vara, som monopolföretag. En första och oavvislig förutsättning för en sådan medverkan måste vara både att det föreligger ett starkt behov av ett sådant monopol och att dess skadeverkningar för konsumenterna är oväsentliga. Det kan knappast anses bevisat, att någotdera av dessa villkor är uppfyllt för sockernäringen.

Enligt jordbruksprisutredningen skulle en rationalisering av fabrikationen under 7—10 år kunna leda till en minsk-

ning av sockerpriset med 8—9 öre per kilogram. Om resultatet skall bli det avsedda, måste denna rationalisering ske utöver den som är nödvändig för att motväga en successiv lönestegring parallellt med lönestegringen inom andra delar av samhällsekonomin. Det torde i varje fall vara uppenbart, att en sådan rationalisering aldrig kan komma till stånd inom ramen för den nuvarande sockerregleringen, där priset bestämmes vid årliga förhandlingar mellan bolaget, betodlarna och statens jordbruksnämnd. Om detta system bibehålles, har man nog tvärtom att vänta sig ett successivt stigande sockerpris på grund av ökade arbetskostnader m. m.

I och med att sockerbolagets importmonopol slopas, har man givetvis inte bestämt priset på socker i Sverige och än mindre åstadkommit någon sänkning av detta pris. Detta blir ju beroende av vilket gränsskydd man bestämmer sig för beträffande socker vid de förhandlingar, som i fortsättningen skall föras härom för alla produkter. Hela frågan om gränsskyddets storlek och om den eventuella »avtrappningen» av detta skydd under en viss tidsperiod får därvid diskuteras. Men om inte importmonopolet slopas, blir det ingen sådan diskussion, och vi riskerar i stället att få en »upptrappning» av skyddet.

Jag vill också framhålla, att den målsättning för sockerbetsodlingens omfattning i Sverige, som angavs av 1942 års jordbrukskommitté men som aldrig inskrevs i 1947 års jordbruksprogram, nämligen att 40 000—50 000 hektar skulle odlas, naturligtvis endast kan uppfattas som en målsättning för såvitt den uppnås med ett rimligt gränsskydd. Sockerproduktionens inlemmande i det nya prissättningssystemet skall ge svar på frågan om detta är möjligt. Om det icke är möjligt måste naturligtvis också målsättningen omprövas.

Herr Eskilsson talade något om vad utskottet sagt angående odlingen av sockerbetor i Östergötland. Utskottet säger att de medel som erfordras för frakt av betor, odlade i Östergötland, naturligtvis bör tagas av sockerbolagets intäkter av

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

importsocker. När man vet vilka åtgärder hushållningssällskapen och andra intresserade har vidtagit för att trots svårigheterna uppehålla betodlingen i Östergötland, anser reservanterna att det inte är rimligt att vidhålla, att man av medel som måste betecknas som allmänna skall betala järnvägsfrakter från Östergötland till de skånska fabrikerna — jag hörde ju vilka motiv herr Eskilsson anförde för sin ståndpunkt — och därför har reservanterna också motsatt sig detta yrkande.

Det är klart att det blir knappt om tid, om riksdagen bifaller reservationen, men vi förutsätter att Kungl. Maj:t skall kunna följa förhållandena med uppmärksamhet och se till att vi tidigt under nästa riksdag får ett förslag angående detaljerna i den nya ordningen, och vi anser att det finns alla möjligheter att genomföra reservanternas förslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den under punkt 19 avgivna reservationen och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr WERNER (bf):

Herr talman! Årets missväxt har på ett hårdhänt sätt erinrat svenska folket om jordbruksproduktionens stora samhälls-ekonomiska betydelse. Det svenska jordbruket nyskapar varje år genom sin produktion värden på cirka 4,5 miljarder kronor, vilka ligger som en bas i botten på samhällsförsörjningen och utgör ett för nationen omistligt värde. Vi kan i år konstatera att denna produktion har nedgått på grund av ogynnsamma förhållanden och att vi står inför ett läge, där vi för att fylla en uppkommen brist måste importera från utlandet en del av de produkter som vi eljest själva framställer. Jag erinrar om potatisimporten och om den import av animaliska produkter som vi måste företaga. Handelsbalansen kommer i år att uppvisa det största underskott som noterats sedan år 1947, eller omkring 1 1/4 miljard, vilket innebär i och för sig mycket allvarliga bekymmer. Om man till detta underskott

måste lägga belastningen av en ökad jordbruksimport, skulle detta komma att rubba cirkelarna för hela vår national-ekonomi och samhällsekonomi på ett sätt som borde stämma till och med kritikerna av jordbruket i de stora huvudstadstidningarna till eftertanke.

Det måste alltså vara ett nationellt intresse att jordbruksproduktionen vidmakthålles genom dess egen lönsamhet. En ekonomisk trygghet för jordbruksbefolkningen, som givetvis måste arbeta med sin produktion på lång sikt, skapar även gynnsamma förutsättningar för ett differentierat och blomstrande näringsliv, särskilt ute på landsbygden. Herr Eskilsson framhöll nyss, att avflyttningen från landsbygden kanske utgör ett av landets allra allvarligaste inrikespolitiska problem och att de högre åldersgrupperna ökas, så att produktionen i stor utsträckning nu uppehålls av 60-åringar, som om tio år är borta och inte kan ersättas av den yngre generation som flyttat bort. Detta måste stämma till allvarlig eftertanke om vad som håller på att ske, om jordbruket inte får den trygghet som är nödvändig och förutsättningar att kunna existera på sin egen lönsamhet.

De senaste årens svaga skördar jämte årets missväxt har drabbat jordbruksbefolkningen särskilt hårt. Under de två senaste åren har jordbruket på grund av 4-procentregeln och på grund av att jordbrukarna vid fjolårets uppgörelse inte tog ut ett belopp av 57 miljoner, fått bära en egen förlust av nära 382 miljoner kronor. Antagligen är dessutom förlusten långt större, emedan de svaga skördarna och missväxten har medfört rubbningar i produktionsordningen särskilt på det animaliska området, som det kommer att ta många år att reparera. Denna driftförlust under de två senaste åren motsvarar en inkomstminskning av 10 à 8 procent per år. Samtidigt har löntagargrupperna kunnat höja sitt löneläge genom årliga avtal med 5 à 8 procent per år.

Påståendet att jordbruket i dagens läge skulle ha nått paritet med jämförbara grupper är alltså uppenbart oriktigt. Att

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

eftersläpningen skulle bero på bristande rationalisering från jordbrukarnas sida vederläggs av det faktum att jordbruket under de senaste åren enbart i maskiner har investerat ett kapital av cirka 2 miljarder kronor — jag har uppgiften från chefen för statens maskinprovsningsanstalt för jordbruksmaskiner. Detta innebär en belastning bara för maskinanskaffning på omkring 600 kronor per hektar odlad jord, och för en normal avskrivning och förräntning av denna rationaliseringsinvestering krävs en och en halv säck vete per hektar och år. Härtill bör läggas kostnaderna för underhållet av bostäder och ränta på i rörelsen nedlagt kapital. Det är klart att dessa kostnader, som belastar jordbruket, först måste täckas på ett eller annat sätt, innan jordbrukarna kan erhålla skälig lön för sitt arbete, något som ingen i detta land väl vill eller borde förvägra dem.

Det bör inte förvåna någon att när man nu skall övergå från det gamla systemet med totalalkylen som bas för prissättningen till ett fullständigt oprövat system, skapar detta oro hos jordbrukarna. Det är helt naturligt att så har skett, i all synnerhet som den ekonomiska situationen för närvarande är i hög grad ogynnsam för många, särskilt sådana som har nyetablerat och sådana som arbetar med lånat kapital. De, som saknar andra inkomstkällor än själva jordbruket, ser dystert på läget och frågar sig vad som kan inträffa, om man nu måste fota jordbrukets priser i huvudsak på importpriserna. Det är självfallet att man kan tänka sig vissa lägen, där detta system kommer att medföra stora svårigheter för jordbrukarna även vid en mycket förmånlig tillämpning av de regler som har föreslagits i propositionen, och jag vill säga herr Eskilsson att vi inom bondeförbundet inte tänker be om ursäkt för den motion som vi har väckt. Det är förvånande att herr Eskilsson ville använda uttrycket »dubbelprogram», då han talade om bondeförbundsmotionärernas förslag till vissa ändringar i den kungl. propositionen. Man får väl ändå inte begära att riksdagen allde-

les skall avsäga sig rätten att påvisa, vad som i vissa lägen kan komma att inträffa, och föreslå åtgärder för att förebygga de olägenheter som kan förutses. Herr Eskilsson talade om avflyttningen från landsbygden, och eftersom den ofta nog bottnar i misstro mot jordbrukarnas ekonomiska möjligheter i framtiden, tycker jag att han borde ha förståelse för bondeförbundsmotionärerna, som varit angelägna om att söka skapa en lugn tillförsikt inför de nya förhållanden som man nu kommer att få och inför ett system som ändå är oprövat. Jag gör bestämt gällande att motionen inte innebär någon som helst revolt mot vår egen jordbruksminister, eftersom motionens hela uppläggning är grundad på propositionens huvudprinciper och motionärernas förslag endast går ut på detaljändringar. Det är alldeles meningslöst att i detta sammanhang använda ordet dubbelprogram eller att påstå att motionen är avsedd för utvärtes politiskt bruk. Jag kan återgälda herr Eskilssons mycket obefogade uttalande på den punkten genom att konstatera att herr Eskilssons anmärkning nog i ännu högre grad var avsedd för utvärtes politiskt bruk.

Det är obestridligt att såväl propositionens uppläggning med anknytningen till världsmarknadspriserna som vissa oprövade tillämpningsdetaljer i densamma har givit motionärerna fullgod anledning att rikta uppmärksamheten på vissa eventuella svagheter, som kan tänkas uppstå i speciella situationer. Jag vill först och främst peka på det förhållandet att förslaget ju bygger på att det skall ingås ett flerårigt avtal som binder jordbrukarna för en treårsperiod. Vi kan acceptera den principen, om andra samhällsgrupper är villiga att följa oss på den vägen för att bidra till att skapa den eftersträfvade stabiliteten i löne- och prisutvecklingen. Men ännu har ingen annan grupp visat sig benägen att acceptera den princip som jordbruket nu mer eller mindre frivilligt gått med på. Det är helt naturligt att man under sådana förhållanden vill skapa betryggande garantier.

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

Vad inträffar för oss t. ex. vid en annan situation? Jag kan konstatera att Förenta staterna lagrat vete sedan fem år och att deras lager i dag utgör 2,2 miljarder bushels. Ingen tror väl att Förenta staterna kan fortsätta att hålla detta väldiga lager. Jag vet från besök därute att missnöje framförs från dem som icke är farmare mot att staten med så avsevärd summor subventionerar och underhåller dessa stora lager. Vad händer om Amerika så småningom tvingas att kasta ut dessa lager på världsmarknaden till dumpingpriser eller till realisationspriser? Ingen tror väl att Förenta staterna kommer att leverera detta vete till Kommunistkina eller till Sovjet, utan det kommer i så fall att bli den europeiska marknaden man försöker sälja vetet till, för såvitt det inte skall förstöras. Vi har velat påpeka att denna situation kan inträffa, och vi har därför framfört det förslag till ändringar i 6-procentregeln, vilket väl har lett till vissa justeringar inom utskottet och vilka bör tolkas såsom avsevärda förbättringar. Vi hyser alltså en stark förhoppning att man vid tillämpningen av det nya systemet skall kunna förstå andemeningen i vårt förslag och även se till att inga obehöriga, konstlade s. k. dumpingpriser får inverka på den inhemska jordbruksproduktionens prissättning.

Det är all anledning att i detta sammanhang ställa det bestämda kravet att de inhemska jordbrukspriserna inte får nedpressas genom onödig import och genom konstlade internationella priser, priser som kan ha uppkommit genom att åt den fria handeln, åt importgrossisterna, lämnas möjlighet att profitera på en fri marknad till förfång för den inkomstjämsställighet åt jordbruket gentemot andra liknande näringsgrupper, som egentligen både regeringen och utskottet uttalat. Ur alla synpunkter måste det vara en nationell välfärdsuppgift att vidmakthålla det svenska jordbruket och se till att det kan utvecklas genom sin egen inre lönsamhet, som jag nyss sade. Bundenheten i det nya systemet medför att allmänna pris- och lönestegringar under regleringsperioden inte till synes

nöjaktigt eller i tillräckligt smidig grad kan komma att återspeglas i jordbrukspriserna. Det måste dock bestämt förutsättas att den grundregel som upphar 1947 års riksdagsbeslut, varom riksdagen då var enig, nämligen principen om likställighet under alla förhållanden, icke glömmes bort. Jag måste vid detta tillfälle allvarligt poängtera att vi från bondeförbundet och det svenska jordbruket icke kan tillåta att denna regel på något sätt rubbas. Jag kan också med tillfredsställelse konstatera att utskottet uttalat angelägenheten av att vidhålla denna grundregels tillämpning även i framtiden. Detta bör inge viss tillförsikt. På grund av det anförande som hölls här i dag av herr Jon Jonsson har jag antecknat med tillfredsställelse att man även inom den stora konsumentgrupp som inrymmer i det socialdemokratiska partiet, är angelägen om att vidhålla det principbeslut om jordbrukets inkomstjämsställighet som varit avsett i 1947 års riksdagsbeslut.

Jag skall i detta sammanhang tillåta mig att vid detta avsnitt yrka bifall till herr Tjällgrens m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservation.

Man har här tvistat om den jämförande lönenivån, och diskussionen har i viss grad kommit att cirkulera kring huruvida jordbruksnäringens utövare skall anses besitta en yrkesskicklighet jämförbar med exempelvis den hos industriens yrkesarbetare. Finns det någon som i dag vågar påstå att inte jordbruket är ett mycket komplicerat yrke? Den tid är långt borta då jordbruket utövades som en slentrian och då man kunde säga om någon: »Han duger ingenting annat till än jordbrukare.» I dag måste jordbrukaren vara mångkunnig, han måste vara kunnig rörande jordmånens näringsförhållanden, han måste vara en skicklig djurskötare och kunna sammansätta en foderstat, han bör vara en god ekonom, han bör kunna planera för en flerårig omloppscirkel, och han måste anstränga sig till det yttersta, även genom en arbetsprestation som kräver långt flera timmar än kanske någon jämförilig grupp. Jag menar då att det inte

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

kan vara riktigt om man vid prisberäkningarna — eller egentligen löneberäkningarna — på något sätt deklasserar jordbrukarna och sätter dem på en lägre nivå.

Med tillfredsställelse konstaterar jag utskottets klara anvisning rörande vad som menas med den första och andra dyrortsgruppen. Detta uttryck i propositionen, har eljest kunnat leda till miss-tolkningar. Utskottet säger klart och tydligt att uttrycket avser den för närvarande andra och tredje dyrortsgruppen. Det lär väl inte kunna uppstå någon tvist om vad utskottet har menat på den punkten.

Den allvarligaste yttringen av produktionsminskning är, som herr Eskilsson och andra före honom anfört, egentligen den mycket omfattande nedgången av mjölkproduktionen. Denna är en bas för hela vårt intensiva jordbruk, den är en bas för animalieproduktionen, där uppfödningen av slaktdjur måste grundas på tillgången på mjölk. Jag måste konstatera att den utslagning av kreatursstammarna, som har förekommit i år, är en mycket allvarlig företeelse som inte bara måste leda till att vi blir av med det exportöverskott på smör, som har varit en källa till stora bekymmer, särskilt för vissa tidningsorgan, utan också kan leda till en mycket näraliggande och allvarlig bristsituation i stora delar av landet. Detta är alldeles påtagligt, och därtill kommer att om man inte skyddar mjölkproduktionen och därmed behåller den förutsättning för slaktdjurstillförseln som mjölkproduktionen innebär, så medför det också att vi får brist på slaktprodukter. Framför allt kommer detta att drabba småbruket, där man mest ägnar sig åt animalisk produktion och har den som sin huvudsakliga inkomstkälla. Småbruket bör det oavsett beredas all möjlighet till en fortsatt självständig existens. Jag förutsätter att utredningen rörande småbrukarhjälpen skall främja möjligheten att förena småbruk med lönearbete och därmed bibehålla en nödvändig arbetskraftsbas ute på landsbygden. Jag förutsätter att dessa speciella

åtgärder skall leda till ett starkt skydd för det svenska småbrukets fortsatta bestånd.

Vi kommer fram mot nästa vår till den avgörande punkten, i hela systemet nämligen fastställandet av mittpriserna. Jag har i det föregående påvisat att en eftersläpning förekommer i fråga om jordbrukets jämställighet. Jag förutsätter, även med ledning av det referat som alldeles nyss lästes här av herr Bonows uttalande, att detta sakförhållande kommer att beaktas, att man genom fastställande av mittpriserna kommer att se till att eftersläpningen i inkomsthänsende tas igen, även om det måste ske genom en viss höjning av en del jordbruksprodukters pris.

Herr talman! I det här invecklade ämnet är det ju ytterligt svårt att i dagens läge säga vad som kan bli följden av det nya förslaget, men jag ber att få sluta med den förhoppningen att de som har fått sig anförtrott ansvaret att tillämpa de nya grunderna skall göra det på ett sådant sätt att det svenska jordbrukets framtida existens och lönsamhet icke äventyras.

Herr PERSSON, HELMER, (k) :

Herr talman! Kan man säga att föreliggande förslag till prissättning på jordbrukets produkter löser något väsentligt problem för majoriteten av de svenska bönderna? Nej, så är tyvärr inte fallet. Den prispolitiska linje som förordats av såväl jordbruksministern som utskottet är ägnad att permanenta en orättfärdig prispolitik gentemot de mindre småbrukarna och att påskynda den process som skall tvinga åtskilliga tiotusental av dem att lämna sina jordbruk. Nå, vilken reell målsättning har vederbörande uppställt vid utformningen av det nya prissystemet? Ja, det säges klart ut i såväl regeringspropositionen som utskottsutlåtandet. Det gäller att på längre sikt begränsa den s. k. överproduktionen på jordbruksprodukter. Härav följer logiskt att man uppnår vad man på visst håll så mycket har trängt efter, nämligen att

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

begränsa jordbruksarealen. Men detta gäller icke vilka jordbruk som helst utan främst och kanske uteslutande jordbruk med animalieproduktion. Det innebär att den jordbrukspolitiska målsättning, som fastställts i föreliggande förslag, med hela sin udd riktar sig mot det övervägande flertalet av de svenska bönderna. Det torde väl inte vara obekant vilka kretsar som under en rad av år förfasat sig över den relativa överproduktionen av mejeriprodukter under 1950-talet. Ingen kan väl bestrida att dessa kretsar främst hör hemma inom storindustrin. Tydligare utsagt: Det är de storfinsansiella grupperna som främst har anmält missnöje. Deras press har mobiliserats för uppgiften att söka påvisa det horribla i att det svenska jordbrukets mjölkproduktion medger export vissa år av upp till 20 miljoner kilo smör. För storindustriens kapitalister har detta framstått såsom ett hinder att erhålla billigare arbetskraft och som ett irritationsmoment i handelspolitiken. Grundtanken har varit och är fortfarande att medelst jordbrukspolitiska ingripanden bana vägen till högre profiler. Någon som helst tanke på att detta skulle kunna gynna den stora massan av konsumenter har de givetvis inte haft. Men i propagandan har de givetvis med alla medel sökt skapa motsättningar mellan å ena sidan arbetare och tjänstemän och å andra sidan bönderna. Vissa ledare för arbetarnas och tjänstemännens fackliga organisationer har tyvärr låtit sig luras av denna bedrägliga propaganda.

Av principiella och praktiska skäl har vi vänt oss mot målsättningen att begränsa den svenska jordbruksproduktionen. Vi har sagt att det är ett nationellt intresse att upprätthålla ett jordbruk, som under alla förhållanden kan säkra folkförsörjningen. Principiellt måste det vara oriktigt att begränsa produktionen av livsmedel, när man vet att hundratals miljoner människor i världen svälter. De praktiska verkningarna av en begränsad livsmedelsproduktion drabbar med omedelbar verkan vårt lands småbrukare, som till övervägande grad svarar för bl. a. mjölkproduktionen.

Från folkpartiet, bondeförbundet till socialdemokraterna tycks det inom utskottet ha förelegat full enighet att begränsa jordbruksproduktionen. Högern har en reservation i denna fråga, men den är så utformad, att vi vid en eventuell votering ser oss föranlåtna att nedlägga våra röster. Den enighet, som man här kan spåra i utskottet, är på sitt sätt ägnad att förvåna. Framför allt chockeras man av den brist på logik, som presenteras av utskottet på denna punkt. Det heter i utlåtandet bland annat så här: »Trots att överskottspartier under senare år i regel har sålts till utlandet till lägre priser än de inländska, får exporten i fråga anses ha varit samhälls-ekonomiskt lönande.» I och med detta uttalande har vederbörande raserat grundvalen för sitt nya yrkande om produktionshämmande åtgärder. Man talar visserligen om åtskilliga omständigheter, som skulle medföra att trycket från den utländska marknaden kommer att bli hårdare i framtiden. Nu är ju detta bara antaganden och ingenting annat.

Följer man emellertid utskottsutlåtandet i fortsättningen, finns följande att läsa: »Åtskilliga skäl synes tala för att vårt jordbruk på längre sikt kan frambringa jordbruksprodukter lika billigt som jordbruket i flertalet andra länder.» Är det inte måhända en underlig logik, som utskottet här presterat? Å ena sidan påståendet att det svenska jordbruket framdeles kommer att få mycket svårt att hävda sig i den internationella konkurrensen och å andra sidan, att det kommer att framgångsrikt kunna frambringa produkter till samma priser som de internationella. Vilket är sanning och vilket är fria fantasier? Eventuellt kommer någon att säga så här: Vi har angett betingelserna för att det svenska jordbruket skall kunna framställa jordbruksprodukter lika billigt som flertalet andra länder. Dessa betingelser är uppkomsten av enbart storjordbruk och att stora jordbruksarealer besås med skog. Men hur är det i verkligheten? Betyder existensen av ett kapitalistiskt drivet storjordbruk att priserna automatiskt faller? Så är ingalunda fallet. Vi har här i lan-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

det inte så få storjordbruk, som i fråga om mekanisering och arealskördar står på toppen. Har de någonsin erbjudit sig att sälja sina produkter till lägre pris än vad de mindre jordbrukarna erhåller? Nej, inte alls. Tvärtom har de varit mycket noga att klösa åt sig extra favörer.

Man kan med stöd av fakta fastställa, att uppkomsten av ett högrationaliserat kapitaliserat storjordbruk till priset av att hundratusentalet mindre jordbruk likvideras, på intet sätt leder till att priserna automatiskt faller, men det leder till vittgående sociala följder genom att de mindre jordbrukarna göres egen-domslösa.

I den mån jordbruksprisutredningen, regeringen och även utskottet befattat sig med problemet om jordbrukets strukturrationalisering, har det endast skett utifrån synpunkten att de mindre jordbruken måste sammansmälta till stora. Den linjen kan inte vi för vår del acceptera, ty det innebär att ta jorden från ett väldigt stort antal svenska jordbrukare. Varken arbetare eller tjänstemän har någon som helst nytta av en rigorös egendomskoncentration inom det svenska jordbruket. Vi anser, att den naturliga linjen i fråga om den strukturella rationaliseringen måste vara att göra de mindre jordbruken större och bärkraftigare genom tilldelning av jord och skog från de stora domänerna. Det är en demokratisk linje enbart därför, att den tillförsäkrar jordbrukare äganderätten till jorden. Den andra linjen är odemokratisk, därför att den har som grundförutsättning att beröva ett väldigt antal jordbrukare ägande- och besittningsrätten till jorden.

På sätt och vis verkar det förvånande att en bondeförbundets jordbruksminister tillsätter en jordbruksprisutredning med direktiv att forma sina förslag reellt utgående från att hundratusentals mindre jordbrukare i vårt land skall försvinna. Det hela rimmar ju mycket illa med bondeförbundets allmänna agitation och propaganda. Utredningen har blivit ensidig, och det förslag, som här i dag presenteras riksdagen, är av samma karaktär. Att ställa in prissystemet i ett na-

turligt och reellt sammanhang med alla till jordbrukspolitiken hörande spörsmål har man medvetet uraktlåtit.

Detta förhållande finner bl. a. sin återspeglning i fråga om vad som skall utgöra underlaget för prisstödets avvägning. Här har såväl jordbruksprisutredningen, departementschefen som utskottet föreslagit, att jordbruk av en viss storleksgrupp i södra och mellersta Sveriges slättbygder skall bilda det centrala kalkylunderlaget. Härmed har man satt det mindre jordbruket i södra och mellersta Sveriges skogs- och dalbygder samt hela det norrländska jordbruket i ett sämre utgångsläge. Vi har föreslagit att jordbruken i här nämnda områden skall er-hålla samma utgångsläge när det gäller att fastställa de olika åtgärder som erfordras för att ge dessa jordbrukare en med övriga jordbrukare likvärdig standard. Utskottet har inte kunnat komma ifrån vissa fakta i detta sammanhang. Sälunda uttalar utskottet: »Det är självfallet av stor betydelse för det mindre jordbruket, hur det allmänna prisstödet åt jordbruket utformas.» Jordbruksministern har uttalat sig i samma riktning. Kvar står följaktligen att vederbörande är medvetna om det orättvisa i att ställa över hundratusen mindre jordbrukare i ett sämre utgångsläge. Men de föredrar detta med hänvisning till dels tekniska svårigheter, dels att en småbruksutredning arbetar med dessa problem.

I sammanhanget vore det verkligen intressant att få höra: När kan småbruksutredningen beräknas vara klar med sitt arbete? Blir det till våren, när förslag till en vidare utformning av prissystemet skall utarbetas? Eller blir det först om några år, när verkningarna av den statliga prispolitiken i många avseenden eliminerat den s. k. småbruksfrågan? De ständiga utredningarna i nämnda fråga ger sannerligen fog för vissa misstankar.

I avvaktan på resultatet av småbruksutredningen avstyrker utskottet vårt förslag att bl. a. fördubbla det extra mjölkpristillägget för Norrland. Ändock är utskottet väl medvetet om det akuta nödläge som uppstått inom det norrländska jordbruket, beroende dels på skördeska-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

dor och dels på bristande lönsamhet på grund av den statliga prispolitikens utformning. Varaktiga och snabba åtgärder är påkallade för det norrländska jordbruket. Här behöver man inte alls invänta någon småbruksutredning för att exempelvis fördubbla det extra mjölkpristillägget.

Som bekant är det populärt att generellt lägga skulden för prisstegringar på bönderna. På det området firar demagogerna formliga orgier. Men det finns skäl att något syna problemet i sömmarna. Man kan inte undgå att komma till det resultatet att priserna på livsmedel kunde sänkas på flera områden, därest det funnes en riktig priskontroll i förädlings- och handelsleden. Som förhållandena nu är, är det alltför många som skall tjäna stora pengar på de produkter som bönderna sliter fram ur den svenska jorden.

Under innevarande höst har ju den prisuppskörtning som man från handels sida bedrivit i fråga om potatisen väckt ett berättigat uppseende. Det borde ligga i böndernas intresse att här få till stånd en annan tingens ordning. Kan en dylik uppnås annat än genom en strängare priskontroll i förädlings- och handelsleden? Oss synes det, som om den åtgärden för närvarande är den enda riktiga.

Som bekant är det skillnad på bönder och bönder. Det är också skillnad på bönderna i Skåne. Det är ett allmänt talesätt att ta bönderna i Skåne såsom en enda enhetlig grupp, men faktum är att majoriteten av jordbrukarna i Skåne är innehavare av små jordbruk. Det finns alltså både stora och små bönder. De stora jordbruket, som i huvudsak framställer vegetabiliska produkter, kan uppvisa exklusiva ekonomiska resultat. När jordbruk i södra och mellersta Sveriges slättbygder på över 100 hektar år 1953 genomsnittligt redovisade en taxerad nettointäkt på över 36 000 kronor, begriper väl vem som helst vilka det är som ockrar på den utformning som den statliga prispolitiken kommit att få. Här menar vi finns det anledning att priskontrollen ingriper i produktionsledet

med sikte på att åstadkomma en differentierad prissättning. Därmed skulle man kunna lösgöra medel för ett bättre stöd åt de mindre jordbrukarna och lägre priser till konsumenterna.

Denna fråga hör delvis samman med vårt yrkande att inte uttaga några importavgifter för fodersäd och andra fodermedel av vikt för de mindre jordbrukens animalieproduktion. En differentierad prissättning i produktionsledet när det gäller vegetabiliska produkter från storjordbruket skulle skapa större förutsättningar att inte uttaga importavgifter på fodermedel. För jordbruket i Norrland framstår det som en viktig fråga att till lägre priser kunna inköpa fodermedel. Därmed skulle vida större möjligheter yppa sig till en mera mångsidig jordbruksdrift. Men allt detta förutsätter en bestämd omläggning av den statliga prispolitiken bl. a. på nämnda område.

Tidigare har man hävdat att det finns ett bestämt sammanhang mellan margarin- och smörpriserna. Måhända har detta under en viss tid varit riktigt. Men nog måste det väl ifrågasättas, om inte nu en ny situation inträtt som motiverar en omprövning av margarinpriset. De, som ropat i högan sky att vi måste begränsa mjölkproduktionen, tycks ha uppnått hundraprocentig framgång. Snart torde det väl vara aktuellt att vi får importera smör i stället för att exportera. Denna utveckling beror inte bara på missväxt och skördeskador, utan har djupare orsaker. Inte minst utformningen av den statliga prispolitiken har varit ägnad att skapa det faktiska kristillstånd, vari jordbrukets mjölkproduktion befinner sig.

Utgående från de förhållanden, som sålunda uppstått i fråga om bl. a. smörproduktionen, har vi ansett det vara en angelägen sak att yrka på minskning av margarinpriset med 45 öre per kg. Sett från böndernas egen synpunkt kan det inte anses vara en klok politik att i nuvarande situation hävda att toppriser skall gälla för margarinet. Huvudargumentet för ett dylikt krav finns inte för närvarande — det har bortfallit genom

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

händelseutvecklingen. Då finns det väl heller inga skäl att utmana konsumentopinionen genom att fasthålla vid höga margarinpriser.

Jag noterar med tillfredsställelse att våra intentioner beträffande sockerproduktionen på Öland och Gotland beaktats av utskottet. Denna fråga är ju betydelsefull för befolkningen på dessa båda öar. Här föreligger en reservation som vi kommer att stödja, därför att den syftar till att bringa sockermonopolet ur världen. De synpunkter, som herr Anderberg framförde på denna fråga, ber jag att få understryka. De stora handelsmarginaler på socker, som han gav exempel på, stärker ytterligare vårt krav på skärpt priskontroll bl. a. i handelsledet.

Från regeringens sida har signalerats nya förslag till en vidare utformning av prissystemet. Det blir då anledning för oss att återkomma. Opinionen från främst de norrländska jordbrukarna gentemot den statliga jordbrukspolitiken växer. Man frågar sig hur länge regeringen skall våga nonchalera de berättigade krav på likställighet som reses främst av bönderna i Norrland. Krisen inom det norrbottniska jordbruket är redan ett faktum, men några som helst statliga åtgärder i positiv riktning har man ännu inte sett. Tvärtom vittnar den fråga som behandlas här i dag om att man söker skjuta det norrbottniska jordbrukets svåra problem på en oviss framtid. Framför allt torde väl bondeförbundet få dra de politiska konsekvenserna härav.

Med det anförda ber jag, herr talman, att i fråga om utskottets förslag under punkterna 6, 10, 16 och 21 få yrka bifall till motionerna nr 550 i första kammaren och 680 i andra kammaren.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf):

Herr talman! Jag anser att prognoserna i den proposition, som vi i dag behandlar här i riksdagen om jordbrukets framtida prissättningar, är sådana, att svenska jordbruket riskerar att komma i ett mycket bekymmersamt läge. Vi är

alla på det klara med att det mål, som uppställdes vid 1947 års överenskommelse om prissättningen på jordbrukets produkter, icke har uppnåtts. Det påstås visserligen, att 1952 hade vi uppnått likställighet med utövarna inom andra näringsgrenar. Sedan dess har det dock ständigt dalat för jordbrukets del. Att så är förhållandet bestyrks av vad hans excellens herr statsministern yttrade i ett tal för en tid sedan, då han slog fast att det för närvarande inte föreligger en sådan prissättning på jordbrukets produkter, som man ville nå med 1947 års avtal. Det vill med andra ord säga att jordbrukarna i dag icke befinner sig i samma ekonomiska läge som andra näringsutövare i vårt land.

Jag är nu rädd för att det nya avtalet skall innebära ännu större risker och resultera i en ytterligare försämring för det svenska jordbruket. Det beror bland annat på att det nya avtalet är avsett att löpa i treårsperioder, under det att avtalen inom alla andra näringar icke är bundna på detta sätt. De, som försvarar det nya avtalet, säger visserligen att det finns en spärr till jordbrukets skydd på det viset, att avtalet utlöper, när producentprisindex avviker från 100 med minst 6 enheter och summan av avvikelserna uppgår till 30. Från början var det satt som villkor att summan 30 skulle ha uppnåtts under en obruten följd av månader, men nu har ju utskottet mjukat upp detta något till jordbrukets förmån. Jag tror dock inte att denna spärr är tillräcklig. Tänk bara vilka stora förändringar en lönerörelse bland jordbrukets anställda kan medföra i form av ökade utgifter för de svenska jordbrukarna! En löneökning på 1 öre för lantarbetarna betyder ju en merutgift för det svenska jordbruket på i runt tal 8 miljoner kronor. Skulle löneökningen bli 25 å 30 öre, drabbas jordbrukarna av mycket stora kostnadsökningar, som de ju inte har möjlighet att via kalkylen få igen under löpande treårsperiod.

Man säger nu att denna kalkyl har lagts fram därför att den gamla var så krånglig att ingen förstod den. Den gam-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

la kalkylen är inte, säger man, realistisk och uppfyller inte de krav, som man numera har rätt att ställa på en jordbrukskalkyl. Jag tillåter mig dock fråga dem av kammarens ledamöter, som är beredda att ansluta sig till den nya kalkylen, om de verkligen anser att den är så mycket mera lättförståelig än den gamla. Jag tror för min del att den kommer att bli lika svårbegriplig.

Man hör jämt och ständigt påstående om att jordbrukspriserna är för höga i vårt land. Man kräver att de skall anknytas till världsmarknadspriserna och att jordbrukarna skall få inrätta sig där efter. Jag skall litet längre fram i mitt anförande tillåta mig att för åren 1939 och 1955 göra en jämförelse mellan prisläget på jordbruksprodukter och de löneökningar som skett, för att därigenom belysa hur utvecklingen har gått. Faktum är att rationaliseringen inom jordbruket under de senaste årtiondena har gått i raskare takt än man från början förutsatte, när man gick in för att åstadkomma en rationalisering inom jordbruket. När man nu jämt och ständigt ändå påstår att jordbrukspriserna är för höga, måste väl de, som skriker värst, anse att jordbruksnäringens utövare inte bör få sina berättigade krav tillgodosedda på samma sätt som andra samhällsgrupper i vårt land.

För min del anser jag att jordbrukarna rationaliserat på ett sådant sätt, att de tillfört det svenska folket billigare livsmedel än man vågade räkna med för en del år sedan. Jag gjorde i förra veckan en förfrågan, hur mycket detta förbilligande skulle kunna uppskattas till, och det visade sig därvid, att det enbart under det senaste året kan beräknas utgöra inemot en miljard kronor. Men inte talar man om detta ute i bygderna, utan i stället säger man att livsmedlen har fördyrats.

När jag vänder mig mot att avtalet skall bindas för tre år, är det — såsom jag förut sagt — av den anledningen att man inte tillämpar den principen i andra fall. Jag blev verkligen förvånad, när jag hörde herr Jonsson i Fjäle framhålla, att det fina i detta nya avtal var

att man läser det och således vet vad man har att rätta sig efter. Ja, det kanske passar herr Jonsson i Fjäle, att man binder avtalet, men han glömde tala om hur den saken passar de svenska jordbrukarna i gemen. Han säger att rationaliseringen har lett till billigare livsmedel, och det måste jag erkänna. Vidare säger han, att den gamla kalkylen var bristfällig och svårbedömlig och att den nya är mycket bättre. Jag förstår inte, hur herr Jonsson kan tala om hur mycket bättre den nya kalkylen är, så länge den inte ens är antagen och inte har verkat. Jag tror man får se den här frågan ganska realistiskt på båda håll. När propositionen lades fram, sade jag mig: »Låt oss pröva det nya systemet, men bara under ett år! När ett år har gått, kan man bättre se hur det utfallit.» En översikt över den saken tycker jag skulle ha varit lämplig. Visar det sig att det går bra, kan man måhända utöka översikten till tre år, såsom här föreslagits. När man antar nya förordningar och lagar på andra områden, binder man ju inte dessa, utan man tar dem på försök. Här säger man: »Låt oss binda avtalet på tre år, och så får det gå hur det vill!»

Herr Jonsson sade också, att vi får mera kontakt med världsmarknadspriserna enligt den nya jordbrukskalkylen. Skulle herr Jonsson kunna säga mig vad världsmarknadspriset är? Är det det pris, som de olika länderna använder, när de givit exportpremier för alla produkter, som är överflödiga inom landet och som de vill göra sig av med? Har herr Jonsson sett vilken exportpremie Amerika ger för det överflödiga vetet? Vad gav Sverige i fjol, när vi exporterade råg till Danmark? Vi gav 8 kronor för 100 kilogram. Herr Jonsson menar alltså att dessa priser är världsmarknadspriser, som skall ligga till grund för de svenska jordbrukarna och som de skall rätta sig efter. Jag tror att det blir ganska bittert, om man går den vägen. Menar man alltså att Sverige — medvetet om att de olika länderna tillämpar den taktiken att sälja en vara, som de har överskott på, till ett pris, som vida understiger produktionskostnaderna, bara för att de skall

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

få ut den ur landet — skall stå med portarna öppna och ta emot varan till det pris, som man här kallar för världsmarknadspris? Jag tycker detta är en sak, som är värd att tänka på, innan man går in för den.

Herr Jonsson framhöll också, att systemet inte behöver omprövas förrän efter tre år, eftersom 6-procentregeln utgör ett tillräckligt skydd. Ja, ingen vet väl ännu, om det kan vara ett tillräckligt skydd. Det skulle vara mycket tacknämligt, om herr Jonsson finge rätt, men så länge systemet inte har prövats, är det ju ganska svårt att säga, om det finns ett tillräckligt skydd.

Herr Eskilsson säger, att den gamla kalkylen inte var så dålig som man velat göra gällande utan mycket väl var användbar. Men sedan sade han: »Högern anser att propositionen bör bifallas», med de ändringar han här androg.

Vidare fann herr Eskilsson det egendomligt, att 20 bondeförbundare i en motion gick emot sin egen jordbruksminister. Det kanske kan synas egendomligt. Men det skulle väl också vara egendomligt, om man inom en riksdagsgrupp — det tror jag även förekommer inom högern — inte skulle våga ha någon annan mening än den vederbörande statsråd eller någon annan företrädare inom ett parti. Jag tror att man bör låta de olika synpunkterna komma till uttryck. Det har också visat sig att vissa förbättringar åstadkommits i den kungl. propositionen genom denna motion. Jag tror därför att det är till nytta och gagn, att det vid något tillfälle säges ifrån, att inte alltid samma mening är rådande inom ett parti och att det inte är så, att man inte skulle våga förfäktas en annan mening än den som kommer till uttryck i en kungl. proposition.

Jag skall härefter säga några ord med anledning av de uppgifter, som förekommit i tidningspressen om hur mycket jordbrukspriserna stigit och hur dyra livsmedlen blivit. Det skulle kanske kunna vara till någon nytta, att allmänheten finge reda på exempelvis hur mycket man år 1939 kunde få av vissa särskilt viktiga livsmedel för en timmes ar-

bete och hur mycket man i år kan få av samma varuslag genom att arbeta under lika lång tid. Jag har fått fram mina uppgifter genom att utgå från Jordbrukets utredningsinstitutets prisuppgifter och Landsorganisationens statistik rörande arbetslönerna. År 1939 fick en man arbeta en timme för att kunna köpa 3,7 liter mjölk — medan år 1955 kvantiteten har stigit till 5,6 liter. Kan man då säga att mjölkpriset blivit högre? Nej, det har tvärtom relativt sett blivit avsevärt lägre. För 1 kg smör måste en man år 1939 arbeta 3,5 timmar, medan tiden år 1955 har sjunkit till 2 1/4 timme. För 1 kg ost var år 1939 tiden 2 timmar och är nu 1,5 timmar. För 1 kg ägg är siffrorna 2 resp. 1,1 timmar, för 1 kg köttfärs 2 resp. 1 3/4 timmar och för 1 kg fläsk 2,5 resp. 1,5 timmar. Jag har på detta sätt plockat ut de viktigaste livsmedlen för att visa, att tidningarnas skrivelser och det allmänna talet om oerhört dyra livsmedel inte är med sanningen överensstämmande.

Att jordbruket trots detta kunnat någorlunda hävda sig beror enbart på den genomgripande rationalisering som ägt rum och som väsentligen kommit konsumentgrupperna till godo. För en stund sedan yttrades från denna talarstol, att sockerbetsodlingens marginalpriser är för höga. Jag har inte undersökt den saken närmare, men jag skulle inte alls hålla för otroligt att påståendet är riktigt vad gäller varans gång från producenten ut till konsumenten. Men liknande förhållanden kan påvisas inom många andra områden; och vad producenterna beträffar, måste jag framhålla att priset på sockerbetor år 1954 sänktes med 15 öre per kg och år 1955 med 20 öre per kg, samtidigt som arbetslöner och omkostnader steg bägge åren. Jordbrukarna har själva fått bära den bördan, och de tycker att sockerpriset borde ha kunnat bli lägre, när betpriset två gånger sänkts och jordbrukarna inte begärt någon kompensation för de höjda lönerna och omkostnaderna. Men så är ingalunda förhållandet, utan sockerpriset har i stället gått upp. Man säger att prishöjningen behövs för att täcka industriens

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

och handelns merutgifter. Jag vill inte alls ta upp någon diskussion om den saken innan man har undersökt om marginalerna är för stora — vi måste ju räkna med att när arbetslönen stiger på alla områden, så måste den även stiga för dem som arbetar inom sockerindustrin och dem som för varan ut till konsumenterna — men jag tror i alla fall att mellanhandsvinsterna många gånger kanske är något för höga. Det torde vara bekant, att vi från bondeförbundets sida inte varit främmande för tanken att undersöka dessa förhållanden — vi har tagit upp saken vid flera tillfällen — men det förefaller som om man på andra håll inte hade något större intresse för detta.

Potatisen nämndes för en stund sedan som ett av hushållens viktigaste livsmedel. Jag vågar säga, att det är ganska egendomligt, hur man kan behandla denna vara. Först säger man att jordbrukarna måste lägga ned all möda i världen på att producera en förstklassig vara, och ett statligt organ tillsättes för att övervaka att inte sämre varor föres i marknaden. Men sedan sättes detta statliga organ ur funktion när det gäller importerad potatis. I fråga om svensk potatis skall ju detta statliga organ avgöra, om kvaliteten är fullgod, men i fråga om importerad potatis medger jordbruksnämnden genast befrielse från denna kontroll. Jag vet inte, om det förekommer, men ingenting hindrar naturligtvis att man kallar dålig utländsk potatis — som inte blivit kontrollerad — för svensk. Jag vågar inte säga att så sker, men möjligheten är ju inte utesluten, alldenstund ingen kontroll av den importerade potatisen äger rum.

Sveriges jordbrukande befolkning utgör nu, herr talman, 20 procent av hela befolkningen, medan endast 10 procent av nationalinkomsten faller på jordbruket. Jag tror att man har all anledning att noga göra sig underrättad om dessa förhållanden, innan man jämt och ständigt, i pressen och vid alla möjliga tillfällen, talar om husmödrarnas svårigheter på grund av de oerhört dyra livsmedlen. Stiger mjölkpriset med ett eller två öre, ja, då blir det ett ramaskri. Vi betalar 4,5

öre per liter till de arbetare som sköter maskinmjölkningen. Jag skulle inte alls ha något emot att betala tio öre per liter för maskinmjölkningen, om någon ville resa ner från Stockholm och sköta mjölkningen en månad. Sedan skulle vederbörande kanske resa tillbaka till Stockholm och förklara, att det nog inte är för mycket, om mjölkpriset höjes litet grand. Låt dem stiga upp klockan 4 om morgnarna och sätta sig i kostallet och mjölka och se till, att de får fram mjölken till konsumenterna i rätt tid. Då kanske de får en annan inställning till jordbrukets problem än de nu har.

Det är märkligt att man bara talar om de oerhört stora prisstegringarna på jordbrukets produkter. Det är nu inte bara mat och dryck, som människan behöver för sitt livsuppehälle, utan också annat, men om prisstegringar på sådant talas det aldrig. Det enda jag har sett är att priskontrollnämnden ansett prisstegringarna på textilvaror för höga, men eljest skrives det inte om detta. Det finns dock mycket annat, som människan behöver för sin dagliga gärning och som stigit i pris mycket mera än jordbruksprodukterna, men man glömmar att tala om det.

Jag har, herr talman, velat här deklarerat, att jag inte kunnat ansluta mig till propositionen om den framtida utformningen av prissättningen på jordbrukets produkter i oförändrat skick. Jag har dock inte gjort någon annan erinran än att jag sagt, att vi skall göra ett försök under ett år och därefter ompröva det nya systemet. Detta mitt förslag har inte vunnit utskottets gehör, men trots det skall jag be att få sluta, herr talman, med att yrka bifall till min motion nr 557 i denna kammare.

Herr JONSSON, JON, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Elofsson frågade mig, om jag visste vad världsmarknadspriset var. Jag vill svara, att jag inte kan säga på öret vad priset är på varje vara, men rent praktiskt och realistiskt kan man väl säga, att världsmarknads-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

priset är det pris, man får, när man säljer eller köper varan på världsmarknaden. Jag är fullt på det klara med att olika länder infört en hel del skyddsåtgärder, genom vilka hemmamarknadspriset är ett helt annat än världsmarknadspriset, men jag tror att det är ett realistiskt bedömande, när man med hänsyn till samfärdseln och handeln mellan olika länder försöker anpassa prissättningen till de priser som gäller på världsmarknaden.

Om det nya systemet sade herr Elofsson, att han ville vara med och pröva det ett år och sedan ompröva det. Jag har en bestämd uppfattning om att man inte hinner pröva systemet under endast ett år. Den kortaste tid, som man behöver, är enligt min mening tre år. Det tar minst ett år, innan man kommer i gång med systemet. Med de spärregler och bestämmelser om likställighet och annat, som det nya systemet innehåller, kan det inte innebära så stora risker att införa det under en treårstid, att man inte skulle våga försöket. Sedan får man efter tre år rätta till vad som kan ha befunnits felaktigt.

Jag vill också säga, att det förvånar mig litet, att herr Elofsson, som eljest brukar ha en rätt konservativ inställning när det gäller statens möjligheter, skyldigheter och rättigheter att ingripa på näringslivets olika områden, tycks vara så insnärjd i regleringstänkande, när det gäller jordbruket, att han inte kan tänka sig att låta oss vila från att syssla med dessa ting under en längre tid än ett år. Jag har den uppfattningen att det är av värde även för jordbruket att inte varje år behöva irriteras av det politiska ståndpunktstagandet till priserna, utan att prisfrågorna återkommer först efter en treårsperiod.

Herr ESKILSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Både herr Werner och herr Elofsson var illa berörda av att jag i mitt anförande talade om ett dubbelprogram från bondeförbundets sida när det gällde höstens jordbrukspolitik. Nu får jag väl lov att säga till herr Elofs-

son, att han många gånger företräder en egen mening, som avviker från den mening som hans parti i övrigt företräder. Jag tycker emellertid att hans yttrande här i dag utgör ett exempel på vad jag menade, då jag talade om dubbelprogram. Han företräder och ger som talesman för bondeförbundet uttryck för en helt annan mening än den regeringspropositionen innehåller.

Herr Elofsson sade, att det inte är egendomligt, om det inom ett parti finns en del, som har en annan mening än den som företrädes av regeringen. Nej, det är det visst inte. Allra minst gäller detta ett parti som högern, som står i opposition till regeringen. Men när 20 av 24 bondeförbundsledamöter i andra kammaren framlägger ett förslag, som enligt uttalanden från den andra parten i regeringen innebär klara avsteg från de principer, på vilka propositionen bygger, må det förlåtas, om man undrar vad som är på färde och det talas om att olika grupper inom partiet tydligen företräder olika meningar.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf) kort genmäle:

Herr talman! Då herr Jonsson i Fjälde anser, att man inte bör pröva det nu föreliggande avtalet förrän tidigast om tre år, skulle jag vilja fråga honom, om han är villig att ställa samma krav när det gäller andra avtalsuppgörelser. I så fall kan vi nå en bättre uppgörelse över hela linjen än som nu sker, när man plockar ut ett avtal för en grupp och behandlar det särskilt.

Herr Jonsson sade vidare, att jag vill vara med om statliga ingripanden på alla andra områden utom när det gäller jordbruket. Ja, herr Jonsson, det vill jag visst vara. Staten bör ha skyldighet att ingripa på områden, där det finns anledning att göra det. Men anser herr Jonsson, att det när det gäller jordbrukets prissättningsförhållanden skulle ha skett sådana väldiga omkastningar till konsumenternas nackdel, att staten bör vara skyldig att gå in för ett system, enligt vilket avtalet inte prövas förrän om tre år?

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

Vidare vill jag till herr Eskilsson säga, att jag tyckte att det verkade egenomligt, att herr Eskilsson först lovordade det gamla prissättningssystemet och sedan på slutet sade att högerpartiet ändock anslutit sig till det nya systemet. Jag för min del håller fortfarande på det gamla prissättningssystemet såsom varande det bästa skyddet för det svenska jordbruket.

Herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Framåtskridandet i vårt land liksom i hela västerlandet sker som bekant mycket snabbt. För hundra år sedan hade de flesta i vårt land sin utkomst av jordbruk. I dag är det inte mer än ungefär 20 procent av landets befolkning, som hämtar sin bärning ur den näringsgrenen. Och ändå är landet mer än självförsörjande. Det är naturligtvis den tekniska utvecklingen, som i första hand givit upphov till detta, men det är också en följd av förädlingen av djurstammen, förädlingen av växter, bättre brukningssätt i skilda avseenden o. s. v.

Ett mått på framåtskridandet inom jordbruket under senare år kan man få ur några siffror, som jag här vill nämna. Minskningen av arbetskraftsvolymen inom jordbruket beräknas för närvarande till 3 å 5 procent per år. Meningarna går något isär på den punkten, men man är ense om att mellan dessa två siffror har man att finna arbetskraftsvolymens minskning per år. Den totala produktionsökningen inom jordbruket sedan förkrigstiden uppgår visserligen inte till mer än cirka 10 procent, men samtidigt har man konstaterat att arbetskraftsvolymens minskning i jordbruket under motsvarande tid uppgår till så där 35 å 40 procent, och det betyder, att produktionsökningen per arbetstimme i jordbruket sedan förkrigsåren utgör 65 å 70 procent — en synnerligen aktingsvärd siffra, förefaller det mig.

Men varje medalj har ju sin fränsida, också den här medaljen. Det är folktunningen på landsbygden med allt vad den innebär för de människor, som bor där. Jag behöver inte närmare utveckla

de svårigheter, som uppstår beträffande skolgången för barnen, beträffande den allmänna servicen i fråga om affärer, som mister sitt underlag för att kunna bestå, o. s. v. Allt detta leder ju till att befolkningen på landsbygden får det besvärligare. Rättvisligen måste vi naturligtvis säga, att dessa nackdelar i någon mån elimineras av de förbättringar i kommunikationshänseendena.

Men så mycket är det väl klart, att vi är tvungna att försöka så långt det över huvud taget är möjligt att få människorna att stanna kvar på landsbygden. Vi måste uppmuntra företagsamma människor att sätta i gång småindustrier o. s. v. och på det sättet bereda sysselsättningstillfällen. Riksdagen har ju gått in för vissa åtgärder härvidlag. Glädjande nog tycks man numera allmänt vara av den uppfattningen, att det är nödvändigt att försöka få fram sysselsättningstillfällen ute på landsbygden. Jag skulle dock vilja säga, att vad som hittills gjorts på detta område knappast förtjänar mer än att betecknas såsom trevande försök som måste följas av mera målmedvetna grepp om problemet.

Före det första världskriget fick vi ofta höra, att det svenska jordbruket inte skulle ha något skydd. Var det så, att det inte kunde oskyddat konkurrera med utländskt jordbruk, med jordbruk där arbetsförtjänsten bl. a. var väsentligt lägre än här, skulle det svenska jordbruket läggas ned. Dess bättre ansåg man de profeter, som var ute i sådana ärenden, inte höra till de större, och i varje fall följde man dem lyckligtvis inte. Två världskrig har tvingat många att tänka om, och nu råder ju, så långt vi kan se, i den offentliga debatten praktiskt taget enighet om att vi här i landet åtminstone behöver ett tillräckligt stort jordbruk för att försörja befolkningen under en avspärrningsperiod. Det är ingen unik företeelse för vårt land, att man anser att jordbruksnäringen behöver ett skydd, att man måste se till, att det finns ett jordbruk som kan försörja befolkningen. Tvärtom är det faktiskt så, att man i flertalet länder har byggt upp ett stöd för jordbruket, och vad priser-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

na beträffar torde de icke på något håll i västerlandet vara genomsnittligt lägre än våra utom i Danmark och Holland. Där är faktiskt jordbrukspriserna inte obetydligt lägre än de svenska, men där ligger i stället den allmänna lönenivån väsentligt lägre än här, och det betyder, att om man räknar ut priserna på jordbruksprodukter i arbetstimmar och jämför med andra länder, så visar det sig att våra priser i stort sett ligger på den lägsta nivån. Det kan vara anledning att hålla detta i minnet för dem som menar att jordbruksskyddet har sträckt sig för långt; det finns ju många som gör gällande det.

Den gamla kalkylen, som tillkom 1947, har ju blivit mycket kritiserad. Konsumenterna har riktat skarpa angrepp emot den, och producenterna har också rätt ofta sagt, att den kalkylen inte ger vad den skulle ge. Därtill har man också lagt, att den gamla kalkylen är utomordentligt svårbegriplig. Ingen vet egentligen, hur den kommer att verka — har man sagt — utom några få initierade, några få sakkunniga. Det är klart att man kan säga att även det nya systemet är på sätt och vis invecklat, men jag för min del tycker att det i alla fall är betydligt enklare än den gamla jordbrukskalkylen. Denna bygger f. ö. och måste bygga på en hel del statistiskt material som i varje fall i dag är utomordentligt bristfälligt. Konstruktionen är vidare den, att man eftersträvar en exakthet i prissättningen som är omöjlig att uppnå, framför allt med hänsyn till de olika betingelserna för jordbruket i skilda delar av vårt land, på olika slag av jordar och på jordbruk av olika storleksordningar. Exaktheten kommer därför att vara endast skenbar.

På ett område har meningsmotsättningarna beträffande detta statistiska material tenderat att bli allt större; det gäller åtgången av arbetskraft i jordbruket eller, om man vill använda ett annat uttryck, rationaliseringstakten i den mån den kommit till synes i ett minskat behov av arbetskraft i jordbruket. Här är divergenserna i åsikterna betydande. Konsumenterna hävdar att

minskningen uppgår till 5 procent — på sina håll säger man att det finns statistiskt underlag för siffran 5,5 procent. På jordbrukarhåll har man kommit fram till omkring 3 procents minskning av arbetskraften. Det är ganska svårt att i dagens läge få fram tillfredsställande bevis på hurudan rationaliseringstakten verkligen är, och det är klart att detta är en anledning till meningsmotsättningar vid prisuppgörelserna.

Det nya systemet innebär ju, att man före ingången av treårsperioden fastslår en prisnivå, s. k. mittpriser, och så är det meningen att dessa mittpriser skall kunna få undergå en viss förändring under perioden. Det är fråga om rätt stora förändringar — 10 à 15 procent på skilda varuslag — men för alla varuslag tillsammans får denna förändring som bekant inte bli mer än 6 procent i ena eller andra riktningen. Här har man alltså den s. k. 6-procentiga spärregeln. Det finns även en annan spärregel, det är den som avser att bevara mittprisinivån vid penningvärdesförändringar. Det är den s. k. 5-procentregeln. Båda dessa regler har i utskottet undergått en ingalunda betydelselös förbättring.

Vad skall nu ske, om priserna avviker från denna mittprisinivå med mer än 10—15 procent för enstaka varor eller med mer än 6 procent för samtliga varor i genomsnitt? Jo, då skall man återföra prisnivån till mittläget. Det kan bli fråga om att höja priserna till medelläget, om de undergått en minskning, och det kan bli fråga om att dra ner dem till mittprisinivån, därest de undergått en höjning av mer än 10—15 procent på enskilda varor eller 6 procent på samtliga varor. När man talar om 6-procentregeln, får man komma ihåg att här har uppställts krav på en viss varaktighet, men på dessa detaljregler skall jag inte gå in i detta sammanhang.

Hur skall det då gå till att återställa denna prisnivå? Ja, man anknyter ju till utlandspriserna, och det är meningen att man på importvarorna skall lägga avgifter, tillräckligt stora för att återföra priset till mittnivån. Dessa avgifter skall emellertid inte annat än i undantagsfall

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

vara större än 25 procent av varans pris. Är det nödvändigt med kraftigare ingrepp än påläggandet av den 25-procentiga avgiften, skall man tillgripa kvantitativa regleringar. Enligt min mening har härigenom ordnats ett tämligen betryggande skydd för mittprisnivån under den treårsperiod under vilken den skall upprätthållas. Jag stryker än en gång under, att alla dessa prisgarantier självfallet är ömsesidiga och att de alltså också kan komma att träda i kraft till skydd för konsumenterna. Dock måste systemet kompletteras med ett utjämningsförfarande för missväxtår och särskilt stöd för småbruket.

Såsom säkert alla här känner till, bygger propositionen i ämnet på en sammanjämkning av två olika förslag av en av jordbruksministern tillsatt utredning. Det ena förslaget gick ut på att man skulle bibehålla en årlig prissättning som hittills, fastän man inte skulle ha kvar den gamla totalkalkylen. Det andra förslaget innebar att prissättningen skulle ske för femårsperioder med den enda garantien, att priserna inte fick ändras mer än 10 procent för somliga varor, 15 procent för andra. Sedan utarbetades ett kompromissförslag, i vilket uppställdes ytterligare garantier av, såvitt jag förstår, den allra största vikt för bibehållande av en hygglig prisnivå. I dessa garantier ingick först och främst 6-procentregeln, vilken som jag sade innebär att så snart prisnivån sjunkit eller stigit 6 procent skall den efter en viss tid återföras till mittnivån. Det är en skyddsregel av stor betydelse. Den andra skyddsregel, som infördes i kompromissen, gick ut på att man skulle få en garanti med avseende på penningvärdeförändringar. Regeln har i kompromissförslaget fått en något ofullständig utformning, en utformning som emellertid har rättats till i utskottsbehandlingen och som nu är fullt tillfredsställande. Kompromissen innebar ju vidare att avtalet skulle gälla varken för ett eller för fem år utan för tre år.

Kompromissen har godtagits av jordbrukets föreningsrörelser som uppenbarligen funnit förslaget vara acceptabelt

med de nya spärrar som har tillkommit — riskerna är tämligen obetydliga.

Vad den gamla kalkylen har inneburit för konsumenter och producenter är inte så lätt att yttra sig om, men från initierat konsumenthåll har det sagts att inte är det jordbrukarna som har tjänat på den gamla kalkylmetoden under den tid man tillämpat den, utan det är snarare konsumenterna. Om jag inte missminner mig, har det uttalandet gjorts från konsumentkooperationens sida, och jag tror nog för min del att det är riktigt. Skulle man göra upp ett bokslut för den period den gamla kalkylen har gällt, så skulle det visa sig att det är konsumenterna och inte producenterna som har vunnit på den metoden. Allting tyder på det.

I anslutning till propositionen har väckts en motion från bondeförbundet. Denna motion har ju rönt mycket stort intresse, och man har undrat om här egentligen föreligger en spricka inom partiet och om man kan säga att motionärerna inte alls vill godta det nya prissättningsystem, som regeringen med jordbruksministern i spetsen har lagt fram. Jag tror att motionärerna själva här har givit en riktig beskrivning av motionens innebörd. Man har känt en viss oro inför det nya systemet, som ju skall gälla inte bara ett år utan tre år framöver, och man har velat få vissa förstärkningar i garantierna för de fixerade priserna. Däremot har man inte åsyftat några principiella förändringar.

Man har tydligen dessutom med motionen avsett att lämna en del anvisningar på hur inom propositionens ram systemet bör tillämpas i skilda hänseenden, och därjämte har man också velat peka på vissa förhållanden, som bör beaktas vid överväganden om de jämkningar som man förutsätter att erfarenheterna under treårsperioden kan ge anledning till.

I det här sammanhanget tar jag mig friheten att understryka angelägenheten av en sak, som jag har framhållit tidigare under den offentliga debatten i höst åtminstone vid ett par tillfällen, och det är, att när man går att fastställa mittprisnivån är det nödvändigt att ta hän-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

syn till den eftersläpning som föreligger inom jordbruket. Oavsett hur förhållandena var 1952—1953, då man gjorde inkomstjämförelserna, så råder det väl ändå nu rätt stor enighet — kanske fullständig enighet — om att jordbruket sedan dess har kommit att släpa efter, och det är naturligtvis nödvändigt att jordbruket, innan man går in för den nya treårsperioden, beredes tillfälle att inhämta denna eftersläpning.

Herr talman! 1947 var ett märkesår i svensk jordbrukspolitik. Då fastslogs inkomstlikställigheten som målsättning för den framtida jordbrukspolitiken. Det uttalande som gjordes den gången går riksdagen att upprepa här i dag. Vad som avviker är alltså ingenting beträffande denna huvudmålsättning, utan det är metoden för att nå fram till detta mål. Redan 1947 var man ju på det klara med, och det uttalades också från alla håll, att den gamla kalkylen skulle betraktas som ett provisorium. Man skulle, sade man då, gå in för typjordbrukskalkyler som underlag för prissättningen. Nu syftar man till en mera definitiv lösning. Det förslag som nu är framlagt får ju en prövotid på tre år.

Vid bedömningen av propositionen och utskottsutlåtandet kommer jag till det resultatet, att man från alla håll, från konsumenthåll och från producenthåll, har gjort ett ärligt och allvarligt försök att sätta kyrkan mitt i byn.

Herr HANSSON (fp):

Herr talman! När man som jag av omständigheternas makt blir tvingad att för första gången på allvar försöka tränga in i jordbrukspolitiken alla skrymslen och vrår, så blir man nästan överväldigad av den djungel av lagar, förordningar, regleringar o. s. v. som vår s. k. modernäring är innesluten i. Man frapperas dessutom av att trots detta, och trots alla ambitiösa beräkningar och utredningar, har vi ännu bara i huvuddrag — som för övrigt inrikesministern nyss antydde — översikt över de lanthushållningens problem som blir föremål för politiska bedömanden och avgöranden.

Det finns emellertid inte anledning att i dag närmare ingå på detta, även om jag kanske fortsättningsvis måste framhålla ett och annat av det jag finner outrett. Men jag skulle gärna redan nu inledningsvis vilja säga, att jag liksom herr Jonsson i Fjäle och väl de flesta numera är fullt övertygad om att vi aldrig på detaljregleringarnas väg kan lösa de för snart sagt varje bygd i vårt land särpräglade jordbruksproblemen. Vi får väl härvidlag i första hand lita till de enskilda lantmännens egna initiativ och egen driftighet. Yrkesutbildning, forskning, stöd och vägledning tillkommer det allmänna att sörja för, men själva utvecklingen mot en tidsenligt utformning av en lönande lanthushållning måste jordens brukare själva leda och svara för.

Därmed är också sagt att Kungl. Maj:ts proposition nr 198 måste hälsas med tillfredsställelse, ty den utgör ju ett led i försöken att skapa friare förhållanden för jordbruksnäringen och i möjligaste mån föra jordbruksfrågorna ur den politiska striden.

Innan jag går in på reservationerna skulle jag gärna vilja i anledning av de yttranden som har hållits här tidigare i dag, kanske också i viss mån på grund av vad inrikesministern nyss sade, beröra några enligt min mening oklara och rätt väsentliga punkter.

Jag fäste mig vid att inrikesministern betonade, att systemet gällde för treårsperioder. Förut gnabbades herr Elofsson i Vä och herr Jonsson i Fjäle om huruvida vi eventuellt skulle tillämpa ettårsperioder. Sådana kan naturligtvis inte komma i fråga om det skall vara någon mening med det nya systemet. Treårsperioder utgår ju kompromissen från, och den linjen har departementschefen följt. Det står ju på första sidan i propositionen, att »enligt förslaget fastställles prisstödet för en period av tre år». Jag har varit litet tveksam om hur detta skall tolkas. Inom utskottet har vi varit fullt eniga om att man inför denna ovissa nya giv måste av många skäl — kanske inte minst psykologiska — starta med en treårig försöksperiod. Men det är väl inte riktigt klart hur fortsättningen skall

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

gestalta sig. Jag vet inte om jag tolkat inrikesministerns yttrande rätt och om han sålunda avsåg, att vi med beslutet i dag skulle fastställa treårsperioder för framtiden. Vi är inom utskottet, som sagt, ense om att vi skall ha en treårig försöksperiod, och enligt min uppfattning beslutar vi i dag inte för mer än tre år framåt. Om tre år skall vi ta upp frågan om periodlängden till förnyad prövning. Den frågan är inte oväsentlig, ty effekten och värdet av den friare ordning, som följer med systemet, kommer naturligtvis inte fram under kortare perioder, utan man bör nog, såsom de sakkunniga har föreslagit, tänka sig femårsperioder för att få den rätta effekten. Det vore kanske av värde, att vi här gjorde klart för oss vad vi egentligen beslutar. Jag utgår alltså ifrån att frågan tas upp till ny prövning om tre år.

Sedan är det en annan sak som jag har funnit vara föga berörd både i propositionen och i utskottsutlåtandet. Det gäller inkomsterna från skogen. I propositionen står på s. 62 bl. a. följande: »Utredningen framhåller i detta sammanhang, att skogsinkomsterna självfallet bör beaktas vid de grundligare inkomstjämförelser, som måste göras för basåren, både mellan jordbruksbefolkningen inom olika områden och mellan jordbruksbefolkningen och andra befolkningsgrupper.» Och på s. 63 heter det: »Utredningen understryker vidare, att typjordbrukskalkylerna icke kan tillämpas för direkta inkomstjämförelser mellan olika områden, så länge skogsbruket icke har inordnats i dessa kalkyler.»

Jag tänker inte på något sätt kommentera detta i dag — det skulle föra för långt och det är en brännbar fråga — men kammaren bör nog ha klart för sig, att eftersom vad utredningen anfört inskrives på detta sätt i propositionen, men departementschefen inte närmare har yttrat sig om saken och utskottet inte närmare berör frågan, kommer väl detta uttalande av utredningen att stå fast för framtiden, och skogen kommer då in i kalkylerna på ett helt annat sätt än tidigare.

Jag skulle också vilja komma med en

tredje randanmärkning rörande uttalandena i propositionen. De återkommer också i utskottsutlåtandet och behandlas i en reservation. I utlåtandet — om jag nu håller mig till detta — står i andra stycket på s. 5 såsom sammanfattning: »På längre sikt är det sålunda önskvärt, att den inhemska produktionen i regel helt kan avsättas inom landet.» Det är alltså en önskan som uttalas. Med detta yttrande bör jämföras vad som följer på s. 13 och som närmast är ett citat ur propositionen: »Åtskilliga skäl synes tala för att vårt jordbruk på längre sikt kan frambringa jordbruksprodukter lika billigt som jordbruket i flertalet andra länder.»

Dessa två uttalanden står ju faktiskt i en viss motsättning till varandra. Är det senare uttalandet riktigt, bör vi väl knappast på längre sikt endast inrikta oss på att producera för eget behov i en tid, då svälten hotar på många håll i världen. Är förutsättningen för denna lösningsproduktion i vårt land beroende av en intensifierad strukturrationalisering, bör väl denna rationalisering i jordbrukets eget intresse med all makt stödjas och påskyndas.

Innan jag övergår till reservationerna skulle jag dessutom vilja säga, att jag har fått det intrycket både av skrivelser i pressen och av stämningen i riksdagen samt yttranden i dag, att statsrådet Norup har befunnit sig i ett tämligen trängt läge vid avfattningen av propositionen om prisstödet. Kanske kan man säga, att han befann sig mellan två eldar. Även om det kan råda vissa meningskilljaktigheter om detaljer, vågar jag dock å mitt partis vägnar och även rent personligt uttala stor tillfredsställelse över den samstämmighet i stort, som råder statsrådet och oss emellan rörande riktlinjerna för den framtida prissättningen på jordbruksprodukter. Jag säger detta utan all baktanke, och jag nonchalerar den lilla gliring som herr Jonsson i Fjäle gav mitt parti om vårt jordbruksprogram, som skulle ha framlagts vid litet olämplig tidpunkt. Jag tror att vi i detta läge, när vi har nått så stor enighet, i första hand skall gläd-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

ja oss över denna enighet och inte försöka röra upp någonting förgånget.

Sedan övergår jag, herr talman, till reservationerna. Jag vill då säga, att jag nyss fick höra här ute, att någon tyckte att våra reservationer skulle röra bagateller och vara tämligen onödiga. Jag ber särskilt den som fällde det yttrandet höra på vad jag har att säga i fortsättningen.

Den första reservation jag har varit med om att foga till utlåtandet rör jordbruksbefolkningens inkomstläge. Reservationen gäller andra stycket på s. 10 i utlåtandet. I första delen av andra stycket sägs, »att utredningen härmed i huvudsak har utgått från en jämförelsekategori, som kan anses motsvara de i förut nämnda riksdagsbeslut» (alltså 1947) »uppställda kraven». Vi är fullt ense i utskottet om detta, och departementschefen är enig med oss. Han har godtagit utredningens konstaterande, att med denna utgångspunkt den eftersträfvade inkomstlikställigheten vunnits. Jämförelse med helt okvalificerad arbetskraft kan det givetvis inte bli tal om. Har vi förresten i dag i Sveriges land någon helt okvalificerad arbetskraft?

Vi reagerar emellertid emot vad som sedan följer i utlåtandet, d. v. s. vi är med på det andra stycket på s. 10 fram till den mening som lyder: »Jämförelsen bör i stället, som departementschefen framhåller, i synnerhet efter den omfattande mekanisering som har ägt rum under senare år, göras med sådana arbetargrupper på landsbygden, vilkas arbetsprestationer i stort sett motsvarar arbetsprestationen vid skötseln av ett basjordbruk. Från denna utgångspunkt kommer utskottet till det resultatet att jämförelsen bör ske med industriarbetare och liknande inom de två lägsta dyrortsgrupperna, d. v. s.» — och här har vi pudelns kärna — »för närvarande andra och tredje ortgruppen.»

Ja, så bedömer majoriteten det hela. Men i själva verket vet vi ingenting om detta. Vi vet inte om de där följer departementschefens linje, och vi vet inte riktigt säkert vad de över huvud taget

talat om. De två lägsta ortsgrupperna tidigare, alltså fram till 1953, och de två lägsta ortsgrupperna i dag är inte samma sak. De två lägsta ortsgrupperna 1953 omfattade 31 procent av de vuxna arbetarna, i dag omfattar de 73 procent. Hur stor skillnaden är vågar jag inte yttra mig om, men enligt vår mening skall vi inte i utskottet sitta och på ett ungefär bedöma detta läge. Vi skall följa departementschefens förslag i detta fall, och sedan ankommer det på sakkunniga att räkna ut vad som i dag motsvarar den jämförelsegrund vi hade 1953. Då först är vi på fast mark, annars vet vi inte vad vi beslutar.

Detta är en mycket väsentlig punkt, som nog kammarens ledamöter förstår. Vi skall här inte förhastat oss, utan uppdraga åt dem som har förmågan därtill att utreda den utgångspunkt som vi skall följa för att nå likställighet. Det är därför vi i reservationen på s. 76 helt enkelt yrkar på lydelsen »den jämförelsegrupp utredningen har valt bör kunna godtagas». Det är alltsammans. Men det bringar ordning och reda på denna punkt; annars vet kammaren inte vad den beslutar.

Nästa reservation är under punkt 10, import- och regleringsavgifter. Den kan kanske också av någon anses röra en bagatell, men jag anser icke så vara fallet, helst som utskottsförslaget innebär ett avsteg från 1947 års beslut; det är därför jag vill ägna saken speciell uppmärksamhet. Majoritetens förslag innebär alltså ett avsteg. Vi vet att det blir importavgifterna och deras variation, som kommer att reglera priserna, men ovanpå dessa importavgifter kan enligt förslaget, t. o. m. genom delegerade myndigheter, läggas en regleringsavgift. För utjämningen inom landet är det ingenting att säga om detta. Men det nya är att dessa regleringsavgifter även läggs på importen, och det betyder att gränsskyddet kommer att bestå dels av importavgift och dels av en ovanpå denna lagd regleringsavgift. Gränsskyddet förstärks alltså utöver vad riksdagen beslutar, att genom att regleringsavgiften läggs på importpriset står inte, som i

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

1947 års beslut, jordbrukarna för denna kostnad, utan den läggs på konsumenterna. Det föreligger alltså här en icke oväsentlig skillnad, vilket vi bör ha klart för oss när vi beslutar i denna fråga.

Nu har mina medreservanter och jag inte tillmätt detta avsteg från hittills tillämpade principer alltför stor vikt, utan vi har inskränkt oss till att kräva en årlig redovisning av dessa avgifter i samma ordning som av utskottet förordats i fråga om importavgiftsmedel. Är det inte en konsekvens, när vi kräver att importavgifterna skall redovisas inför kammaren, att vi också kräver en redovisning av regleringsavgifterna, som ju faktiskt bara är en påbyggnad av importavgiften? Många kan tycka att detta är en bagatell, men det är ingen bagatell utan en konsekvens.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till här ifrågavarande reservation redan nu, liksom jag yrkar bifall till reservationen under punkt 2.

Jag måste vidare i anslutning till punkten 12 om spärreglerna och reservationen under denna punkt påpeka en sak, som jag nog tror att till och med utskottsmajoriteten skall ge mig rätt i. Det gäller 6-procentregeln, som inrikesministern nyligen redogjorde för. Den är ju, som alla vet, så konstruerad, att om produktionspriset, som vid produktionsperiodens början inställes på siffran 100, sjunker eller stiger med sex enheter — jag tar här alternativet sänkning — under så många månader i följd att produkten av antalet enheter och månader uppnår siffran 30, skall produktionspriserna genom justering av importavgiften återföras till mittprisnivån. Vid lägsta avvikelse, alltså sex enheter, sker ingripandet tidigast efter fem månader — 6 gånger 5 är 30. Vid en avvikelse av tio enheter sker ingripande efter tre månader — 10 gånger 3 är 30.

Jag vill här betona att vi reservanter går på departementschefens linje. Nu skriver emellertid utskottsmajoriteten efter efter att ha avvisat bondeförbundets motionsvis framförda längre gående krav i de två sista meningarna på sidan 44, före punkten 13 i utskottsutlåtandet,

följande: »Däremot kan utskottet förordna att spärregeln får träda i kraft även om summan 30 enheter uppnås under en 12-månadersperiod först genom en sammanläggning av enheter för olika månader, som visserligen icke följer på varandra, men där dock avbrottet icke uppgår till mer än en månad.»

Får jag först fråga någon från utskottsmajoriteten vad som menas med uttrycket »där dock avbrottet icke uppgår till mer än en månad»? Innebär det att det får ske ett avbrott på en månad under tiden i fråga eller får det ske ett avbrott mellan varje månad, då enhetstalet har förändrats? Detta är tämligen oklart uttryckt. Även om nu avbrottet skulle få ske varje månad, så att vi får fyra tomrum emellan de fem månader som behövs för att vid lägsta avvikelse komma upp i trettio enheter, kommer vi ändå aldrig upp till mer än nio månader — nämligen de fem, då avvikelser sker, och de fyra, som bildar tomrum däremellan. Varför talar då utskottet om en 12-månadersperiod? Såvitt jag förstår finns det ingen klarhet i detta. Det är en skrivning, som riksdagen helt enkelt inte kan acceptera.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen under denna punkt, där vi helt följer propositionen och departementschefen.

Beträffande de övriga reservationerna kan jag kanske överlåta åt herr Nord att tala om fodersäd under punkt 16 och i fråga om punkten 20, som rör fettvaror, kan jag fatta mig ganska kort. Det är ju här endast fråga om olika formuleringar, där vi reservanter yrkar på en annan skrivning, vilken i korthet innebär följande. För det första bör den tilltänkta utredningen rörande det för närvarande utomordentligt ingående och oöverskådliga fettregleringssystemet ske genom i vanlig ordning av Kungl. Maj:t tillsatta utredningsmän, icke av den berörda regleringsmyndigheten själv. Vi tror att det är en ganska viktig sak att det här tillsättes en utredning i sedvanlig ordning av Kungl. Maj:t.

Vår skrivning innebär för det andra att bestämmelserna om inblandnings-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

tvång av inhemsk olja i margarin slopas, dels därför att det — som för övrigt jordbruksprisutredningen anfört — alltså, trots importavgiften, kan bli avsevärt billigare att använda härdad valolja än härdad rapsolja, dels därför att dylika bestämmelser skulle begränsa den normala handeln emellan de nordiska länderna.

För det tredje innebär vår skrivning, att möjligheterna att omhänderta den inhemska skörden av oljefrö mera i överensstämmelse med för övriga jordbruksalster föreslaget system bör undersökas. Jag tror att vid någon eftertanke kammararens ärade ledamöter inser det berättigade i att jag tillåter mig yrka bifall till reservationen även i denna punkt.

Jag har sett i talarlistan att herr Wehtje kommer efter mig. Jag har måhända därför inte nu anledning ingå på sockerfrågan. Kanske får jag anledning att återkomma senare. Jag vill dock i korthet säga ett par ord till herr Anderberg.

Vi hoppas givetvis att sockermonopolet kan hävas så fort som möjligt. Herr Anderberg uttryckte i slutet av sitt anförande en viss oro för tidsknapphet, och det är ju där pudelns kärna ligger i fråga om monopolet. Alla vill ha bort det, t. o. m. Sockerbolaget, men vi har inte någon möjlighet att häva det redan under det första året. Tiden är för långt gången. Vi behöver alla, både staten, Sockerbolaget och betodlarna, tid på oss för att överväga den lämpligaste fria ordningen. Monopolfrågan är sålunda inte det viktigaste i fråga om sockret. Det är helt andra saker, som jag kanske återkommer till senare. Monopolet har aldrig folkpartiet — som speciellt fick en åthutning — hållit på. Jag tror t. o. m. att om herr Anderberg och jag hade fått tid på oss, skulle vi ha kunnat skriva ihop oss i denna fråga också. Men jag får kanske, som sagt, anledning att återkomma.

Sedan har vi till slut den stora bondeförbundsreservationen, som jag här inte kan underlåta att säga några ord om. Den ådagalägger, får vi väl säga, en viss oro inför den friare ordning, som

det nya prissättningssystemet innebär. Denna oro har kommit till uttryck här i dag både hos herr Werner och herr Elofsson i Vä. Inrikesministern försökte att lugna sina partivänner, och jag hoppas att vad han sade har bitit. Jag tycker nämligen att den oro som visats är tämligen omotiverad med hänsyn till alla de skyddande spärregler, som här är insatta. Därtill har det sagts i utlåtandet på s. 46 bl. a. följande: »Det torde slutligen vara självklart, att vid en katastrofartad utveckling för jordbruket, exempelvis på grund av missväxt, särskilda stödåtgärder bör kunna övervägas.»

Det förefaller därför mig som om reservanternas ängslan vore i överkant. Man får inte helt lossa de drivfjädrar, som sporrar företagarna och leder utvecklingen framåt.

Såvitt jag kan se är väl frågan här ytterst, som P. H. Sjöblom, föreningsrörelsens »samvete» — han kallas så av lantbrukarna själva — nyligen formulerade den i Jordbrukarnas Föreningsblad: »Ökade regleringar i statlig regi eller självverksamhet under eget ansvar?»

Sjöblom frågar också: »Hur vill den jordbrukande befolkningen ha folkushållet organiserat för att vinna arbetsglädje, trygghet och lycka? Går vägen dit genom Helgeandsholmen eller genom Böndernas hus?»

Herr Sjöbloms svar torde vara detsamma som jag vill ge. Men mot bakgrunden av att det bevisligen finns en viss oro på en del håll i böndernas led, har nog departementschefen handlat riktigt när han föreslagit, att man till en början nöjer sig med en 3-årig försöksperiod. Själv är jag tämligen förvissad om att oron bland jordbrukarna skall lägga sig och att jordbrukarna skall finna sig väl till rätta med sin återvunna frihet under eget ansvar.

På denna punkt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottsutlåtandet.

Herr WERNER (bf) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hansson försökte i början av sitt anförande att med stöd av vissa lösryckta referat från en före-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

gående utredning föra in i bilden skogsintäkterna, när det gällde bestämmande av den s. k. mittprinsnivån, eller jordbrukets prinsnivå. Det är väl ändå att utan varje stöd av uttalande från jordbruksministrernas sida föra in ett önsketänkande, som vi väl minns kom till uttryck hos folkpartiet i motion nr 676 år 1951, avseende skogsintäkterna, vilka man den gången ansåg skulle kunna räcka till allt möjligt, bl. a. att täcka eventuella jordbrukssubventioner. Var har herr Hansson egentligen fått dessa citat ifrån? Jag skall be att få citera jordbruksministrernas uttalande, som är återgivet i jordbruksutskottets utlåtande. Det heter där: »Mot utredningens förslag, att den allmänna prisavvägningen framdeles skall ske med utgångspunkt från förhållandena i storleksgruppen 10—20 hektar i slättbygderna har jag i princip intet att invända. Det torde vara en fördel, att man vid den allmänna prisavvägningen utgår från jordbruk, som är förhållandevis enhetliga till sin karaktär och vilkas brukare har sin huvudsakliga utkomst av jordbruket. Man undviker då de svårigheter, som uppstår, om man i föreliggande sammanhang även medtager jordbruk, där en betydande del av inkomsten härrör från skogsnäringen och inkomsten sålunda i väsentlig grad påverkas av svängningarna i priserna på skogsprodukter».

Det måste väl ändå vara ett klart uttalande, som innebär en bestämd skiljelinje mellan prissättningen på jordbrukets produkter och skogsintäkterna. Det nya systemet utgör också en klar boskillnad i den delen.

Jag skall inte spilla flera ord på den saken utan vill återkomma till herr Hanssons försök att grumla till utskottets definition av vad som menas med första och andra dyrortsgrupp såsom beräkningsgrund för en jämförelse mellan inkomsterna. Utskottet skriver: »Från denna utgångspunkt kommer utskottet till det resultatet att jämförelsen bör ske . . .

Talaren avbröts här av herr talmanen, som påpekade att den i § 12 mom. 2

av kammarens ordningsstadga bestämda tiden för kort genmäle nu vore av talaren överskriden.

Herr TJÄLLGREN (bf) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hansson framställde en fråga som han bad att någon av utskottsmajoriteten skulle besvara, nämligen om innebörden av vad utskottet skrivit i de sista raderna i andra stycket på s. 44. Om herr Hansson läser litet längre fram i samma stycke kommer han säkerligen att få full klarhet om vad som avses. Där står det nämligen: »I fråga om 6-procentregeln har utskottet funnit sig böra lämna den i propositionen föreslagna utformningen i princip utan erinran. Utskottet anser sig sålunda icke böra tillstyrka det i motionerna I: 558 och II: 688 framlagda ändringsförslaget. Nämnda förslag innebär, att kravet på månadsföljd skall utgå och 6-procentregeln träda i kraft, när producentprisindex gått ner med minst 6 enheter i så många månader under en tid av ett år, oberoende av månadsföljden, att summan 30 uppnåtts. En så långt gående uppmjukning av 6-procentregeln är utskottet icke berett att tillstyrka. Avsikten med den här nämligen varit att lämna skydd vid mera långvariga förskjutningar i de internationella priserna. Däremot kan utskottet förorda att spärregeln får träda i kraft även om summan 30 enheter uppnås under en 12-månadersperiod först genom en sammanläggning av enheter för olika månader, som visserligen icke följer på varandra, men där dock avbrottet icke uppgår till mer än en månad.»

Om herr Hansson alltså läser även de föregående meningarna i samma stycke får han svar på sin fråga.

För övrigt var väl även herr Hansson med vid justeringen när detta skrevs in i utlåtandet. Det borde då från hans sida inte behöva råda någon oklarhet om innebörden av utskottets uttalande.

Herr HANSSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår fortfarande inte vad utskottets skrivning innebär. Jag har läst den både tre och fyra gång-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

er utan att kunna finna någon mening i den. Talet om en 12-månadsperiod hänger helt i luften. Menar utskottet att det under perioden får vara *ett* avbrott på en månad, eller hur skall det tolkas? Jag anser fortfarande att det finns anledning till två tolkningar och att på denna punkt följa departementschefens förslag.

Vad beträffar skogsintäkterna är det inte mycket att tillägga. Jag förstår mycket väl att vi i fråga om jordbrukets prissättning måste renodla problemet och som utgångspunkt ta basjordbruk i slättbygderna. Men skogen lär i alla fall nu komma in i kalkylen. Jag vill dock inte kommentera det problemet ytterligare, utan nöjer mig med att understryka att skogsintäkterna i framtiden kommer att påverka kalkylen.

Herr WERNER (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få fullfölja den replik som jag på grund av tidsnöd inte hann avsluta förra gången jag hade ordet.

Det gällde definitionen på vad som i propositionen menas med första och andra dyrortsgruppen. Här har utskottet gett en klar definition, som väl inte bör lämna rum för några som helst tvivel om vad utskottet menar. Om herr Hansson ser på s. 10 finner han att där står: »Från denna utgångspunkt kommer utskottet till det resultatet, att jämförelse bör ske med industriarbetare och liknande inom de två lägsta dyrortsgrupperna, *d. v. s. för närvarande andra och tredje ortgruppen.*»

Därmed bör det väl vara fullt klart vad utskottet menar, så att det inte behöver bli någon diskussion om den saken.

Herr HANSSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är nog ingen tvekan om detta, utan den saken är fullt klarlagd. Men faktum är, att vi frångår 1947 års grund. Det är något nytt som här förs in och som man inte riktigt vet vad det innebär. Detta är anledningen till att vi vill ha en utredning. Vi vill alltså tills vidare ha kvar det gamla systemet

för att först genom en utredning skaffa oss en överblick över vad det nya förslaget i denna del innebär. Vi vill inte så att säga på en höft gå in för en ny linje.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Det finns måhända anledning att ännu en gång understryka den mera principiella innebörden i det beslut om jordbrukets framtida prissättning, som vi i dag går att fatta.

Målsättningen för vår jordbrukspolitik är oförändrad. I själva verket markerar den svenska riksdagen genom sitt beslut i dag den garanti om chans till inkomstlikställighet för jordbrukets utövare som vi enhälligt lämnade 1947. I det avseendet inträder alltså bara den förändringen att vi nu bestämmer oss för när inkomstlikställigheten skall vara nådd, nämligen vid tidpunkten för det nya systemets ikraftträdande. Riksdagen vidhåller sin ståndpunkt och förklarar sig på nytt beredd att för sin del medverka till att förutsättningar skapas för ett bärkraftigt svenskt jordbruk. Ett bärkraftigt jordbruk är icke något ensidigt jordbrukarintresse. Det är även ett konsumentintresse och ett intresse för övriga delar av vårt näringsliv. Det kan måhända räcka med att som stöd för denna uppfattning anföra den omständigheten, att det svenska jordbruket per år räknat köper maskiner och redskap för mellan 300 och 400 miljoner kronor och alltså är en stor kund till vår industri.

Dagens beslut betyder att vi nu försöker en ny teknik för att nå det mål, som vi varit ense om i snart tio år. De nya reglerna för prissättningen är alltså av teknisk natur. Generellt sett kan sägas om dem, att de ger ett betydligt vidgat utrymme för prisbildning i ordets företagsekonomiska betydelse och i dess samhällsekonomiska mening. Inom vissa garanterade gränser ökar vi möjligheterna till en fri prisbildning och tar de fördelar och risker detta medför. Det kan slås fast att denna utveckling — principiellt sett — såväl ur jordbrukets

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

som allmän synpunkt måste vara till fördel. Den skapar grunden för en smidigare anpassning till marknadens, d. v. s. konsumenternas, behov och till de produktionsmässiga förutsättningarna.

Att en omläggning av detta slag skapar en viss oro hos de närmast berörda är naturligt. Man vet vad man har, men är osäker om vad man kommer att få. Oron bör emellertid inte överdrivas. Erfarenheten från andra områden visar, att en övergång av detta slag ofta går smidigare och friktionsfriare än man vågat räkna med. Jordbrukets starka organisationer har därtill betydande möjligheter att påverka vad som kommer att ske även sedan den faktiska innebörden av den friare linjen fastställts. Utav avgörande betydelse måste emellertid vara att förutsättningen för det nya systemet — inkomstlikställigheten — bestämt betonas av att den blir underlaget då de normerande priserna skall i konkret bemärkelse sättas.

Det svenska jordbruket köpte år 1954 nära tre gånger så mycket maskiner och traktorer som sista året före andra världskriget. Nu är mekanisering inte detsamma som rationalisering, men ett visst grepp om rationaliseringens omfattning får man dock av denna siffra. De rationaliseringssträvanden, som främst tagits i uttryck i en ökad maskin-användning, har redan givit betydande utdelning. Det kan vara av vikt att påminna om att rationaliseringsvinsterna ingalunda helt stannat hos producenter-na. Tvärtom har livsmedelskonsumenterna undan för undan fått del i dessa vinster genom lägre livsmedelspriser. Det är framför allt den inre rationaliseringen som hittills givit utdelning. Själva driften vid det enskilda jordbruksföretaget har blivit effektivare och mindre arbetskrävande. Att en rationaliseringsperiod börjar inom det enskilda företaget är i och för sig ganska naturligt, särskilt då det är fråga om en näringsgren, där småföretagen dominerar i den utsträckning som de gör inom svenskt jordbruk. Jag tror inte att gränsen för den inre rationaliseringens möjligheter

nu skulle vara nådd. De vinster, som står att nå genom inre företagsmässig rationalisering ur det samlade jordbrukets synpunkt, kan emellertid komma att successivt krympa under den närmaste framtiden. Av rent tekniska skäl måste därför den yttre rationaliseringen komma in i bilden med ökat eftertryck. Det betyder att vikten av en strukturrationalisering undan för undan blir mer framträdande.

Nu skall vi alla vara medvetna om att särskilt inom jordbrukets område en strukturrationaliseringsprocess måste bli en ganska långdragen och också besvärlig fråga. Jordbruksutskottet påpekar med all rätt i sitt utlåtande, att det skulle vara olyckligt att ange några arealgränser för ett ur struktursynpunkt godtagbart jordbruk. Förhållandena varierar starkt inom olika delar av landet, säger utskottet. För min del tillägger jag endast, att det också varierar med de tekniska förutsättningar, som vid olika tidpunkter är de dominanta. Det finns ingen möjlighet att på förhand beräkna teknikens utveckling. Det är t. ex. möjligt att det kan komma fram maskiner, som blir mycket rationella för förhållandenvis mycket små brukningsdelar. Där-om vet vi ingenting. Det enda vi vet är att när politiska instanser gjort upp något slags strukturschema för jordbrukets del, har bakslagen ofta blivit mycket hårda.

Den slutsats man kan dra av detta är att man inte med jordbrukspolitikens hjälp skall försöka schematisera utvecklingen. Den måste få gå sina egna vägar, och den måste få ta den tid som är ofrånkomlig. Vi har all anledning att i vår jordbrukspolitik ta största möjliga hänsyn till småbrukets speciella förhållanden. Vi måste se jordbruksproblemen också ur de olika bygdernas synpunkt och akta oss för grova generaliseringar om vilken storlek på brukningsdelarna som skulle vara samhällsekonomiskt rationell. Såvitt jag förstår leder detta resonemang fram till en friare och mera förutsättningslös ståndpunkt i strukturfrågan än den som ligger bakom t. ex. våra jordlagar. Det friare prissättnings-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

systemet måste fullföljas även i detta hänseende. Jag bestrider inte att en samhälleligt ledd rådgivningsverksamhet och en verksamhet, som har till syfte att underlätta omvandlingen för de enskilda och för särskilda bygder, är till nytta. Jag betvivlar däremot möjligheterna att strukturrationalisera en näring sådan som det svenska jordbruket från ämbetsverk och nämnder. Den processen måste få ske smidigt och naturligt. Den måste decentraliseras ut till näringen själv.

Herr talman! I dagens debatt har frågan om vår sockerförsörjning och skyddet för vår sockernäring, d. v. s. betodling och sockertillverkning, ägnats särskilt ingående överväganden, och det har även skett i propositionen om den framtida utformningen av prissättningen på jordbrukets produkter. Med den kännedom jag har om förhållandena på detta område skulle jag vilja framföra några av mina synpunkter på principerna för avvägningen av de framtida villkoren för sockernäringen.

I den diskussion som förts om sättet att ordna skyddet för vår sockernäring har visserligen — nu senast i jordbruksutskottet — något olika bedömningar gjorts beträffande övergång till ett friare system nu eller först om tre år, men alla parter är eniga om att en sockernäring är helt nödvändig för vårt land. Under senaste världskriget var det tack vare vår betodling och våra sockerfabriker möjligt att upprätthålla en mycket god standard i fråga om landets sockerförsörjning. Erfarenheterna från den tiden visar, att kravet på beredskap inom detta område inte är ett tomt slagord. Man tar säkert inte heller fel, om man såsom en väsentlig grund till den positiva inställningen hos alla parter ser en allmän uppfattning om den avgörande betydelse sockernäringen har för jordbruket i betodlingsdistrikten och därmed för de viktigaste källorna till hela vår livsmedelsförsörjning. Man bortser från detta om man tänker sig — såsom vi nyss hörde i debatten — att vårt behov av socker skulle kunna till-

godoses bättre och billigare genom import och beredskapslagring.

Intresset när det gäller sockernäringens skydd har kanske i samband med frågans behandling i jordbruksutskottet kommit att i mycket hög grad riktas mot frågeställningen: bibehållet importmonopol eller inte under den närmaste treårsperioden. I diskussionen har måhända undanskymts en del för sockernäringens bestånd väsentliga ting, vare sig man behåller nuvarande system med importmonopol och årliga förhandlingar mellan staten och betodlarna respektive sockerindustrin eller övergår till ett friare system. Dessa kan sammanfattas i kravet på att sedan man accepterat nödvändigheten av en sockernäring, man också måste acceptera näringens behov av tillfredsställande ekonomiska villkor för sin tillvaro.

Innan jag säger några ord om vad som passerat under de senaste åren och om läget för sockernäringen tillåter jag mig framhålla att importmonopolet — så som jag antytt — inte är något oeftergivligt krav från sockernäringens sida utan en praktisk åtgärd intill dess man funnit och fastställt de regler för prissättningen, som skall tillämpas i framtiden. Monopolets slopande behövs inte — såsom nyss antydde i debatten — som pådrivare för en fortsatt eller kraftigare rationalisering. Såsom jag skall visa, påbörjades rationaliseringen långt innan priserna på världsmarknaden visade tendens att falla; jag skall också belysa i hur hög grad man hade forcerat denna rationalisering även innan priset började.

Socker, som tillverkas ur svenska betor, är för närvarande avsevärt dyrare än importerat socker. Den stora pris skillnaden gör, att betodlingen och sockerindustrin i Sverige inte skulle kunna existera utan ett gränsskydd.

Den betydande skillanden mellan vårt svenska sockerpris och importpriset beror till en del på att de internationella sockerpriserna under senare år utbildats under trycket av en överproduktion i de stora sockerproducerande länderna.

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

Världsmarknadspriset på socker har härigenom blivit särskilt lågt. Det är också anmärkningsvärt, att socker från vissa av de östeuropeiska länderna-exporteras till priser, som med fyra å fem öre per kg understiger priserna från Västeuropa respektive världsmarknaden i övrigt.

Till en annan del beror den nu förefintliga stora prisskillnaden mellan svenskt och importerat socker på den höga lönenivån i Sverige. Betodlingen är mycket arbetskrävande, och vårt lands höga arbetslöner utgör därför ett märkbart handikapp för det ur svenska betor tillverkade sockret. Vid odling av sockerbetor nedlägges t. ex. enligt jordbruksprisutredningen i genomsnitt närmare 450 arbetstimmar per hektar, medan motsvarande siffra för höstvetete är omkring 70 och för höstraps omkring 60 arbetstimmar.

Det kan emellertid i detta sammanhang erinras om att det är en ganska ny företeelse, att det svenska sockret ställer sig dyrare än det utländska. Under hela kriget och ända fram till hösten 1951 var förhållandet det motsatta. Det svenska sockerpriset låg då 25—35 öre per kg lägre än importpriset. Enligt en verkställd utredning sparade det svenska folkhushållet under denna tioårsperiod mer än 700 miljoner kronor på det då billigare svenska sockret.

Från hösten 1951 har situationen emellertid förändrats. Under förutsättning av normala internationella förhållanden torde man också kunna räkna med att utlandspriserna för framtiden skall ligga lägre än priserna för svensktillverkat betsocker.

Priset på socker för konsumenterna i olika länder sammansätts av kostnaderna för råvaran, förädlingskostnaderna m. m. samt handelns kostnader. Då man diskuterar prisstödet för socker i Sverige, kan det vara lämpligt att också se litet på hur denna fråga har lösts i andra länder. Jordbruksministern framhåller att det bör uppmärksammas, att även i andra europeiska länder skyddet åt sockerproduktionen är högt. Sockerbolaget har i början av detta år gjort ingående undersökningar i flera västeuropeiska län-

der om hur sockerpriset fördelas på de olika komponenterna, d. v. s. råvaran, förädlingskostnaderna och handelns kostnader. Det visar sig då att betkostnaderna ligger högt i Sverige, England och Tyskland, däremot lägre i Danmark och Nederländerna. Likaledes synes handelsmarginalerna vara höga här i landet. Skillnaden mellan fabrikspriset på socker och jämförbar betkostnad i de olika länderna torde ge uttryck för de kostnader som belöper på framställningen av sockret ur betorna, den synliga förädlingsmarginalen. Denna rör sig om 26—27 öre per kg socker i Danmark, England, Holland och Sverige, medan den i Tyskland och Belgien uppgår till 35 öre per kg. Handelsmarginalen är, såsom bl. a. herr Anderberg framhållit, hög i Sverige, 6—10 öre per kg högre än i de nämnda europeiska länderna.

Förklaringen är ju delvis att söka i sådana förhållanden som att transporterna i vårt land med dess stora avstånd givetvis ställer sig dyrare än i andra länder, där marknaden är mera koncentrerad. Försäljningspriserna i utlandet hålles också mycket låga, då sockret i flera länder säljes med marginaler, som inte täcker tillverkningskostnaderna. Sockret användes på visst sätt som en lockvara.

Här i Sverige har det pågått en rationalisering även för att nedbringa dessa kostnader. Sockerbolaget införde 1951 en debitering efter nettopris, vilket måste vara en åtgärd som borde verka i den riktning vi alla gärna vill sträva efter. Vidare pågår även undersökningar om hur man genom andra åtgärder skall kunna bringa ned distributionskostnaderna. Grosshandelskostnaderna har vi kanske inte så mycket att göra med, men detaljhandeln kräver för sin distribution en relativt hög ersättning, dock inte högre för socker än för andra varor. Men detaljhandeln representeras ju av åtskilliga tiotusental detaljhandlare, som i livsmedelsbutiker och dylikt distribuerar sockret, och över dem har sockerbolaget inte något inflytande.

Av de gjorda undersökningarna framgår, att förädlingsmarginalen med undantag för i Belgien och Tyskland inte

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

företer större skilljaktigheter i de olika länderna. Det kan därför inte göras gällande, att förädlingskostnaderna, d. v. s. ersättningen till industrien för tillverkningen av sockret, ligger högre i Sverige än i andra betodlande länder. Det är förresten ganska märkligt, att tillverkningskostnaden inte är högre i Sverige än i andra betodlande länder, då dels de svenska arbetslönerna är högre, dels den svenska industrien har arbetat och arbetar med många bruk med relativt sett låg årsproduktion. Själva tillverkningen är dock starkt rationaliserad.

Den fortlöpande och intensiva inre rationalisering, som ägt rum inom fabriken för att pressa tillverkningskostnaderna, har lett till att Sockerbolaget i tekniskt avseende torde stå i allra främsta ledet. Resultaten härav kan exemplifieras av den utveckling, som skett beträffande två av de viktigaste kostnadsposterna, arbetslöner och bränsle. Arbetsminuterna för tillverkning av 100 kg raffinad har således från omkring 1925 nedgått från 360 till cirka 100. På motsvarande sätt har bränsleförbrukningen nedgått från omkring år 1915 i förhållandet 700 till 300.

Under senare år har framför allt två omständigheter gjort, att inom sockertillverkningen kunnat företas en kraftig yttre, strukturell rationalisering. Det är dels landsvägstrafikens (motorismens) utveckling, dels möjligheten att omställa råsockerbruk för direkttillverkning av färdigt strösocker. Detta har medfört att sedan 1947 av 25 bruksenheter inte mindre än 8 numera nedlagts, medan samtidigt raffinadkapaciteten ökats, beroende på att två råsockerbruk, Mörbylånga och Örtofta, omställts till strösockerbruk. För närvarande pågår också en ytterligare omställning av de två största bruken, Hasslarp och Köpingebro, för framställning av strösocker.

Sockerbolaget har också medverkat vid rationaliseringen av betodlingen. Bl. a. må nämnas den av bolaget bedrivna fröförädlingsverksamheten som resulterat i att Sverige i Europa står högst efter Nederländerna i avkastning. Bolagets framställning av enkornsfrö ger

betydande besparing av arbetskraft för sommarskötseln. Detsamma gäller användningen av uttunningsmaskiner. På skördesidan har bolaget medverkat till bättre rationaliseringsmöjligheter genom sin konstruktion av en speciell betskördmaskin. Slutligen nedlägger bolaget i fråga om odlingsmetodik, växtskydd, gödsling och betleveranser ett betydande arbete i odlingsfrämjande och rationaliserande syfte. Resultaten redovisas i utredningens betänkande, och av detta framgår, att betodlingen i Sverige, trots att vi inte hör till de mera gynnade i klimatiskt hänseende, dock ger bland de högsta avkastningarna i Europa — det är bara två länder, som ligger högre när det gäller avkastningen per hektar.

Trots det intensiva arbete, som nedlagts och nedlägges för rationalisering av såväl odling som industri är, som nämnts, prisskillnaden mellan socker, tillverkat av svenska betor, och importerat socker mycket stor. Till en del kan säkerligen denna skillnad på lång sikt ytterligare utjämnas genom de fortsatta rationaliseringsåtgärderna. För att därutöver åstadkomma en utjämning skulle en höjning av priset på importsockret erfordras. Utsikterna härtill får emellertid bedömas som små.

För att kunna sänka kostnaderna för den svenska sockerförsörjningen skulle då intet annat återstå än en begränsning av betodlingsarealen i Sverige med åtföljande minskning av sockertillverkningen ur svenska betor och motsvarande höjning av den importerade kvantiteten. Begränsningen av sockerbetsarealen bör ske så, att odlingen och tillverkningen koncentreras till just de distrikt, vilka har förutsättningar att ge lägsta sammanlagda odlings- och tillverkningskostnader. Det torde vara ostridigt, att de då avsedda distrikten borde vara Skåne med angränsande delar av Blekinge och Halland. Sockerbolaget har i detta hänseende hemställt att då en normal areal, vilken tillika utgör en ur beredskapssynpunkt tillfredsställande odling, kan sägas för Skåne med angränsande delar av Blekinge och Halland vara cirka 45 000 hektar, lägst denna areal måt-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

te sättas som riktpunkt för den framtida sockerbetsodlingen i dessa distrikt.

I alla berörda instanser har framhållits den stora betydelse, som sockerbetsodlingen på Gotland och Öland har för näringslivet och utvecklingen över huvud taget på dessa öar.

En nedläggning av odlingen och sockertillverkningen där bör också undvikas. Den framtida odlingen på Gotland och Öland bör inte understiga cirka 5 600 hektar, motsvarande femårsmedeltalet för odlingen där. De merkostnader i förhållande till odlingen och tillverkningen i Skåne med angränsande delar, som uppstår vid odlingen och tillverkningen på öarna, bör täckas på särskilt sätt. Därom råder egentligen inga delade meningar.

Det är synnerligen betydelsefullt, att man för den framtida regleringen av sockernäringsen i landet bestämmer sig för en fix betodlingsareal, och vidare att, sedan denna areal bestämts, den endast får bli rörlig inom mycket snäva gränser. Endast då kan nämligen den svenska sockerindustrin anpassa sin kapacitet och till fullo utnyttja möjligheterna till koncentration av driften.

Det bör heller inte undertryckas, att den begränsning av betodlingen, som förutsatts och om vilken i stor utsträckning enighet synes råda, inte kan medföra, att skillnaden i pris mellan socker, tillverkat ur svenska betor, och importerat socker blir utjämnad. Man får därför vara beredd på att även i fortsättningen ett skydd måste lämnas åt den svenska sockernäringsen, ett skydd som baseras på den överenskomna betodlingen i Sverige och på kostnaderna för denna odling och för tillverkningen.

Vilka är då de viktigaste villkoren för att ge sockernäringsen ett väl avvägt gränsskydd vid en fri import av socker?

Det viktigaste är att importavgiften i systemets ingångsläge fastställs på ett riktigt sätt och man således tar hänsyn till betodlingens och industriens faktiska kostnader vid nuvarande löne- och prisläge. Det är härvidlag av betydelse, att den förhandlande myndigheten, se-

dan alla parter klart accepterat önskvärdheten av en viss betodling och därmed svarande struktur hos industrien, även accepterar att kostnaderna vid beräkningen av importavgiften får kalkyleras på sådant sätt, att både odling och industri kan bedrivas med skälig lönsamhet.

Det är likaledes av stor betydelse, att den successiva sänkning av importavgiften, som är förutsedd i systemet, sker med beaktande av de faktiska möjligheter, som föreligger för rationalisering av odlingen och industrien. Jordbruksministern har också framhållit, att sänkningen av gränsskyddet måste anpassas till de reella rationaliseringsmöjligheterna.

I år har redan tre betbruk — i Linköping, Kävlinge och Trelleborg — nedlagts. Möjligheterna till ytterligare rationalisering och kostnadsänkning under den första treårsperioden av importavgiftssystemet får bedömas som små.

Av särskild betydelse vid beräkningen av importavgifter i systemets ingångsläge är, att hänsyn tas till de lägsta priser, till vilka socker kan importeras till Sverige, d. v. s. priserna på östeuropeiskt socker. Sockernäringsen kommer eljest att redan från systemets början mötas av ett inkomstbortfall, som gör det omöjligt att driva näringen på lönsamma grunder.

Det ligger i importavgiftssystemets natur, att de båda intressenterna, odlarna och industrien, skall på ett lämpligt sätt dela risker och chanser på grund av ändringar i hemmamarknadspriset på socker i förhållande till mittpriset vid systemets ingångsläge. Det bör inte vara alltför svårt att finna en riktig avvägning mellan odlarna och industrien inom detta område.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få instämma i yrkandet om bifall till utskottets förslag i punkten 19. Som jag förut sagt är emellertid inte det väsentliga, om importmonopolet bibehålles eller inte. Det väsentliga är att sockernäringsen — betodlare och industri — om den i fortsättningen skall kunna bedrivas som en lönsam rörelse, i verklig mening får täckning för sina kostnader.

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

Jag förutsätter alltså vid mitt yrkande, att det nuvarande systemet av rent praktiska skäl bibehålles som ett provisorium under en kortare övergångstid. Det gör jag av skäl som jag nu utvecklat, men också därför att jag ej tror, att ett genomförande av det nya systemet i den takt, som exempelvis herr Anderberg antydde, är möjligt att ernå. Vi har väl sedan länge dålig erfarenhet av möjligheterna att ifrån riksdagen påskynda viktiga förhandlingar och — vilket gäller i ännu högre grad — påskynda avlämnandet av propositioner. Skulle man göra en alltför optimistisk bedömning vid bestämmandet av tidtabellen för den fortsatta behandlingen av prisfrågan, tar man stora risker för betodlingen under kommande år och främst för dess igångsättande nästa odlingsår.

Herr SVEDBERG, LAGE, (s):

Herr talman! Efter de anföranden, som herrar Jon Jonsson och Anderberg hållit tidigare i dag i denna fråga, kan jag inskränka mig till att anföra några synpunkter i fråga om den prissättningsprincip, som man nu är i färd med att antaga.

På den norrländska landsbygden, och jag skulle tänka mig även i övriga delar av landet, har man nog allmänt framställt den frågan, varför man, då vi skall ta ställning till en ny prissättningsprincip och till frågan om lönsamheten för jordbrukets utövare, hemställt om att två tredjedelar av jordbrukets näringsutövare skall ställas åt sidan i avvaktan på nya speciella utredningar.

Det är nog alldeles riktigt, såsom herr inrikesministern nämnde i sitt anförande, att endast trevande försök hittills har gjorts för att komma till rätta med de svårlösta problem, som har tornat upp sig för det mindre jordbrukets utövning på den svenska landsbygden. Den ena utredningen efter den andra har sedan länge lagts på hög, och nya specialutredningar har satts i gång. Redan under åren från 1939 fram till 1947, då riksdagen fattade beslut om de framtida riktlinjerna för den svenska jordbruks-

politiken och om det mål man skulle eftersträva, uppmärksammades det mindre jordbruket av utredningarna, och man sade tydligt ifrån att man i framtiden skulle medverka till att storleksrationalisera det ofullständiga jordbruket — arronderingsförbättra det — och ge lantbruksnämnderna ekonomiska möjligheter att fullfölja en sådan politik. Men vad har sedan i verkligheten skett? Jo, man har successivt minskat lantbruksnämndernas möjligheter att främja denna utveckling inom det svenska jordbruket. Man fann att det förelåg överproduktion av jordbruksprodukter i detta land, och då övergavs den riktlinje som år 1947 ansågs vara den mest bärande. Helt naturligt kom denna omsvängning i främsta rummet att verka menligt inom de områden av vårt land, där det mindre jordbruket är dominerande. Möjligheterna till nyodlingsverksamhet har nu inskränkts genom att det statliga bidraget minskats, och man har hindrat en snabbar takt när det gäller genomförande av täckdikningar. Över huvud taget har lantbruksnämnderna ställts inför väsentligt större svårigheter då det gäller att fullfölja den politik som år 1947 med skäl ansågs böra rekommenderas.

Allt detta tar sig uttryck på olika sätt, och en mängd svårlösta problem har kommit till. Lantbruksnämnderna har att besiktiga fastigheter, vilkas ägare begärt stöd för att upprusta sina ekonomibyggnader, och att ta ställning till remisser från länsbostadsnämnderna angående den eller den brukningsenhetens förutsättningar för en upprustning av boningshusen. När båda dessa instanser i förening vägrar nyupprustning av ett mindre jordbruk, där byggnadsbeståndet är nedslitet, vad blir då följden? Jo, följden blir att den familj som lever på detta mindre jordbruk fortfarande måste bo sämre än andra, utan möjligheter att flytta på sig.

Det är naturligtvis riktigt att jordbrukets rationalisering har gått framåt i detta land. Men man har anledning att ställa frågan, om inte den vältrimmade mekaniseringen av det svenska jordbruket kostat väl stora pengar. Enligt den

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

nuvarande jordbrukskalkylen uppgår årskostnaden för förräntning och avskrivning av mekaniseringsinvesteringarna i det svenska jordbruket och för bränsleförbrukning och övriga utgifter av detta slag till icke mindre än 150 kronor per hektar odlad jord. Man signalerar redan nu från de mera industriellt drivna storjordbruken att man under vissa perioder av året behöver bli av med den överskottsarbetskraft som då inte kan sysselsättas. Är det arbetslöshetskassorna som skall betala denna lediga arbetskraft under vissa tider av året?

Vad beträffar det system för prissättning som nu föreslås har jag den bestämda uppfattningen att det säkerligen kommer att vara mer lättförståeligt för allmänheten. Under den tid den gamla kalkylen, som herr Gustaf Elofsson så varmt förordade, har tillämpats, har vi sannernigen flera gånger fått klart besked om hur orimligt den varit konstruerad. Man kan naturligtvis ännu inte med full säkerhet bedöma det nya prissättningssystemet, men jag tror att de flesta jordbrukare har den uppfattningen att den princip som nu skall antagas och det prissättningssystem som därefter skall genomföras kommer att bli väsentligt bättre än den hittillsvarande jordbrukskalkylen.

Problemet med landsbygdens avfolkning är särskilt brännande i de norrländska bygderna, där den ena gården efter den andra raseras. Människorna tvingas därifrån, och det går rätt bra att klara sig för dem som befinner sig i de arbetsföra åldrarna. Men vart skall de övriga ta vägen? Industrien kan inte ta emot dem, och lantbruksnämnderna har inte möjlighet att överföra dem till bättre belägna jordbruk, därför att ny kolonisation är praktiskt taget avstängd. Inom Västerbottens län finns ett område i Örträsk på 600 hektar mjälajord, ett av de bästa områden som länet kan uppvisa, och lantbruksnämnden har även till sitt förfogande över 5 000 hektar skog, men det har tillkommit endast två nya bebyggelser på detta område, helt enkelt därför att man inte velat vara med

om någon nykolonisation. Man måste ju få en möjlighet för de beslutande myndigheterna inom ett län att flytta över folk från de sämre belägna jordbruken till de bättre, i synnerhet i ett län som Västerbottens, där man har 27 000 brukningsenheter, av vilka drygt 20 000 ligger under gränsen på 10 hektar odlad jord. I Norrbottens, Jämtlands och Västernorrlands län finns samma problem. Jag tror att avfolkningen för närvarande går för snabbt. Det blir ekonomiska belastningar på kommunerna, och det uppstår svårigheter även för dem.

Nu är det många som säger: »Men ni har ju de stora skogsbolagen där uppe, ni har ju kronan, och de kommer naturligtvis med inkomstskatt från sina skogsinnehav att ge ekonomiskt stöd åt kommunerna i deras samhälleliga förvaltning. Jag tar mig friheten att titta på vilket ekonomiskt stöd de stora bolagen ger kommunerna. I min kommun, som har bortåt 10 000 invånare, har bolagen 58 000 hektar, jordbrukarna har 47 000 och kronan 20 000. Under den senaste femårsperioden, som omfattat en av de största högkonjunkturer vi haft, har bolagen för sina 58 000 hektar i kommunalskatt utbetalat, utom fastighetsskatten, 63 000 kronor under fem år, d. v. s. drygt 12 000 kronor om året. 1953 fann vi till och med att den motsvarande kommunalskatten utgjorde inte fullt 12 skattekröner. I en kommun, där skatteunderlaget rör sig om 198 000 skattekröner, kan man peka på hur blygsam skogsbolagens medverkan till den kommunala förvaltningen har varit.

Min förhoppning är, att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet skall skyndsamt medverka till att även det mindre jordbrukets problem får sin allsidiga belysning. Det kan inte vara rimligt, att man här gör en prognos och inför en prissättning på jordbrukets produkter, där 3-procentregeln skall gälla för olika varuslag och där man har möjligheter att göra omräkningar men samtidigt kräver att två tredjedelar av näringsens utövare skall solidariskt finna sig i att hålla fodermedelspriserna vid en viss nivå och acceptera priserna på

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

andra nyttigheter, som de själva konsumerar, men deras egna problem skall skjutas in i nya utredningar. Det är gott och väl med utredningar, men när man ser på resultatet av de utredningar som hittills gjorts, så finner man att då det gällt kostnader, har utredningarna i allmänhet lagts på hyllan, och man har anordnat nya utredningar, nya bassänger, där man i fortsättningen får slänga de olösta samhällsproblemen, till vilka man hänfört inte minst de ofullständiga jordbrukens framtida lönsamhet och deras innehavares existens.

Jag skall sluta mitt anförande med att instämma i det yrkande, som herrar Jon Jonsson och Anderberg tidigare under debatten framfört.

Herr **PERSSON, KARL**, (bf):

Herr talman! Den nuvarande jordbrukskalkylens för- och nackdelar har ju redan varit föremål för debatt i dag. Jag har vid mer än ett tillfälle kritiserat den ur olika synpunkter, och det är ju alldeles klart att den, liksom för resten allt mänskligt, har både fördelar och nackdelar. De sistnämnda innebär ju i synnerhet att kalkylen kan bli ganska godtycklig. De ursprungsberäkningar, till vilka de som upprättar denna stora jordbrukskalkyl har att hålla sig, är i stor utsträckning ganska ovissa. Detta visade sig bl. a. när de gjorde upp värkalkylen och hade inte mindre än fem olika grunder för beräkningen av arbetskraftens volym. Samma förhållande har rått när de räknat med jordbrukets kostnader för ränteutgifter. Utom att man har tvistat om hur stor del av räntan som skall beräknas så har det också rått ganska stor ovisshet om hur beräkningen skulle ske. Principen har varit att jordbruket skulle få full räntegottgörelse för det nedlagda kapitalet, men det har nästan aldrig blivit på det viset när jordbrukskalkylen upprättats. Om inte annat så har förhandlingarna måst avstå från att kräva full räntegottgörelse.

En annan sak som säkerligen har varit en stor fördel hos den gamla kalkylen är att kostnaden för arbetsinsat-

sen är sammankopplad med lantarbetaravtalet. Det har i alla fall lett till en garanti för att jordbrukarna fått ersättning i samma mån som andra löner har gått upp. Ty lantarbetarlönen har ju en viss förmåga att följa med i den övriga löneutvecklingen. En fördel har varit att denna lönesättning har fått följa med i jordbrukskalkylen. Därmed är det inte sagt att detta har slagit ut fullständigt rätt. Det har ju aldrig funnits någon garanti för att den enskilde jordbrukaren — jag tänker då mest på småbrukaren — kunnat få ut denna lön för sitt arbete. Detta har till mycket stor del berott på hur de olika produkterna har prissatts vid förhandlingarna. Det har också till mycket stor del berott på den enskilde jordbrukaren själv, berott på i vilken mån han haft förmåga att kalkylera och räkna ut den för honom mest ekonomiska produktionsinriktningen. Kvar har stått att det i synnerhet för två kategorier har varit nästan omöjligt att tillgodoräkna sig lantarbetarlönen. Detta har gällt dels småbrukarna, dels och framför allt den magra jordens brukare, och som jag sagt här vid kanske mer än ett tillfälle är detta i mycket stor utsträckning samma personer. Småbruken är i mycket hög grad placerade på den magra och sämre jorden.

Vad sedan gäller det nya prissättningssystem, som skall genomföras, så har frågan om inkomstlikställdheten nu diskuterats mycket. Man har ifrågasatt om den i genomsnitt för jordens brukare är uppnådd eller inte. Enligt utredning från jordbruksinstitutet skulle den ha varit uppnådd ungefär 1952, men man får då komma ihåg att när institutet gjorde sina kalkyler räknade det in även skogsprodukterna bland inkomsterna för att få fram likställdhet. Så har ju inte tidigare skett, utan skogen har varit en sak för sig själv. Vad sedan gäller åren efter 1952 är det ju allmänt omvittnat att då har inte likställdheten kunnat upprätthållas. Om vi endast kastar en blick på prissättningen dessa år och på kalkylutslaget, så finner vi, såsom har sagts här tidigare, att jordbruket under dessa år skulle ha haft ungefär 1 000

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

miljoner kronor mer, om kalkylen skulle ha legat helt till grund för prissättningen. Dessa pengar har inte kommit jordbruket till del ens om vi räknar med den ersättning för årets skörde-skador som skall beslutas om några dagar. Vi kan med andra ord vara säkra på att inkomstlikställigheten för basjordbruket inte finns för närvarande.

Det nya prissättningssystemet skall ju grunda sig på den s. k. slåtbygdskalkylen i södra och mellersta Sverige. Det betyder att prissättningen skall ske på grundval av de förhållanden som råder för basjordbruket i de bästa jordbruksbygderna i Sverige. I den övriga delen av landet skall vad man då kommer fram till räcka just därför att där har skogsinkomsterna räknats in. Det betyder att de som saknar skog i det övriga Sverige inte kommer att kunna uppnå inkomstlikställighet med andra grupper, i varje fall när det gäller basjordbruket och mindre brukningsdelar. Vi vet att det finns flera tiotusental jordbrukare som saknar skog. Framför allt gäller detta alla arrendatorerna och en hel massa andra jordbrukare som inte har skog eller endast skog till husbehov. De kommer inte att få denna likställighet.

Det pågår en utredning om möjligheterna att förse dessa jordbrukare med skog, men vi har ju inte hört någonting från denna utredning och vet inte ens om den kommer att kunna anvisa en framkomlig väg för att förse dessa jordbrukare med skog. Detta är en av orsakerna till att jag har föreslagit uppskov med det nya prissättningssystemet, detta att de som inte har någon skog inte kommer att få likställighet efter de principer som fastslås när vi fattar beslut i denna fråga.

Sedan är det alla de jordbrukare som herr Svedberg har talat om i sitt anförande alldeles nyss, de 180 000 jordbrukare — två tredjedelar av hela antalet — vilkas jordbruk är mindre än basjordbruket. De kommer ju inte heller att bli tillnärmelsevis tillgodosedda genom det beslut som kommer att fattas i dag. Även här är ju en utredning tillsatt. Detta skedde inte förrän efter det att jord-

bruksministern hade avlämnat propositionen. I propositionen har han faktiskt tagit undan de medel, som säkerligen hade behövts för att utredningen skulle kunna komma med något förslag, som i nämnvärd utsträckning skulle kunna hjälpa det mindre jordbruket. Jag syftar på de allmänna mjölkpristilläggen, som under de sista åren uppgått till ca 100 miljoner kronor och som har utgått lika för all mjölk för att förbilliga mjölkprodukterna för konsumenterna eller för att göra näringen bärkraftig för jordbrukarna — vi kan där anföra vilken av dessa två saker som vi vill. Där finns ungefär 100 miljoner kronor — jag tror att det sista året var 98 miljoner — som det säkerligen hade varit behövt att ta undan för att göra det mindre jordbruket i någon mån bärkraftigt. Den nu tillsatta utredningen med de direktiv den fått kan knappast komma med något förslag, som i större utsträckning kan hjälpa det mindre jordbruket att få s. k. likställighet. Det är en annan orsak till att jag har föreslagit uppskov med att fatta beslut. Nog hade det varit bra, om vi hade fått se resultatet av dessa båda utredningar, innan riksdagen fattade beslut, så att vi samtidigt kunnat ta hänsyn till det skoglösa jordbruket och till småbruket.

Nu har jordbruksministern skrivit i propositionen, att det ur vissa synpunkter är önskvärt att vi inte kopplar ihop dessa två saker, utan avgör frågan om basjordbruket och det större jordbruket först. Det kan hända att det är en fördel för dessa jordbruk, men jag tror inte att det kommer att bli till fördel för småbruket, att dess prisfrågor skall släpa efter och man inte vet om det ens tillnärmelsevis blir någon likställighet. När medlen har avsatts till de andra jordbruken, blir det ju knappast någonting över till småbruket.

Sedan kan jag hänvisa till vad herr Svedberg nyss sade om att det mindre jordbruket skall hjälpa till att garantera, att fodersädspriserna blir tillfredsställande för det större jordbruket. Det mindre jordbruket som behöver köpa fodersäd för sin animalieproduktion skall,

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

om så behövs, betala införselavgifter, och de medel som på detta sätt flyter in får till och med användas för att hålla priset på en rimlig nivå. En låg foderkostnad är oerhört betydelsefull för att det mindre jordbruket skall kunna drivas rationellt. Jag har sagt det tidigare — och jag kan inte låta bli att upprepa det här — att den enda förutsättningen för att småbruket skall kunna drivas med vinst är att det med fördel kan ha en något så när stor animalisk produktion.

Nu sägs det ju, att småbruket skall strukturrationaliseras. Det allra minsta jordbruket skall försvinna. Det skall genom sammanslagning uppgå i det större jordbruket — åtminstone när det gäller familj jordbruk är väl detta meningen. Man börjar redan höra i diskussionen, åtminstone från visst håll, att familj jordbruken sedan skall uppgå i ännu större jordbruk. Men jag tror inte att det går att låta småbruket försvinna. Detta skulle i mycket stora delar av landet betyda, att småbruket helt enkelt måste läggas ned och planteras med skog på grund av att det är omöjligt att genom sammanslagning uppnå familj jordbrukets storlek.

Nu är det ju trots allt på det sättet, att innehavarna av småbruken är mycket sega, och småbruken försvinner nog inte utan vidare. Jag kan återigen hänvisa till vad herr Svedberg sade om ett sådant där småbruk. Om det skall säljas, kan den som köper det som det är inte få statlig räntegaranti på sina lån eller bidrag till nybyggnader i samma utsträckning som basjordbruket kan få. Men trots detta håller man fast vid det mindre jordbruket, och det har inte kunnat försvinna från den svenska kartan i så stor utsträckning. Rationaliseringsivrarna är ju inte heller tillfreds med den takt, i vilken småbruket försvinner, utan vill att det skall gå ännu fortare.

Jag tror inte att detta kommer att gå särskilt fort genom statliga åtgärder. Delvis tror jag att de små och ofullständiga jordbruken kommer att försvinna genom att de förstoras av jordbrukarna

själva. Det är nog inte många småbrukare, som inte själva försöker köpa till något, odla nytt eller på något annat sätt förbättra, så att deras jordbruk blir större och bättre. Det är jag övertygad om att de med alla medel själva försöker göra. Men att på statlig väg få småjordbruken att försvinna tror jag inte kommer att gå så lätt, trots de påtryckningsmedel som finns.

Om det nya prissättningsystemet sade jag alldeles nyss att priset nu skall beräknas så, att basjordbruket på slättbygdsområdena får den omtalade likställigheten, men även här är vissa avsteg föreslagna. Det är två för detta jordbruk mycket betydelsefulla standardodlingar som skall bli föremål för en etappvis skeende avveckling av prisstödet, sockerbetorna och potatisen. I utskottet har företagits vissa uppmjukningar på båda dessa punkter, men principen kvarstår i alla fall, att för dem skall prisstödet etappvis avvecklas, ty man säger att det är möjligt att ytterligare rationalisera dessa odlingar.

Herr Wehtje var i sitt anförande inne på sockerbetsodlingen och menade, att det fanns vissa möjligheter till rationalisering. Ja, det är klart att det finns vissa möjligheter att rationalisera ytterligare, men detta betyder då, att den rationalisering jordbruket kan företa på bägge dessa områden oavkortad skall gå till konsumenterna. Jordbrukarna skall inte själva få någon del av inkomsterna av rationaliseringen, och medan alltså andra inkomsttagare får sin inkomst höjd blir det då inte någon bättre inkomst ens för basjordbruken.

När det gällde sockret framhöll herr Wehtje, att sockerpriset de flesta åren sedan 1940 varit lägre än om vi skulle ha importerat från utlandet och att det endast är sedan 1951 som det svenska sockerpriset har varit högre än importpriset. Ja, det är alldeles riktigt, men detsamma gäller ju nästan alla jordbruksvaror. Det har inte varit tal om att prissättningsystemet skulle anknytas till världsmarknadspriset under hela den tid världsmarknadspriset var högre än priset i Sverige. Men nu när världsmarknads-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

priset har gått ned, måste det inge vissa betänkligheter med det nya prissystemet. Det skall ju — låt vara med visst gränsskydd — anslutas till världsmarknadspriset, som är och efter alla tecken att döma kommer att förbli lägre än det svenska priset kan bli, om nämligen de svenska jordbrukarna skall ha sin utkomst. Inte heller med hänsyn till de lönekostnader som finns inom det svenska jordbruket kan den svenska produktionskostnaden bli lägre, och även detta måste inge en viss betänksamhet mot att övergå till det nya prissättningsystemet.

Jag skall inte orda vidare om detta. Det hade varit mycket mer att tillägga, men många talare har haft ordet före mig, och det kommer ännu en del efter mig. Jag skall bara sluta med att säga, att det är framför allt i avvaktan på de pågående utredningarna som jag i min motion föreslagit att vi skulle uppskjuta ikraftträdandet av det nya prissättningsystemet. Vad jag har sagt leder naturligtvis närmast till att jag endast skulle begära uppskov med det nya prissättningsystemet för vidare utredning och för anknytning till de utredningar som kommer. Men det går ju inte vare sig i en motion eller bär i kammaren att yrka att en fråga skall uppskjutas till ett annat år, och då har jag ingenting annat att göra än att yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition. Jag ber, herr talman, att få göra detta yrkande.

Herr LARSSON, SIGFRID, (bf):

Herr talman! Jag kan instämma i vad jordbruksutskottets ordförande sade i början av debatten och endast kort uppehålla mig vid några reservationer.

Jag börjar med reservation nr 8 av herrar Eskilsson och Hæggblom. Det är en passus som de önskar införd i utskottsbetänkandet om inkomst- och resultatutjämning.

Herr Eskilsson har under debatten visat en förkärlek för dubbelprogram, men jag är inte övertygad om att han vore lämplig som programledare, ty det kunde ju tänkas att han blandade ihop de

olika programmen så att de inte kom på den avsedda våglängden.

Jag drar den slutsatsen därför att han i reservationen har placerat ett uttalande, som efter mitt sätt att se inte hör hemma i jordbruksutskottets betänkande. Det hör till bevillningsutskottet. Det har ju också varit utskottsmajoritetens uppfattning.

I sak är jag helt överens med herr Eskilsson om att det är värdefullt med en förlust- och resultatutjämning. Men frågan kan, som jag redan nämnt, inte behandlas i detta sammanhang. Det kan därutöver tilläggas att herr Eskilsson är ute för att slå in öppna dörrar, ty så sent som den 30 november i år förklarade finansministern här i kammaren, att han hade för avsikt att sätta i gång en utredning om just dessa förhållanden.

Jag går så över till att tala om reservationen under punkten 12, som rör spärreglerna. Det hade anmärkts från herr Hanssons sida att den utformning, som utskottet har gett 6-procentregeln, inte var lämplig. Det finns en reservation på den punkten från folkpartiet. I motiveringen till reservationen anföres följande exempel. Under fyra månader i följd ligger producentprisindex 6 enheter under 100. Summan avvikelser i följd för dessa fyra månader blir 24, men så kommer det en månad, då det inte är någon avvikelse alls; producentprisindex ligger på 100. Därefter kommer vi till den sjätte månaden, då avvikelsen på nytt uppgår till 6 enheter. Summan avvikelser för dessa sex månader blir då tillsammans 30 enheter, varför spärregeln skall träda i kraft, om riksdagen beslutar som utskottet har föreslagit. Det har varit ett avbrott på endast en månad. Nu vill inte folkpartiet godta denna regel, utan anser att om det kommer ett sådant avbrott skall man inte alls räkna med vad som tidigare har hänt. Man motiverar det med att om producentprisindex under den sjätte månaden av någon tillfällighet sjunker till 94, så är det olämpligt att låta 6-procentregeln träda i kraft. Jag frågar då: Om vi har en serie indextal, 94, 94, 94, 94, 100 och så 94 igen, vilket skulle de

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

flesta som ser denna serie betrakta som en tillfällighet? Det skulle givetvis vara talet 100, och inte det sista talet 94? Jag tycker att folkpartiet i sin reservation på denna punkt på ett strålande sätt har belyst hur viktigt det var att utskottet ändrade utformningen av 6-procentregeln. Genom ändringen blir den mera effektiv för det ändamål för vilken den är avsedd, nämligen att skydda inkomstlikställigheten, en princip som vi alla är överens om.

Jag skall till sist nämna några ord om reservationen under punkt 19, som gäller sockernäringsringen. Jag behöver inte uppehålla mig så länge vid denna punkt, eftersom herr Wehtje redan har lämnat en del uppgifter om priser o. d. Bara ett par kompletteringar!

Priset på strösocker i detaljhandeln 1954 var 1 krona 11 öre. Hur fördelade sig dessa pengar på de olika leden? Betodlaren, som har frambragt sockerbetorna, fick av detta belopp 59,60 öre. Sockerbolaget fick för att det av sockerbetan gjort socker 27,52 öre. Men så när sockret är färdigt i sockerfabrikerna och i stor utsträckning paketerat, skall det ut i detaljhandeln. Det tillkommer fraktkostnader o. s. v., och så skall det av detaljhandlaren lämnas till kunden. Hur mycket kostar det? Jo, 23,88 öre. Sådan var fördelningen 1954.

I dag kostar sockret 1:13 per kg — jag frågade i en affär i Stockholm innan jag gick hit. Hur mycket får betodlaren i dag? Jo, han får nu mindre än i fjol för sin insats. Jag skulle tro att det rör sig om 57,5 öre per kg.

Jag skulle också något vilja beröra vad betodlarna får i olika länder — vi har varit inne på den frågan, och jag skall endast göra ett par kompletteringar. Om vi jämför detaljhandelspriset i Sverige, Belgien, Danmark, Nederländerna och England, finner vi, att betodlaren får ungefär 50 procent av detaljhandelspriset. Om jag räknat rätt får betodlarna i år knappt 51 procent av sockerpriset för att de frambringa betorna. Resten går till fabrikations- och distributionskostnader. I fjol fick betodlarna som jag tidigare utvecklat 53 å

54 procent. I Belgien får betodlaren 54 procent. I Danmark, som ju ofta anförs som exempel på ett land med låg prissättning, får betodlarna 52 procent av det belopp som sockerköparna får betala i detaljhandeln. Sockerpriset i Danmark är visserligen något lägre än här i Sverige, men det är ju ett känt faktum att priset på alla produkter påverkas av det allmänna löneläget i produktionslandet. I Sverige har vi, såsom det påpekats från flera håll, högre löner än i Danmark. I England får betodlarna 61 procent av sockerpriset i detaljhandeln. I Nederländerna får man ungefär samma procent som i Sverige, kanske t. o. m. någon procent lägre.

Jag har velat anföra dessa exempel för att visa att de svenska betodlarna, om man jämför med andra länder, icke får ut ett särskilt högt pris för sina sockerbetor.

Herr Anderberg påpekade att sockret är ett av våra viktigaste näringsmedel och att vi täcker en stor del av vårt kaloribehov genom vår sockerkonsumtion. Jag vill tillägga att socker också är det billigaste näringsmedlet per kalori räknat. Det finns säkerligen intet livsmedel som i det hänseendet kan konkurrera med socker, även med de priser som nu tillämpas för det socker som produceras inom landet.

Både utskottsmajoriteten och reservanterna är överens om att vi i Sverige bör bibehålla en viss inhemsk sockerproduktion. Jag skall inte redovisa alla skälen härför, utan nöjer mig med att konstatera att denna uppfattning är utgångspunkten för vårt resonemang då vi motionerat om att man inte skall gå allt för brådstörtat till väga med införande av det nya prissystemet även för betodlingen. Vi befarar nämligen att man då kan skada den nu rationellt uppbyggda betodlingen och sockerframställningen här i landet. Har vi verkligen råd att ta risken att skada en så viktig näringsgren? Vi har ju hört hur många personer som är beroende av sockerproduktionen. Någon kanske invänder att våra farhågor i det avseendet är överdrivna. Man undrar kanske varför vi inte vill

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

låta prissättningen på sockerbeter inrangeras i samma system som gäller för övriga jordbruksprodukter. Vi anser emellertid att vi har starka skäl för vår ståndpunkt.

Herr Wehtje har angett en del av dessa skäl, och herr Anderberg antydde kanske ett av de allra starkaste skälen när han sade, att han förstod att det skulle bli knappt om tid att hinna klara saken för 1956 års betodling. Det är alldeles riktigt. Vegetationsperioden i de delar av vårt land, där sockerbeter odlas, kommer mycket tidigt. Man måste faktiskt redan nu förbereda denna odling för 1956, och det arbetet har väl också redan delvis gjorts.

Om vi nu skulle besluta att övergå till det nya systemet för prissättningen, är jag rädd för att många betodlare kommer att ställa sig tveksamma om de skall fortsätta med betodling. Det nya systemet för ju bland annat med sig att de får a-conto-betalningar medan de hittills varit vana vid att erhålla ett kontrakterat pris. Det vore ytterst beklagligt om betodlingen på grund av denna tvekan bland odlarna skulle minska i omfattning. Då kunde man vålla skador som kanske inte är helt irreparabla men som i varje fall blir svåra att snabbt reparera. Det är här nämligen fråga om ett ytterst invecklat maskineri.

Sedan vill jag, herr talman, såsom för övrigt redan herr Wehtje gjorde, starkt poängtera, att det inte är meningen att sockernäringen på längre sikt skall ställas i någon särklass. Det framgår tydligt av utskottets utlåtande att så icke är meningen. Jag måste också fråga, om inte ett bibehållande nu av importmonopolet faktiskt står i samklang med de grundprinciper som vi alla är eniga om när det gäller prissättningen för jordbrukets produkter. Som framgår av propositionen och utskottets utlåtande skall, om prisläget på världsmarknaden under en viss period sjunker så mycket att en importavgift på 25 procent av importpriset inte räcker till för att ge tillräckligt skydd, Kungl. Maj:t vidta kvantitativ importreglering. Vi råkar nu i fråga om socker befinna oss i den situationen, när det

nya systemet skall träda i kraft, att priset på världsmarknaden är exceptionellt lågt. Det räcker därför inte med en importavgift som är 25 procent av importpriset. I det läget måste man tillämpa en kvantitativ importreglering. Men, säger man, det betyder ju ett bibehållande av importmonopolet. Jag är helt överens med herr Anderberg om att importmonopol icke är någonting önskvärt. Jag är ingen vän därav. Men vi måste komma ihåg att det kan vara en viss skillnad på hur ett monopol är konstruerat. Här är det ju så, herr Anderberg, att vi har ett importmonopol, där varken Sockerfabriksbolaget eller sockerbetodlarna kan skära breda remmar ur konsumenternas ryggar, utan det är så konstruerat att staten är med och granskar detaljerna och kostnaderna för såväl odlingen av betorna som fabrikationen av socker. Staten har fullständig insyn i detta.

Jag kan inte heller vara riktigt överens med herr Anderberg om att den omständigheten att vi har ett importmonopol skulle förhindra den önskade rationaliseringen av betodlingen. Jag vågar nästan påstå att det är på få områden inom lantbruket som vi har en så stark rationalisering som inom sockernäringen. Det gäller fabriksledet, och det gäller odlingsledet. Är inte det faktum, att man kunnat sänka sockerbetspriset under de två senaste åren, när allting annat stigit, ett belägg för att här måste ha skett en rationalisering. Annars skulle en prissänkning inte ha kommit till stånd. En annan fara som jag tror också föreligger, om vi nu skulle kasta oss huvudstupa in i detta nya system även när det gäller sockernäringen, är de exceptionella prisförhållanden som för närvarande är rådande.

Herr Wehtje var pessimist, när han såg på framtiden, och trodde att det internationella sockerpriset även i framtiden kommer att vara lågt. Vi behöver inte heller gå långt tillbaka i tiden för att finna stora skillnader mellan hemmamarknadspriset och priset på världsmarknaden. I reservationen står det att sedan flera år har prisskillnaden mellan inhemskt socker och socker som impor-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

terats varit mycket stor. Vad menar man då med »flera år»? Ända till mitten av 1952 var det inte någon nämnvärd skillnad i pris mellan importerat socker och socker producerat här hemma. I mitten av 1951 — jag skall begränsa mig till att ange siffran härför — fick den inhemska sockernäringsen för det socker den producerade 77 öre. Hade vi inte haft en sockernäring här i landet, hade konsumenterna fått betala för importerat socker 1 kr. 27 öre. Man vet inte, om inte prisrelationerna kan ändra sig igen. Är det inte i ett sådant förhållande bra att ha en så förnämlig näring inom landet som sockernäringsen intakt?

Det är också så, att om betodlingen börjar minska starkt blir det någonting annat på de arealerna, kanske någonting som vi har överskott på redan förut inom landet. Det har på sista halvåret visat sig att mjölkproduktionen betänkligt gått ned. En minskning av betodlingen kommer också att påverka mjölkproduktionen, ty för att man skall kunna odla betor till ett något så när rimligt pris måste vi ha möjlighet att tillvarata avfallet och använda det till bete för korna. Jag är övertygad om att mjölkproduktionen skulle försvinna eller minska inom de nuvarande betodlingsområdena, därest betproduktionen nedlades eller starkt minskades. Det skulle få till följd en ytterligare minskning av mjölkornas antal. Det är en fara som vi nu bör tänka på i detta sammanhang och som också har påpekats i jordbruksutskottets betänkande.

Utskottet och reservanterna är således ense om att vi skall övergå till en friare prissättning på socker. Det enda vi inte är överens om är tidpunkten. Vi säger — och jag har försökt att något ange skälen härför — att vi inte bör göra det just nu, då läget för betodlingen är svårt. Vi behöver denna tid av tre år på oss. Kanske hade det kunnat räcka med ett år, men det synes i varje fall vara praktiskt taget omöjligt att låta det nya systemet gälla redan för 1956 års skörd. Hade man föreslagit fem år hade frågan varit i ett helt annat läge. Men nu är det ju dock bara ifrågasatt tre år. Och då kon-

sumenterna har fullgoda garantier för att de vid nuvarande system inte får betala något oskäligt högt pris, tycker vi att alla borde kunna vara ense om att just nu låta det vara som det är med sockernäringsen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande med undantag för punkt 13, där jag ber att få yrka bifall till den av herr Tjällgren m. fl. avgivna reservationen.

Herr NORD (fp):

Herr talman! Sedan nu tretton talare varit uppe och lagt ut texten angående jordbruksutskottets föreliggande utlåtande, torde det inte vara så särskilt mycket att tillägga. Jag skall inte heller, herr talman, ta många minuter i anspråk, även om det skulle vara frestande att gå in på några frågor närmare.

Jag tänker närmast på folkpartiets reservation i anslutning till punkt 16 i jordbruksutskottets yrkande. När det gäller fodersäd och andra fodermedel kommer man in på en fråga, som i allra högsta grad berör småbruket. Förutsättningen för småbruket att kunna uppehålla en någorlunda lönsam produktion är att foderpriset inte hålls alltför högt. År efter år har folkpartiet framhållit betydelsen av att foderpriserna hålles inom rimliga gränser. Sålunda vill jag minnas, att jag vid debatten under värdagsdagen angående jordbruksfrågan var inne på samma tema, och jag vill också minnas att såväl jordbruksministern som herr Jonsson i Fjäle höll med mig om att priserna på fodervaror var höga. Men det har inte blivit någon ändring i det avseendet, utan den dag som i dag är kan vi konstatera att förhållandet är detsamma. När det i jordbruksutskottets utlåtande yrkas, att exportpremier skall utbetalas för fodersäd, har vi därför inom folkpartiet reserverat oss, ty vi har erfarenhet av vad detta vill säga. De stora mängder av foderspannmål och brödspannmål, som exporterades under fjolåret, har vi i färskt minne. Jag tror att det skulle ha varit värdefullt, om vi i dessa foderbristens dagar, då framför

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

allt många av småbrukets utövare drabbas hårt, hade haft tillgång till rikligare mängder av foder och billigare foder än nu är fallet.

Jag skall, herr talman, inte uppehålla tiden längre, eftersom klockan är så mycket. Min partivän herr Hansson har redan gått igenom folkpartiets yrkanden, och jag vill sluta med att yrka bifall till reservationerna 2, 10, 12, 16 och 20 i jordbruksutskottets utlåtande.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! För den som i likhet med mig redan för flera år sedan motionerade om en utredning för att få totalkalkylen ersatt med ett bättre och friare system är det glädjande att statsmakterna nu tar ett steg på vägen mot jordbrukets liberalisering. Det är bara synd att det skulle behövas en svartrost-epidemi, som kostat vårt land över 100 miljoner kronor, innan regeringen tog initiativ till en avveckling av totalkalkylen. En del av dem, som yttrat sig i dag, har ju pliktskyldigast begråtit totalkalkylen, fastän denna kalkyl även under det sista året givit belägg för vilka orättvisor som kan begås inom kalkylens ram. Även om det nya systemet är krångligt, och det skall gärna erkännas att det är, är det dock ett steg i rätt riktning. Jag är övertygad om att det i längden kommer att bli till förmåga för det svenska jordbruket, även om det naturligtvis kan tänkas bli vissa övergångs-svårigheter.

Under hänvisning till det exportöverskott, som vi har haft under senare år och som i vissa fall varit svårt att avsätta på världsmarknaden, har det sagts att vi inte skall fatta dagens beslut i någon överskotts-panik. Nej, det skall vi naturligtvis inte göra. Men jag tror att man tar miste, om man utgår från att vi inte även i framtiden kommer att ha ett exportöverskott. Man har hänvisat till att på en del håll åkermark numera lägges igen till skog. Utan att gå i detalj skulle jag vilja säga, att den omfattning, i vilken denna förändring kan

genomföras, inte innebär någon lösning av vårt överskottsproblem. Vi måste räkna med att vi också i framtiden kommer att ha ett överskott av jordbruksprodukter. Det är då rimligt att jordbrukspolitiken utformas på ett sådant sätt, att jordbrukets produktion blir så effektiv som möjligt. Hur det skall gå till i detalj, skall jag nu inte uppehålla mig vid. Det får jag tillfälle att återkomma till i annat sammanhang. Jag vill emellertid här gärna säga, att det är glädjande att jordbruksutskottet vid behandlingen av föreliggande fråga har uttalat sig i samma anda.

Det är, såsom jag nyss sade, glädjande att vi nu kan se fram emot en liberalisering av jordbruket. Särskilt i ett avseende är emellertid enligt min mening utskottets förslag avsevärt sämre än departementschefens, nämligen i fråga om sockermonopolet. Herr Anderberg sade för en stund sedan, att det skall finnas utomordentligt starka skäl för att sockermonopolet skall bibehållas. Jag skulle mycket kraftigt vilja understryka vad han sagt. Man kan inte göra gällande, att det skall vara nödvändigt att bibehålla ett monopol för en av de allra högst avkastande kulturväxter, som vi har i vårt land, odlad på landets bästa jordar och under de mest gynnsamma klimatbetingelser. Det finns även, såsom herr Anderberg framhöll, möjligheter att rationalisera sockernäringsen. Jag vill erinra om att departementschefen också framhållit bland annat, att man bör »beakta att möjligheterna till ytterligare rationalisering synes vara icke obetydliga». Departementschefen säger vidare, att det ur »såväl jordbrukets som samhällets synpunkt är önskvärt att en möjligast effektiv och konkurrenskraftig sockerindustri skapas i vårt land, så att gränsskyddet för sockerproduktionen kan nedbringas». Jag vill mycket livligt ansluta mig till uppfattningen, att en effektivisering genom fortsatt rationalisering är nödvändig. För min del tror jag att en sådan utveckling inom sockernäringsen lika väl som inom övriga grenar av jordbruket främjas bäst, om man låter sockernä-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

ringen få samma grad av frihet som övriga grenar av jordbruket.

Det har här i dag framhållits, att en mycket livlig rationaliseringsprocess redan pågår inom sockerindustrien, och det har också framhållits, att ytterligare rationalisering av industrien är möjlig. Till detta skulle jag vilja lägga, att det inom själva sockerbetsodlingen pågår en mycket livlig rationalisering, till mycket väsentlig del under ledning av Sockerbolaget. Mycket goda resultat har redan vunnits av detta rationaliseringsarbete, och jag tror att mycket goda resultat ytterligare kommer att kunna vinnas inom en nära framtid. Det är därför angeläget att man även skapar en högre grad av frihet för sockernäringsen. Det tror jag är det bästa sättet, på vilket vi kan gynna svensk sockernäring.

Det har sagts att sockernäringsen skulle komma att arbeta under ogynnsamma betingelser. Jag vill erinra om att redan under nuvarande monopolförhållanden sockerindustrien och sockerbetsodlingen i Västergötland lagts ner. Helt nyligen har vi bevittnat samma utveckling i Östergötland. Monopolet har inte på något sätt utgjort ett skydd för sockerbetsodlingen och sockerindustrien i Mellansverige, och det torde inte heller i framtiden komma att bli något skydd för sockerindustrien. Tvärtom tror jag, att vi när bästa resultatet genom att avveckla monopolställningen även när det gäller sockerindustrien.

Jag ber därför, herr talman, att få instämma i yrkandet om bifall till reservationen under punkten 19.

Herr WEHTJE (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte i vilken utsträckning herr Oswald följt med debatten i denna fråga eller studerat handlingarna. Jag skulle endast vilja fråga honom, varifrån han har fått sin uppfattning att någon önskar i fortsättningen behålla ett importmonopol för socker. Min framställning gick ut på att beskriva läget sådant det är för betodlingen och sockerframställningen, och jag slutade med att säga, att jag av rent

praktiska skäl finner att man inte kan besluta en övergångsordning för sockerprissättningen på samma sätt som för de andra grödorna. Jag ställer nu direkt den frågan: Har herr Oswald tänkt sig in i hur det skall bli möjligt att till våren fastställa regler för prissättningen, så att vi över huvud taget får en betodling i Sverige nästa år? Jag har sagt ifrån att det inte är fråga om monopol eller undantagsregler, utan om sådana regler att en lönsam betodling och sockerutvinning möjliggöres; och jag tror inte att herr Oswald vill bestrida det berättigade i detta önskemål. Vad vi här skall slå vakt om är inte ett sockerbolagsintresse, utan i första rummet ett betodlarintresse. Det är inte realistiskt att tänka sig att vi ena året genom våra beslut i riksdagen omöjliggör en odling och andra året odling- en utan vidare tas upp igen.

Jag har, herr talman, endast velat påpeka, att ingen har påyrkat bibehållande för framtiden av ett sockermonopol.

Herr OSVALD (fp) kort genmäle:

Herr talman! På herr Wehtjes direkta fråga vill jag svara, att jag hade nöjet att höra hela hans anförande, och jag måste säga att jag har svårt att förstå hur man i ett och samma anförande kan redovisa de synpunkter, som han förde fram dels i början av anförandet och dels senare beträffande sockernäringsen. Jag är ingalunda blind för de svårigheter som kan uppkomma under en övergångsperiod, men jag tror för min del att vi har tillräckligt lång tid på oss för att klara de problemen; i det fallet kan jag också hänvisa till vad departementschefen har sagt. Det finns knappast någon anledning till farhågor för den svenska betodlingens framtid — den kommer säkert att klara sig.

Herr WEHTJE (h) kort genmäle:

Jag tror inte det hjälper så mycket, vad herr Oswald tror. Vi måste enligt min mening försöka klara begreppen litet bättre, och eftersom statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet är

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

närvarande i kammaren, skulle jag vilja höra med honom, om han tror att det finns möjligheter att före den 1 mars få fram en kungl. proposition med förslag om de regler för prissättningen som skall tillämpas. Herr Osvald har ej tänkt igenom problemet, men herr statsrådet kan kanske hjälpa herr Osvald. Kommer inte propositionen på riksdagens bord i god tid före den 1 mars, finns det ingen möjlighet att behandla dessa frågor så, att vi får någon betodling alls nästa år.

Herr OSVALD (fp) kort genmäle:

Det spelar kanske inte någon större roll vilken uppfattning herr Wethje har om hur mycket jag sysslat med dessa frågor, men jag skulle vilja säga att med den motivering för sockermonopolets bibehållande, som herr Wehtje här fört fram, skulle man faktiskt kunna tala för bibehållandet av det hittillsvarande systemet även på varje annan punkt.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Det har här sagts så mycket i denna fråga, sedan jag begärde ordet, att jag därför skall fatta mig mycket kort.

Jag skulle egentligen endast vilja ställa en fråga till folkpartiet. Jag skulle först vilja säga att jag är glad, att herr Osvald har en annan inställning till denna fråga än folkpartiet har i sin reservation. Jag läste i Expressen i måndags en artikel, skriven av herr Waldemar Svensson. Han säger där att jordbruksutskottets behandling av propositionen om den framtida prissättningen har tilldragit sig stort intresse och att detta i första hand beror på bondeförbundsmotionen, men så slutar han med att fråga, om det kan vara socialdemokraternas mening att utrusta systemet med alternativa tolkningsmöjligheter. Han börjar således med att tala om bondeförbundet och slutar med socialdemokraterna, och det är naturligtvis bara för att läsarna av Expressen skall tro att det är socialdemokraterna som förordar ett system som innebär högre priser.

Det var speciellt fem punkter som herr Waldemar Svensson åberopade. Jag skulle där egentligen vilja fråga, varför herr Waldemar Svensson inte tillägger punkten om folkpartiets reservation när det gäller sockerfrågan. Herr Svensson glömmmer faktiskt bort att tala om för dem, som läser Expressen — det gäller kanske i första hand de stora konsumentgrupperna här i Stockholm — att folkpartiet stöder en monopolställning i sockerfrågan, som otvivelaktigt i dagens läge innebär högre pris på socker än vad som skulle vara nödvändigt. Det hade ju varit mycket bättre, om herr Svensson velat tala om sanningen i detta fall. Då han slutar artikeln med, såsom jag sade, att fråga, om det kan vara socialdemokraternas mening att utrusta systemet med alternativa tolkningsmöjligheter, skulle jag vilja fråga företrädarna för folkpartiet i denna kammare: Är meningen med detta skrivsätt i Expressen om reservationen, att folkpartiet även i fortsättningen kommer att stödja monopol, som innebär fördyrade varor för konsumenterna? Jag anser att det är av ett visst intresse att få svar på denna fråga.

Vad gäller herr Elofssons tveksamhet inför systemet med treårig giltighetstid, anser jag inte att man behöver hänga upp sig så mycket på detta system, ty principen att det skall vara inkomstlikställighet mellan jordbruksbefolkningen och andra grupper är ju fastslagen. Om denna likställighet inte uppnås under treårsperioden, förmodar jag att detta kommer att beaktas vid de olika förhandlingar, som kommer att föras. Då spelar det enligt mitt förmenande inte så stor roll, om avtalet gäller tre år eller ett år. Den enda skillnaden är möjligen att jordbruket får vänta ett par år längre än som kanske skulle behöva vara nödvändigt.

Herr Hansson var också inne på frågan om inkomstlikställighet i sitt anförande, och på denna punkt har ju folkpartiet en reservation. Det gäller ju speciellt vilka ortsgrupper som skall räknas vid jämförelse av inkomstlikställigheten mellan jordbrukarna och andra

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

grupper. Jag tror inte att det är oriktigt att i detta avseende följa Kungl. Maj:ts förslag, enligt vilket man räknar med de för närvarande två lägsta ortsgrupperna — ortsgrupp 1 har ju försvunnit.

Herr talman! Jag ber med dessa få ord att få yrka bifall till utskottets förslag med undantag av punkt 19, där jag ber att få yrka bifall till den av herr Anderberg m. fl. avgivna reservationen.

Herr LARSSON, SIGFRID, (bf):

Herr talman! Herr Mossberger gjorde gällande att ett importmonopol skulle fördyra sockret. Det är en överdrift att dra en sådan slutsats. Prissättningen på socker bestämmes ju även vid importmonopol i viss mån av staten genom att den kan säga ifrån, att den odlade arealen endast skall vara så och så stor och att priset skall vara det eller det. I princip spelar det ingen roll för prissättningen, om det är ett importmonopol.

Herr Osvald menar väl inte, att vi inte bör ha något skydd för sockernäringsen. Det är klart, att om man resonerar på det sättet, att sockernäringsen inte skall skyddas, blir sockret inom landet i dagens läge billigare. Men alla är väl överens om att vi skall ha ett skydd för sockernäringsen, och det går väl lika bra att ha det i form av ett importmonopol. Utskottsmajoriteten har nu sagt ifrån, att vi bör övergå till det nya systemet så snart som möjligt men att det är stora svårigheter förknippade med att göra det just nu.

När herr Osvald säger, att en sådan motivering kan användas även beträffande alla andra jordbruksprodukter, är det ingalunda riktigt. Sockret intar en särställning, ty just för ögonblicket är skillnaden mellan importpriset och det pris, till vilket sockret kan framställas här i landet, så stor, att det inte räcker med 25 procent av importavgiften för att täcka denna skillnad. Kanske herr Osvald har sett i handlingarna — det säges i både propositionen, prisutredningens betänkande och i utskottsutlåtandet — att om importavgiften skulle

höjas till mer än 25 procent av importpriset, skall man tillgripa kvantitativa regleringar. Det står helt i överensstämmelse med att sockret intar en särställning. Vill man ha en sockerbetsodling, är det fullt berättigat att ha kvar importmonopolet ännu några år.

När det gäller tidsfaktorn säger herr Osvald, att det går mycket lätt att införa det nya systemet och allt vad som förknippas därmed på några månader. Jag undrar, om herr Osvald har undersökt, hur det ligger till med den saken. Om han undersökte den närmare, tror jag att han skulle finna ett snabbt genomförande av systemet vara förenat med stora svårigheter, ja, rent av omöjligt, i varje fall vad beträffar 1956 års odling.

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga till herr Mossberger, att herr Svensson ju är ledamot av andra kammaren och alltså inte har någon möjlighet att försvara sig här. Det är i övrigt egendomligt, att herr Mossberger efter herr Wehtjes klarläggande anförande talar, som om utskottet hade förordat ett bestående monopol.

Till sist vill jag fråga herr Mossberger, hur mycket billigare sockret skulle bli, om reservationen bifalles.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Med anledning av herr Larssons yttrande vill jag säga, att det är mycket vanligt att den som försvarar en undantagsställning — i detta fall rör det sig om sockermonopolets undantagsställning — brukar säga, att just i det fallet är det aldeles speciella skäl som talar för undantaget. Jag kan inte finna att det här finns några sådana speciella skäl.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av de därunder förekomna yrkandena propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

I fråga om punkten 1, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herrar Eskilsson och Hægglblom beträffande nämnda punkt anförda reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle avslå Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Med avseende å punkten 2, yttrade nu vidare herr talmannen, hade särskilda yrkanden framställts dels beträffande det stycke av utskottets motivering, som å s. 10 i det tryckta utlåtandet började med orden »Utredningen har» och slutade med »i propositionen», dels ock angående det stycke av motiveringen, som å s. 11 i utlåtandet började med orden »I motionerna» och slutade med »resonemang godtagas».

Därefter gjordes i enlighet med de beträffande förstnämnda stycke förekomna yrkandena propositioner, först på styckets godkännande enligt utskottets förslag samt vidare därpå att stycket skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr Nord m. fl. därom anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de yrkanden, som framkommit rörande det senare av de båda nyssnämnda styckena, propositioner, först på styckets godkännande i enlighet med utskottets förslag samt vidare därpå att det samma skulle godkännas med den ändring, som förordats i den av herrar Eskilsson och Hægglblom därom anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på styckets godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eskilsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som beträffande motiveringen till punkten 2 i jordbruksutskottets utlåtande nr 39 godkänner det stycke å s. 11 i det tryckta utlåtandet, som börjar med »I motionerna» och slutar med »resonemang godtagas», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda stycke med den ändring, som förordats i den av herrar Eskilsson och Hægglblom därom anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom upprensning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

På därefter gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten 2 i vad den ej besvarats genom kammarens redan fattade beslut i fråga om motiveringen.

Vidare bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna 3—5 hemställt.

Ytterligare gjordes enligt de beträffande punkten 6 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 550 och II: 680 i nu ifrågavarande del; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Därpå bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten 7 hemställt.

I fråga om punkten 8, anförde nu herr talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle godkänna den av herrar Eskilsson och Hægglblom beträffande denna punkt anförda reservationen;

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

samt 3:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till motionen I: 557.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eskilsson* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av den av honom och herr *Hæggbloom* anförda reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 39 punkten 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herrar *Eskilsson* och *Hæggbloom* beträffande denna punkt anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunns vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 120;

Nej — 14.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På härefter gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten 9 hemställt.

Angående punkten 10, yttrade herr talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle godkänna den av herr *Nord* m. fl. beträffande denna punkt an-

förda reservationen; samt 3:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 550 och II: 680 i nu förevarande del.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nord* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av den av honom m. fl. avgivna reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 39 punkten 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr *Nord* m. fl. beträffande denna punkt anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

På sedermera gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten 11 hemställt.

Därpå gjorde herr talmannen enligt de rörande punkten 12 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den av herr *Nord* m. fl. beträffande denna punkt anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nord* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 39 punkten 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Nord m. fl. beträffande denna punkt anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Härefter gjorde herr talmannen jämligt de i fråga om punkten 13 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Tjällgren m. fl. beträffande denna punkt anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Tjällgren begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 39 punkten 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Tjällgren m. fl. beträffande denna punkt anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Tjällgren begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befun-

nos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 114;

Nej — 23.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härefter bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna 14 och 15 hemställt.

Med avseende å punkten 16, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle godkänna den av herr Nord m. fl. beträffande denna punkt anförda reservationen; samt 3:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 550 och II: 680 i nu ifrågavarande del.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nord begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av den av honom m. fl. avgivna reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 39 punkten 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Nord m. fl. beträffande denna punkt anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Nord begärde rösträkning, verkställdes nu votering me-

Ang. prissättningen på jordbrukets produkter

delst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 103;

Nej — 34.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härpå bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna 17 och 18 hemställt.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de i fråga om punkten 19 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Anderberg m. fl. beträffande denna punkt anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Anderberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 39 punkten 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr *Anderberg* m. fl. beträffande denna punkt anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Anderberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 72.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härefter gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som framställdes rörande punkten 20, propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den av herr *Nord* m. fl. beträffande denna punkt anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nord* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 39 punkten 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr *Nord* m. fl. beträffande denna punkt anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nord* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 103;

Nej — 33.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjordes enligt de beträffande punkten 21 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 550 och II:

Interpellation ang. handläggningen av resningsärenden

680 i nu förevarande del; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna 22—24 hemställt.

Herr talmannen meddelade, att nästa arbetsplenum komme att hållas onsdagen den 14 innevarande månad.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 374, i anledning av väckt motion om viss ändring av ersättningsbestämmelserna i lagen om allmänna vägar; och

nr 375, i anledning av väckta motioner om ökat rättsskydd åt innehavare av sommarstugeärenden.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser, nr 377, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ny lydelse av övergångsbestämmelsen till lagen den 5 april 1946 (nr 130) om ändrad lydelse av 18, 20 och 23 §§ epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443).

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 378, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av beslut om uttagande av särskild tullavgift för vissa varuslag; samt

nr 379, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av vissa inom ramen för det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) lämnade tullkoncessioner jämte därav föranledda ändringar i gällande tulltaxa, m. m.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 382, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till konventionen rörande bildandet av EUROFIMA, europeiskt bolag för finansiering av järnvägsmateriel, m. m.;

nr 383, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens sjukvårdsförmåner m. m.; och

nr 384, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lönegradsplacering för vissa tjänster m. m.

Anmälades och bordlades en av herr *Persson, Helmer*, under sammanträdet till herr talmannen avlämnad, av honom och herr *Norling* undertecknad motion, nr 581, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område under återstoden av produktionsåret 1955/56.

Interpellation ang. handläggningen av resningsärenden

Herr ANDERSON, CARL ALBERT, (s) erhöll på begäran ordet och anförde:

De bärande grundtankarna i vår nya rättegångsordning innefattas — har det sagts — i rättegångens muntlighet, koncentration och omedelbarhet. Rättegångsförfarandet, som i princip är offentligt, skall i såväl civilmål som brottmål ha karaktären av en förhandling mellan parterna »inför domstolen såsom opartisk åhörare och bedömare». En s. k. huvudförhandling skall hållas, vid vilken parterna har att muntligen framföra sin sak, sina påståenden och yrkanden och framlägga sin bevisning. Till denna förhandling skall rättegången koncentreras. Det är detta muntliga förfarande, som ersatt den gamla skriftliga rättegången. Det är detta, som tillika med den s. k. fria bevisprövningen skall ge rättegångsordningen egenskaperna säkerhet och snabbhet.

Ehuru dessa rättegångsordningens grundsatser »skola principiellt tillämpas i alla instanser», har de dock i fråga om förfarandet i högsta domstolen i två fall

Interpellation ang. handläggningen av resningsärenden

av lagen åsidosatts. I det ena fallet gäller det handläggningen av frågan om tillstånd för den, som överklagat en hovrättsdom, att få sin sak prövad av högsta domstolen, och i det andra fallet gäller det frågan om resning. Frågan om huruvida prövningstillstånd skall behandlas eller icke avgör högsta domstolen efter föredragning av en revisionssekreterare, och det är att märka, att trots att avgörandet i de flesta fall förutsätter en sakprövning av målet, är ändå proceduren skriftlig. Parterna har ingen möjlighet att föra talan muntligt inför domstolen eller ens att få närvara vid föredragningen. De har därför icke heller möjlighet att göra förtydliganden, tillägg eller erinringar. Förfarandet är i den delen hemligt. Detta blir så mycket mer otillfredsställande som det avgörande, varmed man avslutar »handläggningen», därest prövningstillståndet icke beviljas, innebär att målet slutgiltigt avgöres.

Vad här har nämnts gäller också i huvudsak för resningsmål. Ansökan om sådant föredrages också av en revisionssekreterare. Finner man ansökan vara ogrundad, kan domstolen »omedelbart», d. v. s. utan att man hört motparten, avslå densamma. Prövningstillstånd medges eller resningsansökan beviljas. Detta innebär i sin tur att resningsmålet då har prövats och avgjorts till sökandens nackdel på basis av en föredragning, som icke var offentlig och vid vilken följaktligen ingendera av parterna fick vara närvarande.

Endast i de fall, där prövningstillstånd medges eller resningsansökan beviljas, kommer de för den nya lagens rättgångsordning gällande grundsatzerna om offentlighet, muntlighet och omedelbarhet i tillämpning. Om avgörandet däremot innebär ett avslag, saknas i förfarandet principerna för en modern rättgång.

I båda dessa fall förefaller förfarandet särskilt betänkligt när det gäller vidlyftiga mål. Det är väl knappast möjligt att domstolens ledamöter skall hinna med en fullständig granskning av processmaterialet, då en sådan blir mycket tids-

ödande. Detta arbete överlätes åt revisionssekreteraren, och eftersom domstolens ledamöter ej kan tänkas medhinna en lika fullständig granskning av källmaterialet som han, leder detta till att avgörandet i väsentliga delar kommer att grundas på vad revisionssekreteraren vid föredragningen lagt fram. Avgörandet kan därför i hög grad bli beroende på en enda mans omdöme, materialsovrning och sätt att framlägga ärendet. Förfarandet i ett sådant omfattande mål ger härigenom domstolen delvis karaktär av en enmansdomstol, där avgörandet starkt kan påverkas av en tjänsteman, som ej är ledamot och icke ur den synpunkten ansvarig för avgörandet. Föredragningen av en resningsansökan sker vidare — enligt tillämpad praxis — i motsats till vad som är fallet i fråga om prövningstillstånd, innan motparten fått yttra sig över den. Därigenom vet varken sökanden eller föredraganden och således ej heller domstolen något om åklagarens eller, som det heter på juristspråk, motpartens ståndpunkt. Vad resningsmål beträffar är det därför icke bara så, att vid det ifrågavarande och för parten så betydelsefulla avgörandet den muntliga partsförhandlingen och därmed också omedelbarheten saknas, utan det är tyvärr desslikes också så, att det icke finns någon motpart, som sökanden kan bemöta. För den senare kommer ju då revisionssekreteraren och domstolen att framstå som motpart.

För resningen i brottmål till förmån för den sökande är någon viss tid icke fastställd. Motparten — riksåklagaren — har väl i allmänhet icke någon förhandskänedom om målet. Om han skulle äga rätt att ta del av revisionssekreterarens PM, förkortades tidsutdräkten, men å andra sidan kan hans ståndpunktstagande då komma att grundas på innehållet i promemorian. Kan han icke gå denna väg, måste han själv taga del av alla handlingarna, och han kan ju då principiellt ha rätt till samma tid som domstolsföredraganden. Detta kan då leda till att en mycket lång tid förflyter, innan målet ånyo kommer upp i högsta domstolen. Måhända är då samme revisions-

Interpellation ang. handläggningen av resningsärenden

sekreterare icke tillgänglig, och kanhända är ledamöterna icke längre desamma.

Det är svårt att förstå vad anledning-
en är till att man just i högsta domstolen bibehåller ett så gammalmodigt förfarande. Man bibehåller det forna avgörandet »på handlingar» efter slutet föredragning i en utsträckning, som näppeligen kan anses betingad av sakens natur och näppeligen heller kan försvaras av organisatoriska hänsyn. Vad resningsansökningar beträffar kan man icke helt värja sig för tanken att gammalmodigheten kan bottna i en ovilja att över huvud taget medge, att en domstolsdom kunnat bli oriktig. För det allmänna rättsmedvetandet är det ju klart, att om någon, som blivit dömd till ansvar för grövre brott, befinnes ha varit oskyldig, skall domen ändras, och detta icke bara för rättvisans egen skull, utan för bibehållande av rättsskipningens anseende. De invecklade lagbestämmelser, som lägger hinder i vägen härför och kanske tvingar domstolen till att av formella skäl avslå resningsansökningar i dylika fall, kan icke anses tillfredsställande. I detta sammanhang kan man även fråga sig, om det är riktigt att högsta domstolen själv skall pröva resningsansökningar, som gäller dess egna domar. Det borde icke kunna sägas vare sig med eller utan fog, att avgörandet ger intryck av ett bedömande i egen sak. Redan möjligheten av att allmänheten kan tvivla på domstolens opartiskhet bör undvikas. De brister i förfarandet, som här nämnts, synes på ett pregnant sätt ha framträtt i det välbekanta Högbroforsmålet. I april förra året inlämnades för tredje gången en ansökan om resning i målet. Såsom grund för ansökan åberopade sökanden en utredning i Högbroforsssaken, i vilken åtskilliga omständigheter och bevis, som säges vara nya, infördes, och de återges på ett sådant sätt, att den, som tagit del av utredningen, kommer till den uppfattningen att den sökande ej var skyldig till det brott, för vilket han dömts. Men trots att det i detta fall, i vilket det är fråga om ett vanärande brott, för vilket eu förut oförvillig person ådömts straffarbete och där delade meningar i

domstolarna gjorts gällande, trots att det i detta fall skulle för bifall till resningsbegäran vara tillräckligt med att vad som åberopats är »ägnat att framkalla tvivelsmål om den tilltalades skuld», har ännu, sedan tjugo månader gått, icke en sådan föredragning av målet skett, att ett bedömande kunnat göras om åklagaren bör höras. En revisionssekreterare har under hela denna tid varit sysselsatt med att förbereda en föredragning av målet i dess helhet — precis som om det gällde att redan nu avgöra, om sökanden var skyldig till brottet eller icke; det är dock icke detta det nu gäller, utan frågan om resning. Sökanden vet ingenting om vad föredragningen innehåller, han har ingen möjlighet att komplettera den. Törhända föreligger någon oklarhet som man skulle kunda undanröja, törhända kan också den tekniska bevisningen missförstås. Men vad han vet är, att på grund av målets vidlyftighet och omfattning är revisionssekreterarens föredragning av grundläggande betydelse för avgörandet.

Enär det i den åberopande utredningen anföres åtskilliga möjligheter och bevis som var för sig synes läsaren vara tillräckliga för att åstadkomma det av lagen förutsatta tvivelsmålet, synes en lagstiftning, som föreskriver ett så tidsödande förfarande enbart för att bedöma, om åklagaren skall höras eller ej, ytterligt otillfredsställande, och om domstolens ledamöter skulle finna att ansökan icke är ogrundad och åklagarens yttrande därför inhämtas, skall då sökanden behöva vänta i ytterligare två år, d. v. s. praktiskt taget fyra år från den tid då reningsansökan sändes in, innan hans fråga föredras? Och man frågar sig vad minne har då föredragande och domstolens ledamöter av det två år tidigare föredragna ärendet? Kan man över huvud taget tänka sig ett mera talande exempel på ett förfarande, där muntlighet, omedelbarhet och koncentration liksom även offentlighet och snabbhet saknas?

Herr talman! Med hänvisning till det sagda anholder jag om kammarens medgivande att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få fram-

Interpellation ang. handläggningen av resningsärenden

ställa följande fråga: Anser herr statsrådet det förfaringssätt som högsta domstolen tillämpar vid handläggning av resningsärenden tillfredsställande? Om så icke är fallet, har herr statsrådet för avsikt att överväga åtgärder till ändring?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.01.

In fidem

G. H. Berggren